

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

50

Zaharia Stancu:
POEME INEDITE

(pag. 3)

EVOCARE

S-AU împlinit la 5 decembrie doi ani de cînd s-a sfîrșit Zaharia Stancu, îndolind cultura noastră căreia — ca scriitor, ca ziarist, ca orator, deopotrivă de sirăluțit, ca președinte al Uniunii Scriitorilor, ca director al Teatrului Național — i s-a dăruit timp de jumătate de veac cu o infinită generozitate și devoțiune. Numele lui — tot mai cunoscut și peste hotare, unde continuă să-i apară atitea cărți în edituri prestigioase — s-a înscris astfel printre acelea investite cu florilegiul de cinstire al unui autentic artist-cetățean, în accepția cea mai proprie a termenului.

Militant neobosit prin presa scrisă și vorbită, credincios clasei al cărei trecut de crîncenă sărăcie și dreptă răzvrătire avea să-l proiecteze peste veac în romanul Descult, purtînd mereu în inimă icoana mamei sale, cu lumea satului și a ființei lui sufletești, ea în acea minunată spovedanie (de peste două decenii, în 1968) Ce mult te-am iubit, Zaharia Stancu ne apare — pe măsură — ce pătrundem mai adînc în biografia operei sale — nu numai ca exponentul uneia din dăruirile geniului creator românesc, „realizat” pe atitea planuri ale artei cuvîntului (în sute și sute — mii, poate — de articole în ziare, în reviste, în emisiuni la radio și televiziune și, mai intens încă, în atitea și atitea cărți), dar și ca unul dintre cei mai bogăți în cultură dintre scriitorii noștri. Grație nenumăratelor convorbiri pe care le-am avut de-a lungul a peste 25 de ani, cred că nu greșim afirmînd că Zaharia Stancu era înzestrat cu o memorie ieșită din comun și că, depășind, într-un mod uluitor, pe cei mai erudiți dintre istoricii noștri literari, știa în ce privește cultura noastră modernă, cu precădere în domeniul artei cuvîntului, o prodigioasă sumedenie de date, din viața intelectuală a celei de a doua jumătăți a secolului XIX și a primelor două decenii ale secolului XX (recita cu dezinvoltură nu numai din Eminescu, dar și din Alecsandri, Macedonski, Coșbuc, Vlahuță, apoi din Arghezi, Bacovia, fără a uita pe Iosif, pe Anghel, pe Săulescu, pe Minulescu, pe Topirceanu și pe mulți alții).

Cu atît mai prodigios oglindea viața literară de după primul război mondial, pînă în anii noștri, și e păcat, mare păcat, că n-a avut răgazul de a reflecta direct memorialistic, — spun direct, pentru că, altfel, în cieliul Rădăcinile sînt amare, sînt infuzate nu puține din aceste, nenumărate, trăiri ale lui Zaharia Stancu în cetatea culturii românești, surprinsă mai ales în perioada ei definitorie, cea interbelică. El știa ca nimeni altul (după experiența mea) la ce dată a apărut cutare revistă — uneori dintre cele mai modeste — cine a inițiat-o, care i-au fost colaboratorii, după cum îți putea „da referințe” despre cutare sau cutare eveniment literar, la debutul sau la opera ce a consacrat pe unul sau altul dintre poezii, prozatorii, dramaturgii sau criticii noștri contemporani cu dînsul ; el nu se înșela aproape niciodată, cu extraordinara lui memorie, asupra unei anume polemici dintr-un anume moment, chiar asupra unui anume articol de răsunet dintr-un anume ziar sau revistă. Citise și citea mult din literatura universală.

Prin moartea lui Zaharia Stancu cultura română contemporană a pierdut nu numai pe unul din cei mai reprezentativi scriitori — în sensul de „creatori” pe care, din fericire, literatura propriu-zisă îi are în tezaurul ei, dar și pe unul din cei mai prodigioși memorialiști pe care i-ar fi putut avea. Capacitatea lui de dăruire, în fond nevoia lui de confesiune, de dialog cu „oamenii acestui pămînt” (ca să amintim din titlul unui volum de jurnalistică), era într-atît de fecundă, într-atît de firească structurii lui de artist exponențial, încît, într-adevăr — cum el însuși se exprima adesea (ca și în colocviul cu studenții noștri din decembrie 1962, pe care-l redăm, în alte pagini) — i-ar fi trebuit o sută de ani pentru a le așeza pe hîrtie.

Nici o mirare, dar, că — încă — se mai află (datorită celor care i-au păstrat și-l cercetează cu devoțiune hîrtiile rămase) pagini inedite din ceea ce a creat — neconținut — Zaharia Stancu. Mai ales anii noștri, în cele trei decenii de după Eliberare, au fost cei mai fecunzi pentru el, pentru literatura noastră. (Astfel se explică și poemele din pag. 3 a acestui număr, oferite nouă ca inedite, în manuscrisele date mai 1957 de către fratele său, Ștefan Mitroi.)

Și odată cu această febră a creației, în toți acești ani ai noștri, ai epocii contemporane, Zaharia Stancu și-a afirmat cu o multilaterală participare crezul de cetățean înaintat, devotat cetății, celor obștești, ca deputat, ca membru al Consiliului de Stat, ca membru în Comitetul Central al Partidului.

Al Partidului călăuzind și construind o țară nouă, România socialistă, al Partidului pe al cărui „meșter cîrmaci”, pe secretarul său general, l-a cîntat în poezia Tara înscrisă sub semnul perenității în antologia simțirii românești contemporane.

Căci Zaharia Stancu a trăit adine — în aceste decenii de luptă și de bucurie — propria lui desăvîrșire de artist-cetățean comunist. Așa cum — sub titlul Patria — o mărturisise la cea de a cincizecea aniversare a Partidului: „Am toți am iubit patria de ieri care a fost patria părinților noștri și patria tineretii noastre. Cu atît mai mult iubim și cîntăm patria noastră socialistă de astăzi, cu toate euceririle ei revoluționare, cu toate realizările ei materiale și spirituale, patria de azi, temelie trainică a patriei noi și mîndre, de mine”.

Sub freamătul acestei imagini stă și evocarea noastră. Evocare inserîndu-se de sine în contextul, larg, a ceea ce astăzi prefigurează evenimentul, de unanimă dăruire, al „Cîntării României”.

George Ivașcu

SEVER FRENȚIU : Omagiu

DIN ANTOLOGIA PENTRU „CÎNTAREA ROMÂNIEI”

ȚARA

Te-am iubit ! Te-am iubit totdeauna,
Chiar atunci cînd ghimpii tăi îmi înlepau picioarele.
Te-am iubit cum am iubit soarele,
Te-am iubit cum am iubit luna.
Te-am iubit, țară, te-am iubit totdeauna.

Te-am iubit cînd eram tînr sfios.
Te-am iubit cînd eram beat de iubire.
Te-am iubit în știre și te-am iubit în neștire.
Cu tot sufletul meu vijelios
Te-am iubit cînd eram tînr sfios.

Te-am iubit cînd am fost om în putere.
Pe atunci tu te aflai în revoluție, în mișcare.
La hotare tăcneau armele. La hotare
Pretutindeni fluturau steaguri în vînt. Adiere...
Adiere cu miros de singe. Adiere de foc. Putere.

Fericit, am trăit revoluția zi de zi.
Fericit, am trăit revoluția noapte de noapte.
Orașul miroase a foamete. Mirosea a castane coapte.
Vom mai fi miine ? Vom mai fi ?
Ferițiți, ne legănam între noapte și zi.

Ferițiți, ne legănam între viață și moarte.
Ferițiți, ne legănam între moarte și viață.
Apoi a venit o roșie dimineață.
Din adîncul istoriei, de departe,
Cu Doja, cu Horea, cu Tudor a venit, de departe.

Cită adunare de forță ! Cită avînt !
Cită adunare de muncă, de trudă.
Asudă muncitorul. Asudă țăranul. Soldatul asudă.
Fabrici și uzine. Sirene. Luptă. Pămînt.
Singe la hotare. Singe. Și Pace. Pămînt.
Republica ! Trăiască Republica ! Republica !

Te-am iubit copil, tînr și matur.
Țară, totdeauna te-am iubit, țară.
Acum te iubesc și mai mult. Dă în seară,
Pentru mine dă-n seară. De zi nu mă sature,
Nici de soarele zilei nu mă sature,
Nici de soarele zilei...

Cu glas de aur vreau să te cînt.
Cu glas de aur te cînt, țară,
Cu glas de aur, de aur...

Sub cer albastru pe-albastru ocean
Corabia noastră aleargă-nainte.
Mindră aleargă-nainte,
Spre viitor, spre comunism aleargă...

Prielnic e vîntul. Meșter cîrmaciul.
Mindră corabia... Meșter cîrmaciul.

Zaharia Stancu

(Din volumul Cîntec șoptit, apărut în 1970)

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Pentru pace și cooperare în lume

ÎN ȘEDINȚA din ziua de 3 decembrie 1976, tovarășul Nicolae Ceaușescu a informat Comitetul Politic Executiv cu privire la vizita de prietenie făcută în țara noastră de tovarășul Leonid Ilici Brejnev, secretar general al C.C. al P.C.U.S., ca și asupra desfășurării lucrărilor Consfățuirii Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia, care a avut loc la București în zilele de 25-26 noiembrie.

Dind o înaltă apreciere rezultatelor convorbirilor de la București dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și L.I. Brejnev, Comitetul Politic Executiv a aprobat în unanimitate „Declarația privind dezvoltarea continuă a colaborării și prieteniei frățești între P.C.R. și P.C.U.S. între România și Uniunea Sovietică”, — declarație care „deschide o perspectivă largă, orizonturi noi relațiilor dintre partidele, țările și popoarele noastre, bazate pe principiile marxism-leninismului și solidarității internaționale, ale deplinei egalități în drepturi, respectării independente și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc și înțelesurilor înțelesurilor, pe comunitatea orânduirii sociale, pe telurile și aspirațiile fundamentale comune”.

Apreciind „dorința comună de a dezvolta pe mai departe conlucrarea dintre România și Uniunea Sovietică în probleme fundamentale ale vieții internaționale contemporane, pentru promovarea unei politici noi în lume, de egalitate și respect între națiuni, pentru întărirea necontenită a forțelor socialismului, democrației și păcii”, Comitetul Politic Executiv a stabilit măsuri pentru aplicarea în viață a înțelesurilor stabilite.

Comitetul Politic Executiv a aprobat și a dat o înaltă apreciere întregii activități, contribuției aduse de tovarășul Nicolae Ceaușescu la reușita Consfățuirii Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia, poziției expuse de secretarul general al P.C.R., ce corespunde pe deplin hotărârilor Congresului al XI-lea al partidului, intereselor poporului român, cauzei generale a socialismului, păcii și securității în Europa și în lume.

Comitetul Politic Executiv reafirmă că Republica Socialistă România va întări conlucrarea cu țările membre ale Tratatului de la Varșovia, cu toate statele socialiste, pentru înfăptuirea unei securități durabile, a unei largi cooperări între toate națiunile continentului nostru. În același timp, Republica Socialistă România va dezvolta colaborarea cu țările în curs de dezvoltare, cu statele nealinate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orânduire socială, în scopul promovării unei politici noi, a unor relații de deplină egalitate, încredere, respect și înțelegere între națiuni și popoare, va participa activ la lupta pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte, a păcii, democrației și progresului.

ÎN ZILELE de 3-7 decembrie a avut loc, la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu, vizita de prietenie în țara noastră a tovarășului Ivan Ivanovici Bodiul, membru al C.C. al P.C.U.S., prim-secretar al C.C. al Partidului Comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Împreună cu soția, tovarășa Claudia Bodiul, la dineul oferit luni seara în cinstea oaspeților, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în toastul său, a exprimat „dorința, ca relațiile României cu Uniunea Sovietică — și, în acest cadru, și cu vecinii noștri — să se dezvolte continuu”, și ea această colaborare „să servească deopotrivă popoarelor noastre, să contribuie la întărirea legăturilor de prietenie tot mai strânse dintre ele, să se reflecte în largirea schimburilor și colaborării în toate domeniile de activitate și, totodată, să servească și intereselor generale ale socialismului și comunismului, ale păcii și colaborării în lumea întreagă”. Elogiind succesele obținute și perspectivele ce se deschid în continuare în opera de construire a societății socialiste multilaterale dezvoltate, tovarășul Bodiul și-a exprimat, totodată, satisfacția că „Republica Socialistă România, Partidul Comunist Român, conducerea P.C.R. și eminentul militant al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se bucură de un mare prestigiu și autoritate în lume, este un mare și important conducător”.

TOT în aceste zile, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a întâlnit cu Yasser Arafat, președintele Comitetului Executiv al Organizației pentru Eliberarea Palestinei, la sfârșitul convorbirilor dându-se un Comunicat comun în care „a fost relevată cu deosebită satisfacție dezvoltarea continuă a relațiilor de prietenie și colaborare, a solidarității între P.C.R. și O.E.P. și s-a exprimat hotărârea fermă a celor două părți de a întări și a extinde în continuare aceste raporturi”.

ÎN ziua de 6 decembrie, tovarășul Nicolae Ceaușescu a primit pe Dev Kanta Baroah, președintele Partidului Congresului Național Indian ; a doua zi, delegația Partidului Comunist din Chile, alcătuită din tovarășii Volodea Teitelboin și Orlando Millas ; apoi, pe Galo Montano Perez, ministrul industriei comerțului și integrării al Republicii Ecuador.

Din viața internațională

LA BELGRAD au fost purtate convorbiri între președintele Iugoslaviei, Iosip Broz Tito, și președintele Franței, Valéry Giscard d'Estaing. LA NEW YORK, Consiliul de Securitate s-a pronunțat pentru realegerea lui Kurt Waldheim în funcția de Secretar general al O.N.U. ÎN JAPONIA, la alegerile parlamentare, Partidul liberal-democrat nu a mai reușit să obțină majoritatea parlamentară absolută — de unde dificultăți în constituirea noului guvern.

Cronicar

Viața literară

Asociațiile scriitorilor

● Asociația scriitorilor din Iași, în colaborare cu Comitetul județean Vaslui pentru cultură și educație socialistă și revista „Cronica”, a organizat o întâlnire cu publicul iubitor de literatură. Au participat Vasile Constantinescu, Al. I. Friduș, Liviu Leonie, redactor șef al revistei „Cronica”, Mihai Leoveanu, George Lesnea și Haralambie Tugui. De asemenea, la o unitate militară din orașul Vaslui, a fost organizată o săptămână literară la care și-au dat concursul Virgil Cufitaru și Ioanid Romanescu.

● În cadrul Festivalului „Cintarea României”, Asociația scriitorilor din Timișoara a organizat „Zilele poeziei”, sub genericul „Poezia românească sub semnul actualității”. La simpozionul ce a avut loc cu acest prilej au luat cuvântul : Marcel Pop Corniș, Eugen Dorcescu, Șerban Foarță și Corneliu Nistor. De asemenea, la biblioteca județeană a fost deschisă o expoziție de carte literară la vernisajul căreia Lucia Zamfir, vicepreședinte al Comitetului de cultură și educație socialistă, a vorbit despre „Relieful poeziei bănețene”.

În organizarea Asociației scriitorilor din Timișoara, în ultima săptămână s-au desfășurat săptămânile literare la : Clubul muncitoresc „I. Mai” din Timișoara, căminele culturale din comunele Lănauheim, Victor Vlad de la Marina și Ceacova, la Cenaclul Asociației juriștilor din Timișoara, la o unitate militară din acest municipiu, la Liceul nr. 2, la Școala generală din comuna Șeitin, județul Arad. La aceste manifestări au participat : Anavi Adam, Nikolaus Berwanger, Lucian Bureriu, Vladimir Ciocov, Crișu Dascăl, Valentina Dima, Simion Dima, Eugen Dor-

cescu, George Drumur, Anghel Dumbrăveanu, Dorian Grozdan, Laza Ilie, Claudiu Iordache, Al. Jebeleanu, Franz Liebhardt, Hans Mokka, Ivo Muncian, Marius Munteanu, Dușan Petrovici, Erika Scharf, Corina Șein, Mircea Șerbănescu, I.D. Teodorescu, Marcel Turcu, Aurel Turcuș, Nicolae Tirioli și Damian Ureche.

● Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca a inițiat în cadrul Festivalului „Cintarea României” numeroase festivaluri de poezie și săptămâni literare. Astfel, la Institutul de chimie, Facultatea de drept, Clubul trustului de construcții, Liceul de alimentație publică din Cluj-Napoca, la Clubul ziariștilor din Arad, la Casa de cultură a studenților din Timișoara, la Liceul de petrol și gaze și Liceul „Ștefan Ludwig Roth” din Medias și la Liceul nr. 1 din Sighișoara au participat : Titus Andronic, Augustin Buzura, Banner Zoltan, Domilțan Căseanu, George Dimigeanu, Bazil Gruiș, Vasile Gruneș, Negoiță Irimie, Ion Marcos, Teohar Mihadaș, Ion Mîșin, Ioan Neagoș, Ion Oarcășu, Gustav Lang, Marosi Peter, Nicolae Prelipceanu, Dan Rebreanu, Marcel Runcan, Szabó István, Szilágyi István, Viana Șerban, Constantin Zărnescu.

● Asociația scriitorilor din Tg. Mureș a organizat festivaluri de poezie la Fabrica de mașini de calcul, la Școala generală nr. 12 și la Fabrica de mobilă „23 August” din Tg. Mureș, ca și la Școala generală din comuna Fintinele. Au participat : Czeglő Zoltán, Farkas Árpád, Gálfalvi György, Hajdu Győző, Jánosvári György, Magyar Lajos, Nemes László, Tóth István.

Centenarul

Independenței

● La Teatrul din Caracal, în cadrul Festivalului „Cintarea României”, s-au desfășurat un simpozion consacrat Centenarului Independenței de stat a României și o întâlnire a cenaclurilor literare din județul Olt. Ion Potopin a vorbit despre „Ideea de independență reflectată în literatura română”. La recitalul de poezie patriotică ce a urmat și-au dat concursul : Virgil Cărianopol, Mihai Dușescu, Ilarie Rînoveanu, Ion Neacșu, Dumitru Nicoliceoiu și Nicolae Rogobete.

Teatrul atelier

„Manuscriptum”

● În sala Universității culturale-științifice din strada Biserica Amzei din Capitală a avut loc deschiderea seriei spectacolelor „Teatrul atelier Manuscriptum”, organizat de Muzeul literaturii române. Deschiderea stagionii a avut loc cu piesa „Ochiul” de Radu Stanca.

Etymologicum

Magnum Romaniae

● La Muzeul memorial „B.P. Hasdeu” din Cimpina au avut loc două interesante manifestări — prima, o masă rotundă, prilejuită de reeditarea integrală a cunoscutului dicționar „Etymologicum Magnum Romaniae” la care au participat conf. univ. Grigore Brăncuși, Octavian Onea, muzeograf, prof. univ. Cicerone Poghire și prof. Petru Stroe.

De asemenea, la o manifestare consacrată lui Hasdeu au citit din poemele acestuia, traduse în limba română, Octavian Onea și Teodor Plop.

● Nicolae Dragoș, Mircea Dinescu, Veronica Galiș, Profira Mihăilescu, Dorin Tudoran, Liliana Ursu și Dan Verona, la Casa de cultură a sindicatelor din Alexandria ; Ana Baltes, Mariana Constantinescu, Nicu Filip, Florentin Haralamb, Elena Nestor, Ion Larian Postolache, Al. Raicu, Virginia Șerbănescu și Horia Stanca, la Cenaclul literar „Tudor Vianu” din Capitală ; Al. Gheorghiu-Pogonești, la Biblioteca „Emil Gârleanu” din București și la Școala generală nr. 137 din comuna Măgurele ; Dumitru Bălăieț, la Școala generală din comuna Perieți, județul Ialomița ; Vasile Andru, la Școala generală din comuna Ribita, județul Hunedoara ; Ion Costea, Gheorghe Duță Micloșeanu și Ion D. Ștefan, la Școala generală din comuna Poenari ; Rălii, din județul Prahova ; Marin Soreșcu, la librăria „Ramuri” din Craiova, cu prilejul lansării volumului său de versuri „Descintoteca”, prezentat de Nicolae Dragoș ; Dumitru

În spiritul colaborării reciproce

precum și István Klumak, din R.P. Ungară.

● În cadrul înțelegerilor de colaborare similare au plecat în R.S. Cehoslovacă Mircea Ciobanu și Petre Ghelmez, în R.S.F. Iugoslavia Mircea Sintimbreanu și Tiberiu Utan (pentru a participa la „Colocviile literare de la Zagreb”), și M. Ungheanu la Novi Sad, în schimb redacțional cu revista „Lumina” — iar în U.R.S.S. — Iordan Chimet, Vl. Ciocov, Paul Cornea și Laurențiu Ulici.

● În cadrul înțelegerilor de colaborare între Uniunea Scriitorilor din țara noastră și uniunile de scriitori din țările socialiste ne vizitează : Ilia Konstantinovski și V. M. Litvinov, din U.R.S.S.,

„Rotonda 13”

consacrată Hortensiei Papadat-Bengescu

● Tradiționala manifestare a Muzeului literaturii române „Rotonda 13” va fi consacrată, în această lună, Hortensiei Papadat-Bengescu, de la a cărei naștere s-au împlinit, la 8 decembrie 1976, 100 de ani. Au fost invitați să evoce viața și personalitatea marelui prozatoare : Șerban Cioculescu, Camil Baltazar, Eugen Jebeleanu, Virgiliu Monda, I. Peltz, Ioana Postelnicu. Manifestarea va avea loc luni 13 decembrie, orele 19, la sediul Muzeului.

Concursul

interjudețean

de poezie

„Panait Cerna”

● La Tulcea s-a desfășurat Festivalul-concurs interjudețean de poezie patriotică „Panait Cerna”, sub genericul „Inscripții pe columnele de eroi”, la care au participat concurenți din 13 județe ale țării. Au fost prezentați scriitorii George Țârnea, Laurențiu Ulici, Mihai Ursachi și redactorii de la revistele „Cronica” și „Tomis”. S-au atribuit următoarele premii : Premiul I — Ion Mădălin Roșioru (județul Constanța) ; premiul II — Vasile Terzea (județul Tulcea) ; premiul III — Grigore Grigore (județul Dimbovița). Au obținut mențiuni : Alexandrina Savu (județul Dimbovița), Tudor Voinea (județul Gorj) și Ionel Pantea (județul Bihor). Premiul revistei „Cronica” a revenit lui Ștefan Romeo-Ghioc (Tulcea), iar premiul revistei „Tomis” lui Mircea Duca (județul Mureș).

Almaș, Pompiliu Marcea și Dan Simonescu la debutarea „Dialogul literaturii cu timpul”, ce a avut loc în sala din str. Băciștei nr. 14 ; Al. Bădăuț, la Cenaclul „Ion Creangă”, sect. 4 al Capitalei ; Corneliu Albu, Virgil Carianopol, Valentin Deșliu, Petre Paulescu, Ion Potopin și Irena Puschilă, la Cenaclul „G. Călinescu” al Academiei ; Ion Mărgineanu, la librăria din orașele Ocna Mureș, Sebeș, Zlatna, Alba-Iulia, cu prilejul lansării volumului „Stele în munți” ; Agatha Grigorescu Bacovia : la liceele „Lazăr”, de mecanică, industrial Popești-Leordeni și Școala Centrală ; Vasile Netea, la Clubul U.C.E.C.O.M. ; Radu Cărneș, la librăria „Vasile Alecsandri” din Bacău, cu prilejul lansării cărții „Nobila stirpe”, unde a vorbit criticul Vlad Sorianu, la primul spectacol prezentat de cenaclul literar-artistic al revistei „Ateneu” și la Uzinele „Electronica” din Capitală, împreună cu Valeria Deleanu, Ion Potopin și Vasile Vior.

precum și István Klumak, din R.P. Ungară.

● În cadrul înțelegerilor de colaborare similare au plecat în R.S. Cehoslovacă Mircea Ciobanu și Petre Ghelmez, în R.S.F. Iugoslavia Mircea Sintimbreanu și Tiberiu Utan (pentru a participa la „Colocviile literare de la Zagreb”), și M. Ungheanu la Novi Sad, în schimb redacțional cu revista „Lumina” — iar în U.R.S.S. — Iordan Chimet, Vl. Ciocov, Paul Cornea și Laurențiu Ulici.

Semnal

● Ludwig Umland — BALADE. Din versurile unui mentor al lui Coșbuc, colecția „Cele mai frumoase poezii” oferă o selecție (prefațată de Nicolae Balotă) cuprinzând Balade, Cîntece, Poezii patriotice, Epigrame, Sonete, Octave și Glosse, în traducerea semnată de Ionel Marinescu. (Editura Albatros, 104 p., 3,50 lei, 2.550 ex.)

● N. Carandino — RADIOGRAFII TEATRALE. Opinii ale criticului despre teatrul ca spectacol și despre dramaturgie și situația dramatică sint sintetizate, în această carte, în capitolele : Întîlnirea lui Hölderlin cu Sofocle, Tragismul grec în teatrul contemporan, La un dicționar al tragediei antice, De la rococo la romantism sau de la Marivaux la Musset, File dintr-un jurnal de teatru : 1974-1975, Introducere în teatrul modern, Reinhardt. (Editura Eminescu, 214 p., 8 lei, 1.200 ex.)

● Barbu Cioculescu — PALATUL DE TOAMNĂ. Nuvele cu iz istoric alcătuiesc volumul de debut în proză al lui Barbu Cioculescu, remarcat ca poet (Cere deschise — 1965, Media luna — 1970, Poemii — 1974) și eseist. (Editura Eminescu, 236 p., 7 lei, 4.500 ex.)

● Dan Laurențiu — ESEURI ASUPRA STĂRII DE GRĂȚIE. Poet de subtile incantații, Dan Laurențiu grupează în recentul volum (circumscripș, cu stăruitoare grijă, afirmației : „[...] desigur, critica va fi nu numai umbra operei, dar și imaginea pămînteană, finită, a ceea ce trebuie să-i supraviețuiască”) o suită de eseuri asupra litericii române contemporane. Sint analizate aspecte ale poeziei lui Ioan Alexandru, Constantin Abăluță, A.E. Baconsky, Cezar Baltag, Maria Banuș, Ion Bănuță, Radu Bouraeanu, Nina Cassian, Ion Caraion, Leonid Dimov, Ștefan Aug. Doinaș, Geo Dumitrescu, Victor Felea, Ovidiu Genaru, Grigore Hagiu, Cezar Ivănescu, Mircea Ivănescu, Eugen Jebeleanu, Ileana Mălăncioiu, Florin Mugur, I. Neagoșescu, Vasile Nicolescu, Al. Philippide, Gheorghe Pituș, Nichita Stănescu, Petre Stoica, Virgil Teodorescu, Gheorghe Tomozei și Mihai Ursachi. (Editura Cartea Românească, 244 p., 11 lei, 1.190 ex.)

● Mihai Negulescu — TINE MINTE ZĂPADĂ. Din versurile, clasice dar nerespingind inovația ale poetului (aflat acum la al zecelea volum : Noptile albe ale orașului — 1962, Ploile au venit tîrziu — 1965, Ceramică regăsită — 1967, Balans de zădărlă — 1969, Pinacotea unei lire — 1971, Echinox — 1972, Poartă de pe Marea — 1972, Neodihna de a fi om — 1973, Ceremonie în albastru — 1975) cităm Noptile albe la Monte Carlo : „Spune mării a tacă. Să nu mai caute tîrziu, temelia cetății altădată. / Spune sufletului să stea drept în fotoliu — / cineva pe care nu cunoaștem / ne ia măsură așteptării / pentru costumele noastre de montecarloanați. / Cineva, care trece printre mese și ține oglindă / Cum vom traversa gheața aceasta, a răstîrgerii ? / Cum vom suferi odată și odată / cine ține soarta încă nedecupată / în așteptare, în privirile seci ?” (Editura Cartea Românească, 112 p., 7,50 lei, 690 ex.)

● A.I. Zărnescu — LĂGEA VIEI. Reluăm din noul volum al poetului. E due o piatră-n spate : „[...] duc o piatră-n spate nu-nocer / Decit urcăm brusc al unei linii / A care ochiu-o-nchide față, cerc, / Vedea din lacrimă luminii [...]” (Editura Cartea Românească, 168 p., 9,75 lei, 600 ex.)

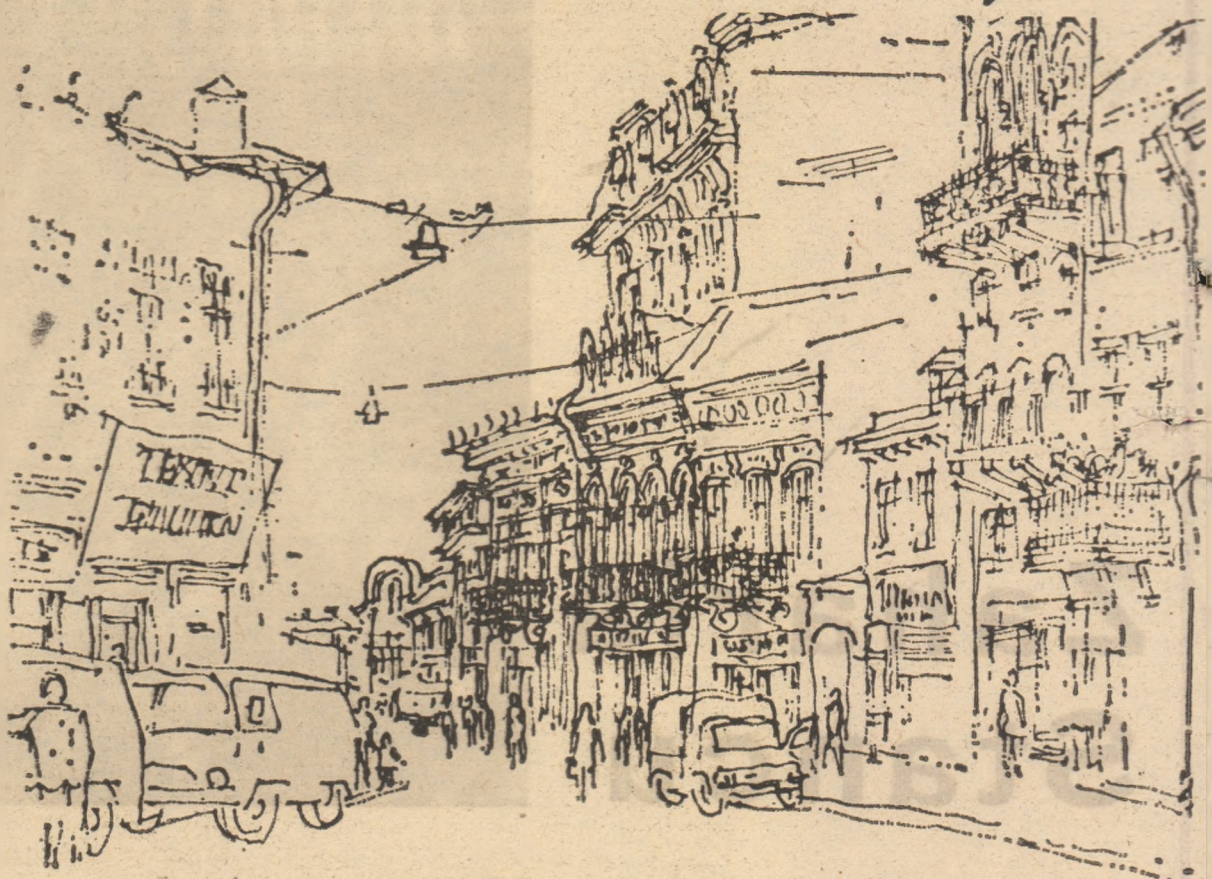
LECTOR

În lumina Programului
de măsuri în domeniul
muncii ideologice, politice
și culturale

CREATIE

Deschidem, începînd cu numărul de față al revistei noastre, o nouă discuție în seria dezbaterilor „României literare” organizate în spiritul documentelor Congresului educației politice și al culturii socialiste.

Tema, fixată prin genericul „Creație și Valoare”, privește esența însăși și, totodată, finalitatea profund umanistă a procesului creator, printr-o corespondență firească și substanțială cu ceea ce e mai autentic structural realității actuale din România socialistă. Aceasta, cu argumentul major că numai operele de înaltă ținută artistică, re-creînd semnificativ viața epocii noastre, pot cu adevărat înfrunta viitorul ca o mărturie durabilă asupra contemporaneității. În acord cu necesitățile spirituale mereu crescînde ale poporului român, expresie a profundelor transformări petrecute în țara noastră, a ridicării nivelului general de cultură și civilizație, literatura și arta de astăzi tind să contribuie într-o măsură tot mai însemnată la îmbogățirea patrimoniului valorilor naționale. Cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la încheierea lucrărilor Congresului educației politice și al culturii socialiste, „inspirîndu-se din trecutul glorios al poporului nostru, din realitățile clocotitoare epocii a socialismului, din munca, viața și aspirațiile maselor, călăuzindu-se de filosofia umanistă a partidului nostru, scriitorii și artiștii, toți creatorii, pot și trebuie să dea opere nepieritoare prin conținutul și valoarea lor artistică, de o mare diversitate, care să contribuie la formarea spirituală a oamenilor muncii, la îmbărbătarea lor în munca și lupta pentru victoria socialismului și comunismului în România”. Este îndemnul sub semnul căruia punem și dezbateră organizată de „România literară”.

CIK DAMADIAN : Stradă veche din București

Trăirea realului

ARTA este activitatea umană cel mai specific determinată de o „cauză finală”, provocată adică de scopul ei, care este acela de a realiza o valoare, de a propune conștiinței o anumită ordine a lumii, supusă unui ideal. Cînd vorbim de valoare, accepțiunea culturală intervine restrictiv, indicînd mai ales o trăire particulară a conștiinței noastre, de pildă cea estetică. Nimic nu poate însă îndepărta atât de tare pe om de sursele mari ale poeziei, decît punerea ei sub specie strict estetică. Autonomismul sărăcește limbajul artistic și-l rupe de izvoarele glorioase ale umanității, acolo unde se naște și lumina enigmatică a poeziei. Împrejurarea că tensiunile adesea insuportabile ale expresiei artistice mai noi au îndepărtat pe cititorul comod poate uneori să justifice concluzia unei abstrageri din lumea imediată. În cartea sa despre *Structura liricii moderne*, Hugo Friedrich avertizează de la primele pagini: „Se poate vorbi despre un dramatism agresiv al poeziei moderne. Acesta domină în raportul dintre temă sau motive, mai curînd opuse decît coordonate, și apoi în raportul dintre acestea și o mișcare stilistică neliniștită care distanțează semnul și semnificatul în mod extrem. Dar el determină și raportul dintre poem și cititor, producînd un efect de șoc a cărui victimă e cititorul. Acesta nu se simte asigurat, ci alarmat”. Dinamismul fantastic al artei moderne este comparabil doar cu extraordinara productivitate a gândirii matematice, tot atât de cuprinzătoare și de fascinantă de adîncimea lumii, capabilă să propună „modele” ale realității, o nouă „gnosă”, cum i-au spus savanții de la Princeton, tot atât de paradoxală și deconcertantă, cum este și cea întrevăzută de marii poeți contemporani. Amploarea și tensiunea artei noi este de natură spirituală, condamînd uneori esteticul din perspectivă mai înaltă. Ființa estetică este juisoare și sentimentală, iar predominanța trăsăturilor sale ar ține de romanticismul tirziu al unui tip uman lipsit de energia superioară a spiritualității. Sentimentele sînt alungate pentru a elibera conștiința de balastul lor și a elibera energiile sufletești. Poezia devine acțiune, așa cum fusese la obîrșie, în principii cuvîntului care o denumește, ea provoacă pe om să ia în posesie lumea, ca pe un bun creat și dezvăluit lui în lumina enigmatică a cuvîntului. Așa cum omului de știință îi ajunge pentru tentativă lui un singur atom, în care dezvăluie puterea soarelui, artistul are nevoie de un singur cuvînt pentru a ne coplesii de lumină orbitoare. Dacă avem puterea să-l urmăm pe căile de gheață ale absolutului, cum ar spune Călinescu, vom culege bunul cel mai de preț, acolo unde se întîlnesc toate demersurile majore ale omului, din perspectiva căruia analogia noas-

tră nu este deloc forțată, iar știința cea mai pură devine poezie. Pentru că poezia este simbul foc al lumii, cuvîntul primordial, care o face să trăiască și să aibă un sens pentru noi.

Folosind deci accepții mai largi decît cele strict culturale, care este valoarea ce determină actul creator de poezie? Novalis dădea un răspuns, atunci cînd spunea: „Poezia este realul absolut”. Din trăirea realului izvorăște bucuria supremă a omului, această trăire este forma deplină a iubirii și a adevărului. Idealul spre care tinde poezia este deci capabil să în-temezeze viața omului, dezvăluindu-i splendoarea creației. Realizarea acestui ideal poate fi contemplată de atîtea ori în operele marilor poeți, dar ea cere încordare și trudă din partea noastră, după cum a cerut și din partea celor ce au izbutit-o. Avem de multe ori impresia că lectura este un act facil. De ce adică să te chinui să „înțelegi” pe Trakl sau Michaux, pe Gottfried Benn sau Saint-John Perse, cînd ei ar trebui să ne dea tot adevărul de-a gata, în limbajul nostru „comunicativ”, ca în telefonie. Dar atunci n-ar mai fi nevoie să scriem poezie, să cucerim realul prin cuvînte, dezghiocîndu-le pînă la sensurile ultime, care sînt înseși sensurile lumii. Dacă atîta ar fi de spus, cît spunem în tramvai, nu s-ar mai fi născut nici măcar poezia lui Prévert !... Valoarea poeziei stă în puterea de a cuceri acel „real absolut” de care vorbea Novalis, ceea ce nu se poate obține decît printr-o adevărată asceză. A-l urmări pe scriitor în demersul său către absolut presupune, cel puțin în parte, adoptarea unei atitudini intelectuale similare.

EXISTĂ și o justificare înaltă a pasivității celui care se bucură de cuceririle artei. Nietzsche spunea într-un capitol din *Also sprach Zarathustra* că frumosul nu poate fi contemplat decît cu mina sub cap și că eroul nu are acces în imperiul său. Ființa violentă este refuzată de la bunul artei. Romanticul dezînțuit al voinței de putere tindea către un ideal clasic, dominat de armonie, într-un fel de Eden stăpînit de energie calmă. Chiar estetica academizantă a unui Tudor Vianu preconizează frumosul ca pe un bun cucerit fără trudă, cum se exprimă el însuși. Încordarea pare să dăuneze contemplației lucrării de artă, iar efortul vizibil al artistului creează efecte dizgrațioase. Tăietura gîndului trebuie să fie perfectă într-o asemenea viziune, exprimînd lumea fără rest, ca pe o unitate armonică, capabilă a fi surprinsă ca atare și de cititorul mai puțin avizat și cu mijloace intelectuale mai puțin elaborate.

Iată un punct de vedere inacceptabil ! Bunul artistic cere vocație eroică și propensiune spre absolut. El presupune •

încordare sufletească și intelectuală atît din partea scriitorului, cît și a cititorului. Rezultatul este o trăire ce înobilează natura noastră de ființe muritoare, capabile să realizeze însă eternitatea. Pentru a-l înțelege pe Eminescu se cuvine a-l gîndi altfel decît un autor de romane, chiar dacă *Pe lângă plopii fără soț* se cîntă la restaurant. Marii poeți contemporani se cer abordați cu o atitudine intelectuală și sufletească specifică, pentru a atinge realitatea poeziei lor. Poezia nu se citește în sine, ci pentru temeiul pe care-l reprezintă pentru un anumit mod de a „gîndi” lumea, de a surprinde adevărurile acelea pe care nici „gîndul”, oricît de treaz ar fi, nu le poate ține în lumina sa prea mult, decît cu prețul unei foarte mari energii spirituale.

Simplitatea aparentă a marilor poezii a creat o prejudecată durabilă. Artistul e văzut ca o pasăre cîntătoare, o natură frustă, bogată în sentimente și adeseori săracă în gînduri. Mîntile discursive nici nu ocolesc evidențierea unei superiorități în fața „bilbielii” poetului, atunci cînd este pus să se justifice. Cu toate acestea, poezia este actul cultural cel mai „integrat” în contextul intelectual. Nici un poet nu poate fi înțeles de unul singur. Oricîtă intuiție ai avea, ți-e străină frumusețea operei lui Santideva, poetul buddhist din secolul al VIII-lea dacă nu cunoști gîndirea mahayanistă și voința ei de a realiza Bodhisattva, ființa perfectă, ce nu acceptă eliberarea din ciclul suferinței, pînă

cînd întregul univers nu dobîndește aceeași stare. Dialectica poetică din *Bodhicaryavatara* lui Santideva îți este pentru totdeauna străină, cu toată duritatea și strălucirea ei diamantină și cu toată strîngenta ei în ceea ce privește cele mai adînci probleme ale naturii umane, dacă nu aprofundezi modul specific al buddhismului de a aborda lumea. Opera lui Dante ți se va părea greoaie și lipsită de realitate, în afara contextului cultural pe care-l exprimă la fel de coplesitor ca și catedralele gotice. Oricît de adînci ar fi poezii române, ei vor rămîne puțin cunoscuți întregii lumi, dacă întregul univers cultural și spiritual al românismului nu se va revela ochilor străinătății. Abia acum există temeiuri pentru a face cunoscut mesajul nostru. Numai după ce lumea a ajuns să cunoască *Miorița*, mănăstirile din Moldova, folclorul oltenesc și poezia lui Eminescu, sculpturile lui Brîncuși au încetat să mai fie considerate opera unui artist din școala de la Paris, influențat de arta primitivă. Pentru că fiecare artist este un reprezentant al culturii și spiritualității poporului său, iar cei mai mari dintre ei par să se împărtășească din ceea ce Blaga numea, în cazul lui Eminescu, un legitimism de ordin divin. Ei vorbesc mai bine decît oricine în numele culturii și al poporului lor, trăind întotdeauna pe dimensiunea măreției.

Aurel Dragoș Munteanu

Romantism

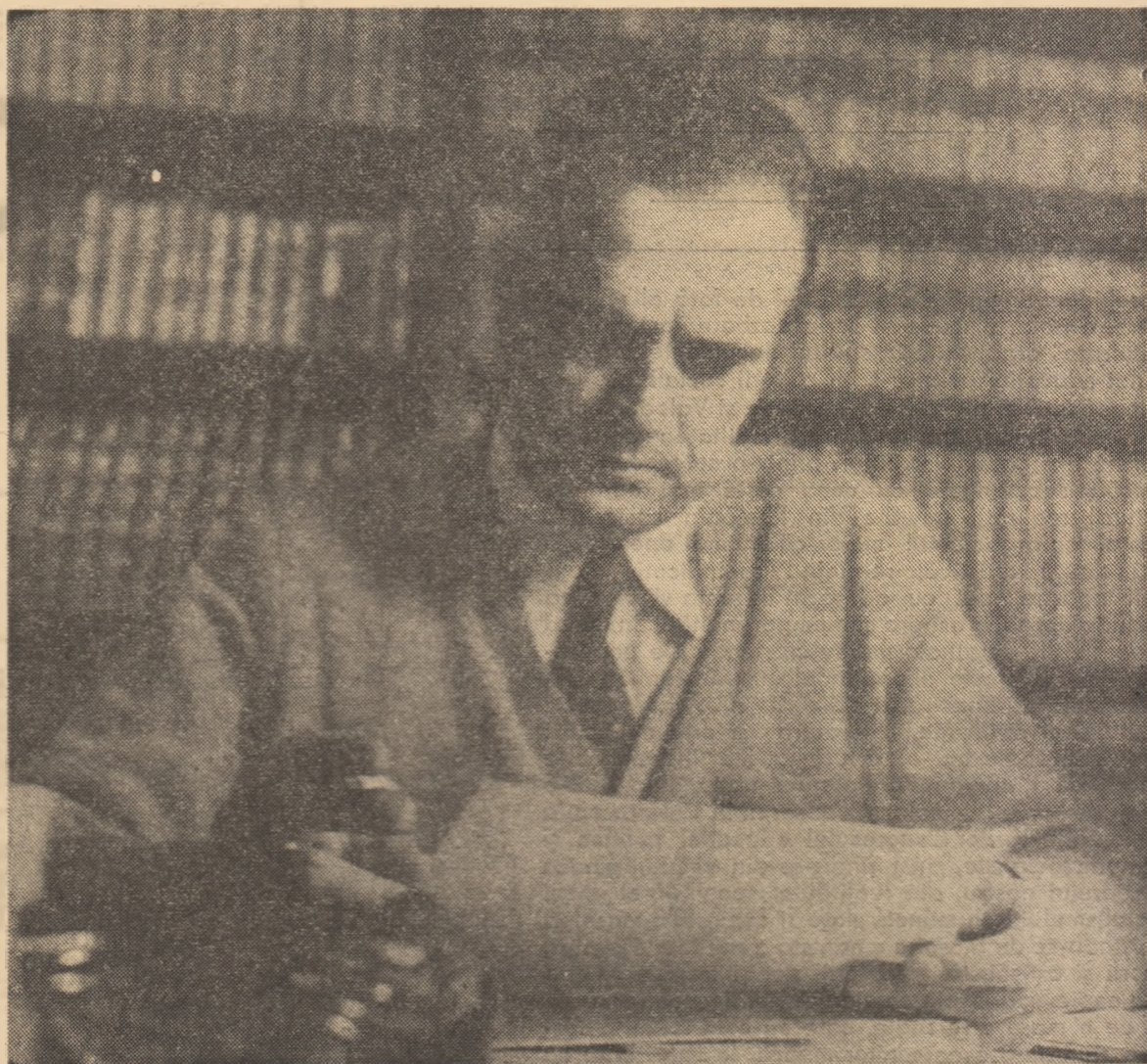
Vin carele-nărcate cu amurg,
Luceafărul lăsat e pe o rină,
Și toate-aceste clipe care curg
O gîrlă sînt stătută și bătrînă.

A fost pe-aici mai de demult o zînă
Și-un făt-frumos trecu pe calu-i murg ;
Și zîna ceea stăpînea o lună
De aur pe o vale, într-un burg.

Mătasa broaștei țese-acuma haină
Cu nevăzute mini pe apa brună
În care prin nămol nu-i nici-o taină.

Doar cucuvaia țipă singuratic
Înfiorînd acest ținut sălbatic
În miez de noapte cercetat de lună.

Mihai Beniuc

Zaharia Stancu

Cireșul înflorit.

Cireșul meu a înflorit.
Fiecare floare - un clopot care sună
Sub beteala galbenă a soarelui,
Sub beteala albă de lună.

La începutul verii
Cireșile vor fi mustoase, gustoase.
Acum, aripele serii
Albastre sânt, de mătase.

Steaua e roșie. Roșii vor fi
Cireșile la început de vară.
Va veni o zi, va veni
Când mă voi scutura de povară.

Clopoțele cireșului sună, sună,
De nu le - ai scutura vântul!
Cireșul sună cu creștetu-n lună
Dar rădăcinile i le ține pământul

20 Mai 1957.

Cireșul înflorit

Cireșul meu a înflorit.
Fiecare floare-un clopot care sună
Sub beteala galbenă a soarelui,
Sub beteala albă de lună.

La începutul verii
Cireșile vor fi mustoase, gustoase.
Acum, aripele serii
Albastre sânt, de mătase.

Steaua e roșie. Roșii vor fi
Cireșile la început de vară.
Va veni o zi, va veni
Când mă voi scutura de povară.

Clopoțele cireșului sună, sună,
De nu le-ar scutura vântul!
Cireșul sună cu creștetu-n lună
Dar rădăcinile i le ține pământul.

20 mai 1957

Vînătoare veche

Albaștri, majestoși stau scriși pe zare munți.
Deasupra, 'n slavă, luna, de zi, ca o secure.
In luminișul larg din mijloc de pădure
De fum par plopilor — alături de carpenii
cărunți.

Sbucnesc dintre copaci sălbăticiuni gri-sure.
Mistreții iau în colți dulăii haitei, crunți.
Intinde curcubeul peste prăpăstii punți
Și lupta-i mai cumplită, cu mușcături
mai dure.

Săgeată slobozi din incordatu-i arc
Un slujitor. Voevodul se svârcole și cade
Cu seara deodată-n al morții negru țarc.

Dar cornul tot mai sună metalic, unduios,
Pe când hăitași aprind, ca-n vechile balade
Foc nalt de vreascuri pentru vânatul păcătos.
20 mai 1957

Cântec

Măinile mi s-au aprins și ard.
Gura mea e foarte fierbinte.
Odată cu planeta prin spațiu
Soarelui îi dau ocol ca înainte.

Steaua mea să nu cazi. Să nu cazi.
Tu licări. Imi licăre inima-n piept.
Veverițele sar printre brazi
Și fiecare brad e înalt și e drept.

Sânt rupt din pământ. Iar pământul
Rupt e din fierbintele soare.
Dar sufletul, sufletul e ca vântul,
Viața : fragedă, trecătoare ninsoare.

Gura mi-e rece. Mai rece.
Dar mâinile ard. Încă mai ard.
Cerule o să-și fluture peste pământ,
Mereu, albastru-i stindard.

17 mai 1957
noaptea ora 2

Lei, la circ

Leul era știrb. Știrbă leoaica.
Murdară și strâmtă cușca era
Dar în ochii imblânzitelor fiare
Soarele tropicelor mai licărea.

Știrb sânt și eu. Știrb și bătrân.
Albă mi-e tâmpla și barba,
Dar în ochii mei licăre lumina
Câmpurilor — și iarba, și iarba...

17 mai 1957

Cântec

Imi place ploaia densă a verilor fierbinți
Și vijelia care în fulgere se sparge.
Corabia imi place, cu nălele-i catarge
Și oacheșă ce ține garoafă între dinți.

Imi place rochia serii cu-albastrele-i dantele,
Și focul cu-aripi roșii ce filii departe,
Obrazul tău imi place cum stă plecat pe carte,
Și șalurile nopții cu broderii de stele.

Imi place mult pădurea cu jderi și urși bătrâni
Și câmpul fără margini cu grâu-i auriu.
Și-alătura de mine imi place să te știu
Cu ochii tăi adânci ca niște-adânci fântâni.

17 mai 1957
ora 2 noaptea

Cântec de noapte

Când înflorește cântecul
Florile își ridică fruntea și cântă.
Vijeliile s-au luat la trântă —
Dar luna își arată, gol, pântecul.

Vuie pădurea adâncă. Vuie
Dar urșii dorm adânc în bârlog.
Pământul e orb și olog
Dar mă poartă spre stele, spre stele mă suie.

Nori au acoperit cerul cu smoală.
Acum sânt negre toate florile.
Dar în pântecul nopții zac zorile,
Și dimineața proaspătă și goală.

17 mai 1957
ora 2,55 noaptea

ȘI VALOARE

Om — prezență centrală

VALOAREA unei cărți ni se pare a fi în strinsă legătură cu rezistența ei în timp. Dacă o carte înfruntă secolele, ea nu poate fi decât valoroasă. I. A. Richards încearcă însă să spulbere o astfel de „prejudecată”. Nemurirea — este de părere criticul englez — poate fi într-adevăr atributul operelor valoroase, dar în același timp și al unora insignifiante. Ne va fi dat să citim nu de puține ori în antologii de tot felul — observă cu ironie același critic — opere care nu figurează acolo decât datorită excelenței lor proste! În tot cazul, producții literare care au tulburat profund o generație, se întâmplă să nici nu fie luate în seamă de generațiile imediat următoare, iar gloria lor, de o clipă, rămâne, la o primă vedere, aproape inexplicabilă. Părinții noștri au citit cu sufletul la gură pe Charles Morgan, Huxley sau Iacob Wassermann, iar nouă toți acești scriitori ne spun în general destul de puțin. A fost de asemenea „devorat” să nu uităm, de o întreagă generație de tineri, Papini. Astăzi teoriile lui par vetuste, naive. În timpul nostru acest proces de perimare s-a accelerat, de altfel, nespuse de mult. Nu ne apare, de pildă, Sartre, care este totuși contemporanul nostru, destul de îndepărtat în timp? Cărți care au constituit adevărate delicii ale tinereții noastre exaltate, ne apar astăzi nesincere și false, de un patetism mult prea inconsistent ca să poată să ne mai convingă. Cum poate fi explicată rapiditatea perimării? Oprele de acest tip sunt comparate de I. A. Richards cu acele reclame care se bucură de un mare succes timp de un an „deoarece obiceiurile oamenilor se acordează perfect în acel an cu recomandările lor”. Odată anul trecut, ele își pierd eficacitatea și vor fi repede uitate. De fapt, este vorba de ceea ce se cheamă moda literară. „Mode există — notează criticul — atât în lucrurile importante cât și în cele mărunte, dar pentru artist a profita de ele înseamnă a da cu piciorul permanenței. Cu cât este mai comodă comunicarea în aceste condiții, cu atât este mai mare primejdia desuetudinii”. Vorbind despre mode, criticul se referă mai puțin la curentele literare. Prin modă el înțelege în primul rând valul de opinii, cu largă circulație într-o epocă, dar care sînt gata să se schimbe rapid în cea următoare, față de care scriitorul este obligat să-și asigure o oarecare independență. „O operă poate să scape de atingerea timpului — notează I. A. Richards — în măsura în care evită atracția publicitară și se bizuie pe elemente durabile...”.

O atitudine oarecum asemănătoare, în problema pe care o discutăm acum, are și cunoscutul critic italian Carlo Bo. El se ridică împotriva scriitorului care se supune unui invizibil șef de orchestră care este întotdeauna sau moda sau gustul de a imita sau conveniența momentului” (s.n.)... „Un scriitor care să-și ia directive de la sine însuși — observă criticul italian — a devenit o pasăre rară”. Acceptînd să rămînă un simplu intermediar, scriitorul încetează să vorbească cu propria lui voce. Cînd citim o carte cel dintîi lucru care ar trebui să ne intereseze este să simțim scriitorul, ce crede el că trebuie să ne spună. Este vorba, desigur, de acea interpretare proprie a lumii, pe care o găsim, de pildă, la Proust dar în schimb e absentă la contemporanul său, Paul Bourget. Acesta din urmă — observă pe bună dreptate același critic — n-a făcut decât „să adune probe inutile, să facă provizii de documente lipsite de viață adevărată”. În mod paradoxal însă, atunci cînd dorim să ne „documentăm” asupra acelei epoci îngropată de primul război mondial, tot la Proust va trebui să apelăm și nu la Bourget în ciuda caracterului „documentar” al literaturii acestuia. Pentru că citind cărțile lui Bourget nu vom putea afla nici într-un caz mai multe lucruri despre epoca în cauză,

decît cele găsite într-un cotidian sau o revistă a acelor vremi. Or, literatura nu face nici într-un caz concurență acestora, misiunea ei este cu totul alta. În opera unui scriitor nu totul ține numai de „fotografii și documente”, nu totul aparține senzațiilor și imaginii momentului, de vreme ce în sufletul nostru există și anumite componente eterne... „Gestul comod care încearcă să dea la o parte de pe masă problemele centrale ale omului, durerea, moartea, sensul responsabilității, are o putere de iluzie foarte redusă și seamănă prea mult cu un act de lășitate...”

PRODUS deopotrivă al memoriei și al imaginației, deci, nu numai al faptului imediat, literatura este obligată să ofere omului — conștiinței, voinței, aspirațiilor sale — un loc central. Și pentru că ne referim la permanență, la dura-

tot atât de apropiați nouă ca și ființele în vecinătatea cărora trăim, respirăm, asigură, la rîndul lor, „nemurirea” literaturii.

Diferența esențială dintre romanele lui Joyce, ale Virginiei Woolf, ale lui Malcolm Lowry, Faulkner și producțiile „noului roman” (și într-un caz și în celălalt sîntem în fața unei literaturi a inovației tehnice) stă în interesul manifestat pentru „cauza omului”. În operele celor dintîi, și, în aceea indiferență față de acesta — teoretizată, de altfel — în cele din urmă. Iată de ce credem că Valurile și Sub vulcan vor avea o mai mare rezistență în fața timpului, decît Gumele lui Robbe-Grillet!

Am căutat să ne referim tot timpul, după cum credem că s-a observat, la un interes concret, direct, al scriitorului față de ființa umană, față de om, văzută la rîndul lui nu ca o abstracție, ci ca un ins real, din carne și oase. Scriitorul — spune Camus în impresio-

ION DUMITRIU : Studiu de arbore (Sala „Galateea”)

bilitatea operei artistice, oare nu tocmai această prezență centrală a omului — contestată sau ignorată de atâtea trecătoare mode — o asigură? Pentru că literatura nu poate exista separată de om și dacă noul roman francez a încercat, de pildă, o astfel de aventură, străduindu-se să pună, în locul omului, obiecte neînsuflețite — și-a asumat în cele din urmă toate riscurile. Dar nu numai obiectele și lucrurile, la care se referă Carlo Bo, au voit să se substituie omului, ci și ideile abstracte, speculațiile teoretice. Ele au invadat de asemenea literatura, gata să-i ofere omului — la Tolstoi și la Proust personaj central — un rol de fundal, cu funcție mai degrabă ilustrativă. Omul s-a transformat, în miinile unor astfel de scriitori, într-un fel de pion de pe o imaginată tablă de șah, cu ajutorul căruia „ideile” puteau fi mai „convingător” demonstrate. Se manifesta, de fapt, un fel de neîncredere față de literatură și, concomitent cu aceasta, o mare indiferență față de om!... Interesul față de om, ca ființă concretă, singulară, nerepetabilă (într-un scurt film pentru televiziune, Pablo Casals făcea în acest sens un răscolitor apel), se dilua sub presiunea ideilor abstracte, care, oricît de interesante ar fi ele, nu reprezintă principalul scop al literaturii... Iată de ce, cu cît interesul față de om scade, cu atât opera literară ni se pare a fi mai expusă perimării, acțiunii destructive a timpului.

Literatura face de fapt omului un dar neprețuit: prin ea, ființa umană — Achile și prințul Andrei, Ion al Glaneșului și doamna de Guermants, Moromete și Anna Karenina — își câștigă nemurirea, intră în eternitate. De altfel, este vorba de un fel de reciprocitate. Toți acești bărbați și aceste femei,

între altele, au discurs ținut cu ocazia decernării premiului Nobel — „este advocatul permanent al creaturii vii (s.n.) pentru că el este viu. El pledează într-adevăr pentru dragostea aproapei, nu pentru cea dragoste îndepărtată (s.n.) care degradează umanismul contemporan în catehism de tribunal”... Oricărui scriitor autentic ar trebui să-i repugne manifestarea „generală” a interesului față de om, aceea „filantropie telescopică” despre care ne vorbește Dickens într-un roman din perioada sa tîrzie, concretizînd-o în penibila siluetă a doamnei Jellyby: „Doamna Jellyby, zise Kenge, stînd cu spatele la foc și aruncîndu-și ochii pe covorul prăfuit din fața căminului, de parcă pe el ar fi fost înscrisă biografia doamnei Jellyby, este o doamnă cu o putere de caracter cu totul deosebită, care se devotază în întregime publicului. S-a devotat unor multiple probleme de interes public la diferite perioade și în clipa de față (pînă cînd va fi atrasă de altceva) (s.n.) se devotază problemei Africii, în vederea culturii generale a boabelor de cafea și a băștinășilor și a stabilirii — în condiții fericite — a populației supraabundente din patrie, pe malurile fluviilor africane”... Acea „dragoste îndepărtată” a sărmanei doamnei Jellyby — foarte preocupată de bunul mers al comitetelor și comisiilor de tot felul, dar indiferentă la suferințele sau bucuriile proprii sale fiice — nu numai că relevă o atitudine umană reprobabilă, dar nu are nimic comun cu adevărata dragoste față de om și nici cu meseria de scriitor. Nu poți cunoaște omul decît privindu-l de aproape și tocmai această cunoaștere constituie adevăratul mobil al demersului artistic.

Sorin Titel

Sentimentul contemporaneității

SCRITORUL de azi se adresează în primul rînd contemporanilor săi și nu posterității sau unui public abstract, atemporal. Drept urmare, el nu-și mai închide mesajul într-o perfecțiune-container pentru a-l expedia, intact, într-o altă eră sau într-o altă lume, eventual transcendentă, ci îl comunică imediat, direct, cu acele rețențe și excese, omisiuni și repetiții care sînt permise și, mai mult decît atât, elocvente în prezența unui interlocutor atent și sensibil. Al unui interlocutor care, oricum, preferă supoziția în locul concluziei și întrebarea în locul răspunsului.

Această „nepremeditare” a textului — care este de fapt, de multe ori, îndelung premeditată — nu trebuie înțeleasă, prozaic, ca încă una dintre consecințele moderne crize de timp. Desăvîrșirea rămîne, în continuare, idealul literaturii, dar este vorba de un alt tip de desăvîrșire.

În poezie, ritmul și rima — pe care poezii le-au inventat pentru a crea iluzia că versurile lor preexistă în limbă, că ei s-au mărginit să le scoată la lumină și că ascultătorilor nu le rămîne decît să le accepte, ca pe niște formule magice — nu mai sînt de multă vreme singurele instrumente prozodice.

Un proces similar se constată în proză, unde locul autorului atotștiutor, care dirijează nevăzută, dar tiranic, întreaga desfășurare epică, este luat de unul care apare în prim-plan pentru a și-l asocia pe cititor în descifrarea psihologiei propriilor sale personaje sau chiar pentru a-i dezvălui — în mult gustate jurnale ale unor romane — secretul creației. Această evoluție de la o obiectivitate convențională la o subiectivitate lucidă, asumată — evoluție declanșată, cîndva, de Hortensia Papadat-Bengescu și Camil Petrescu, dar întreruptă în primii ani de după război — este, astăzi, mai energică și mai tranșantă ca oricînd. Pe măsură ce cei mai importanți scriitori contemporani au ilustrat-o — să comparăm, pentru edificare, Imposibila întoarcere cu Morometii, volumul întîi, Moartea lui Ipu cu Străinul, F cu Vara oltenilor, Coborînd cu Vîrstele tinereții sau Frumosi nebuni ai marilor orașe cu Ningea în Bărăgan —, au apărut alții, ca Mircea Ciobanu sau Radu Petrescu, care s-au situat, de la început, la punctul ei de sosire. Prin aceeași dorință de a-l transforma pe cititor dintr-un spectator uimit într-un partener de discuție competent se explică și expansiunea în limitele acestui gen — de altfel, îndejuns de elastic — a eseisticii. Eseu înseamnă încercare și încercare înseamnă admiterea dreptului la replică — iată raționamentul care menține multe romane „problematic” în atenția publicului. Este o durabilitate care nu se bazează pe neclintire și mușenie, ca veșnicia unui sfînx, ci la naștere după lansarea cărții, prin ecourile din ce în ce mai ample, crescînd în cercuri concentrice, pe care le provoacă. Exemplul cel mai recent îl constituie Delirul de Marin Preda, roman care, deși nu se instituie ca o interpretare unică, absolută, inatacabilă a unei perioade istorice, va rezista, probabil, eroziunii timpului tocmai prin forța sa interogativă.

Dacă la cele spuse despre poezie și proză adăugăm consimțămîntul tăcut sau exprimat al criticii ca verdictele sale să nu fie privite ca irevocabile, ca și încercările teatrului — Marin Sorescu, Ion Băieșu, Ecaterina Oproiu ș.a. — de-a se „detașaliza”, avem schițată imaginea noului gen de afirmare spre care aspiră literatura actuală. Nu o măreție posomorită și rece, care rezumă totul și în fața căreia ne-am simțit inutili, ci una revelîndu-se doar prin participarea noastră, așa cum ni se dezvăluie peisajul de afară cînd ne apropiem, cu răsufierea caldă, de geamul înghețat.

Alex. Ștefănescu

Gheorghe Pituț

Să zbori

Nici neprielnic, nici prielnic
Destin materia nu-ți vrea
De-ai ști întreagă taina sa,
Nici neprielnic, nici prielnic.

Ci nepăsarea ei e grea,
Poți și s-o arzi și s-o transformi
Rămîn opaci ochii-i enormi,
Ci nepăsarea ei e grea.

Deci niciodată să nu dormi
Cînd curg prin tuburile sale
Ruinele universale,
Tu niciodată să nu dormi.

De te-ai opri ori nu în cale
Aceași muzică străbate
Betonul de imensitate,
De te-ai opri sau nu în cale.

Mai primitoare-i o cetate
Chiar dacă o găsești pustie
Și n-are o furnică vie,
Mai primitoare-i o cetate.

În temple vechi poate că scrie
Că numai gîndul e salvare,
Materia-i o noapte mare —
În temple vechi poate că scrie.

De-ar fi ființe gînditoare
Ca noi sub cerurile toate !
O, tragedie — libertate,
Mai sint ființe gînditoare ?

Să zbori, să zbori ! —
Necesitate,
Să prinzi lumina care curge ;
Absent ești, cugeți Demiurge ?
Să zbori, să zbori ! —
Necesitate.

Numai

Unde ai dormit
domnule argint ?
Cum ai innoptat
aur împărat ?
Iac-am pribegit
vest și răsărit
de la tron la tron
peste Babilon ;
cei mai falnici regi
câți ne-au fost privit
s-au umplut de negi
astfel c-au murit.
Numai un soldat,
ce ne-a dezgropat
în antichitate,
ne mai cară-n spate.

Roma, 1971

Simpatie

Albina trage la dulceață,
vipera trage la venin
cum soarele-ntr-un cer senin
îngrașă moartea cu viață.

Dar eu n-o să te țin în brață
în veci, pe care drum să vin ?
Înginduratul tău suspin
e-așa de stins parcă îngheață.

Cînd lucruri nesfirșit de grele
se pedepsesc și se atrag
îndepărtați ca două stele

noi ne vedem prin frig și vag,
ei nefiind mereu ca ele
doar timpul dintre noi ni-e drag.

Minimus natu Orientală

Copilului meu Ioan

Barbara zice că vrea o Barbară,
Mihai vrea să vină Mihai,
În parc la spitalul de vară
Tu, mamă, din cer ce ne dai ?

Etajele s-au aprins deodată,
Auzirăm un țipăt în nori,
Plâns ascuțit într-un munte de
vată

Tu, mamă, din cer n-o să mori.

Noi trăiam iute cu ochii sus,
Cine a plâns, cine-a venit ?
În noaptea pruncului apus
Din cerul lumii poleit ?

Un om alb s-a văzut în balcon,
Vîntul în plopi se-ncălcea lent,
A venit un băiat, un cocon
Și flori adormeau pe ciment.

Ne luarăm de mâini, de priviri
Înconjurînd copacul cel mai
înalt din an

Și pradă unei mari fericiri
Îl numirăm bătrînește Ioan.

27 august, 1973

Băieții care-ncărunțesc
descriu viața-n chip grotesc,
ei nu se mișcă nici de-ar arde
în municipii miliarde
și au aceeași nepăsare
la bine și la rău, oricare
ar fi culorile durerii ;
o, duceți-i în sudul verii,
întinși pe plajele fierbinți
să-și iasă de călduri din minți
și spinzurați deasupra fructe
la înălțimi de viaducte,
pe cabluri de oțel să treacă
burdufuri mari cu promoroacă
să vadă pajiști verzi în pantă
și nuci cu umbră delirantă
iar seara cu funiculare
aduceți coruri de fecioare
și sus la stilpii viziunii
s-atîrne scări de lemn și funii ;
vor încerca ei să se scoale ?
Războaie fi-vor și răscoale.

Viena, 1974

Vocea roboților

Impotriva alienării

Non idem est si duo dicunt idem.

De cînd tot așteptăm să ne decidem
să arătăm că vocea roboților e-o voce
a altcuiva din timpuri mai atroce
căci sună cum ar spune că soarele răsare
pe cînd noi îl văzurăm supt de mare
și laudă lumina din cei mai vineți nori
întunecînd nu clipa, dar anii viitori,
vine apoi echipa roboților și cere
din fondul limbii puncte de vedere
identice cu punctul vederii-acelor voci.

La ei acasă însă roboții sint escroci ;
își iau în brațe pruncii și-i mîngîie
pe-antene,

citindu-le de Feți și Consânzene,
cînd se termină basmul copiii din metal
emit un fel de sunet animal
și cer să fie duși în taberele sfinte
să li se facă grefe de suflet și-oseminte,
încît eu strig (destinului) : imparte
roboții într-o lume și lumea-n altă parte
și-ajută-ne-n sfîrșit să ne decidem :
Non idem est si duo dicunt idem.

Köln, 1972

Longevitate

Să fie oare adevărat
că dacă-mi place Venus din Milo
și gîndul cel mai lung din toate
rostit cîndva de-Anaximandru :
„lucrurile au a-și da socoteală
(unele altora) pentru nedreptate...”
eu n-aș mai fi un om de azi, ci antic ?
Ori dacă-mi place indoiala lui Descartes
aș fi abia un ins din Evul-miez ?
Sau de-mi închipui
că va fi dreptate
cîndva tirziu, dar că va fi-ntr-o zi,
să nu mai fiu un om modern ?
Ori asta să însemne oare
că dacă-mi plac mai multe lucruri
din alte timpuri în același timp
n-ar mai fi timp și după gust
istoria — vitrega noastră mamă,
ne crește impotriva noastră ?

Antirăzboinică

A sosit vremea
ca materia să fie devorată
și rezultatul nu va mai fi
cum știam : energia, grăsimea,
scădere dintr-un loc și creștere-n alt loc,
materia a-nceput să fie mîncată
iar legea potrivit căreia
„nimic nu se pierde nimic nu se cîștigă
ci totul se transformă”
va deveni un text poetic,
o nostalgie fundamentală
pentru că au sosit lucrători
dintr-un tînr abis
al căror lucru nu este
decît să devore materie,
s-o facă să dispară,
ei nu elimină nimic, ei nu se ingrașă,
ei nu adaugă și nu clădesc,
devoratorii materiei cînd lucrează vorbesc,
ei spun deal și dealul dispăre,
ei spun munte și munții se șterg,
ei spun mare și apele seacă,
ei spun grinare și nu mai vezi piine,
ei spun și timp și deodată constăți c-a fost
miine,

atunci de ce să mai fie logică
atunci de ce să nu cred
că fiul meu a anticipat tot ce se-ntimplă
fiindcă l-am văzut
sărutînd scaunele, masa, pereții,
parcă le-ar fi văzut pentru ultima oară,
mîngîia o așchie și o cutie goală
și plîngea fără motiv
în fața unui stilp aplecat.

Köln, 1972

VARIETĂȚI MATEINE (II)

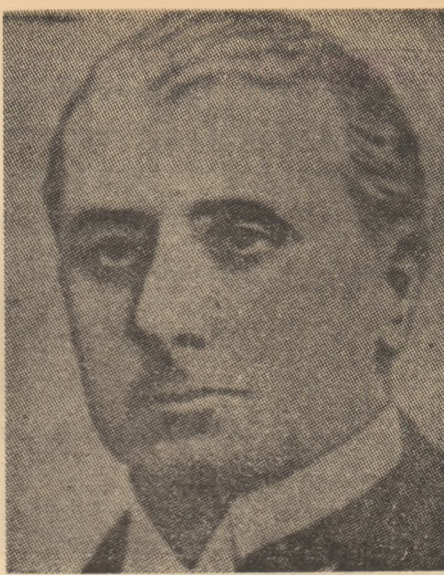
ÎN splendida ediție definitivă de *Opere* ale lui Mateiu I. Caragiale, îngrijită de Perpessicius în 1936, la „Anexe” figurează un fragment de povestire, *Negru și aur, Salon al iadului* (pag. 239—244), urmat de altul, *Isnoave vechi, La (livedea cu nuci) vii-para*. Ambele sînt fragmentare, lucru de toată evidență, pentru că, la fiecare, fraza finală rămîne întreruptă. Într-adevăr, *Negru și aur* se termină cu două cuvinte: „Căci timpul”, iar *Isnoave vechi*, la fel, cu acest început de frază: „Pesemne că și lui, cel din urmă din neamul”. Perpessicius le comentează pe larg în miezoasa sa „Prefață”, fără a se încumeta să speculeze asupra celor două „schite” pe care „întîmplarea, sgîrcită de sigur, dar nu mai puțin revelatoare, ne-a pus la îndemînă”. Că acea întîmplare, — cum numește Perpessicius găsirea printre manuscrisele lui Mateiu, puse la dispoziția editurii de către văduva acestuia, — a fost „sgîrcită”, este de netăgăduit, căci pe lângă cele două fragmente și o singură pagină, în trei variante, a proiectatului roman *Soborul țitelor*, nu s-a mai descoperit nimic în sertarele autorului, tot atît de avar în creațiile sale ca și întîmplarea. Că aceeași întîmplare ar fi fost revelatoare, este numai în parte adevărat, întrucît ne-a introdus în atelierul povestitorului de mare talent, fără însă a ne îngădui, după aceste frînturi de eventuale capodopere, ca *Remember* și *Craii de Curtea Veche*, să ne putem face o idee limpede despre proiectatele monumente literare. Nota lor comună este tematica istorică. În prima povestire pare a se răsfața la loc de cînte o enigmatic Mihnea, între o defunctă, Domnița Mara, și o iubită, Domnița Smaranda. În cea de a doua, sîntem invitați să admirăm „Casa cu stafii” din Bucureștii veacului nostru, o „casă boerească” de la periferie, „pierdută la o margine a orașului”, cu nelipsita, în paranteză, taină, constînd în „paragina unei stufoase grădini cu ramuri îngîrbovite”.

În comentariul din „Prefață”, Perpessicius le consideră pe amîndouă, într-o măsură, din punct de vedere stilistic, tributare genului nuvelistic al

lui Odobescu și celui memorialistic al lui Ion Ghica, și ca atare, încercări de tinerete, anterioare magistralei stăpîniri a scrisului din *Craii*. Ne-am fi așteptat ca savantul editor, care a fixat cronologia unor poezii eminesciene după indicațiile mai mult sau mai puțin transparente ale grafiei și ale hîrtiei, să procedeze în același fel și pentru cele două prețioase fragmente. Această operație nu mai poate fi încercată de alții, deoarece ele au dispărut din arhiva Fundațiilor, dimpreună cu celelalte manuscrise ale lui Mateiu, donate de Marica, văduva lui. Rămîne așadar să zăbovim un moment asupra stilului, ca să apreciem dacă acesta datează din anii dibuirilor, cum credea Perpessicius, sau, în cazul maturității „scriiturii” (cum le place tinerilor a spune), epocii de aur a creației lui Mateiu. În prealabil însă, ne vom manifesta surprinderea că Perpessicius, căruia nu-i scăpa nimic din ceea ce ar fi putut contribui la clasarea materialelor, lasă necomentate acele scurte *Notițe pentru Craii de Curtea Veche*, în care izbește faptul că aproape toate se încadrează tematicii din *Negru și aur*. *Notițele* încep cu o mișcătoare confesiune a unei femei, Mara II, care-și exprimă pietatea și duioșia unei quasicentenare lucide, față de „cîte-un copac bătrîn dela noi”.

Acești „arbori bătrîni” sînt localizați la Comana, acea reședință, după *Negru și aur*, a Baldovineștilor, neam detestat de Mihnea, eroul misterios al primului fragment. Misterios o dată prin caracterul său anacronic, ca să nu spunem acronic, deoarece este greu să-l plasăm în timp. Prin descrierea salonului domniței Mara, ne-am crede într-un palat domnesc din trecutul feudal al Țării Românești, dar o reflecție a lui Mihnea ne trezește la realitate. Fire dușmănoasă și mocnită, acesta urzește sau visează numai la o răzbunare de tip poesc, în această într-adevăr revelatoare frază:

„Să-i ridici pe neștiute, cînd dorm, și să-i închizi într-o încăpere cu desăvîrșire lipsită de lumină, unde să-i zidești de viu, ca în balerca de Amon-tillado (a lui E. Poë) — dar nu înainte

să le fi umplut temnița-mormînt cu de-ale mincării, (ca să) le prelung(ești) încă și mai mult chinurile, înainte ca nebuni, ori timpiți de besnă, să piară încirligați de foame!”.

AȘADAR misteriosul Mihnea a hălăduit în a doua parte a secolului trecut, după ce Baudelaire, în al șaselea deceniu al acestuia, prin epocalele tălmăciri din Edgar Allan Poe, l-a făcut cunoscut în lumea întreagă, inclusiv în patria lui, care nu-și dădea încă seama de dimensiunile geniului său.

Cum însă iubitoarea arborilor seculari semna Mara II, spre deosebire de defuncta „domniță” din *Negru și aur*, putem deduce că aceasta din urmă fusese însăși soția lui Mihnea, deși titlul de „domniță” se dădea numai vîlăstarelor domnești nenunțate, celelalte fiind numite cu exclusivitate „doamne”. Modernii însă au uitat de această elementară distincție protocolară, dovadă faptul că bunul prieten al lui Mateiu, genealogistul și heraldistul Nicolae A. Boicescu (din Buicești, cum îi plăcea să-și spună), îi zicea soției sale „domniță”, iar nu „doamnă” (care, în zilele noastre, devenise un substantiv de două ori „comun”).

Că această Mara II este alta decît defuncta din *Negru de aur*, ne mai indică și acest fragment din *Notițe pentru Craii de Curtea Veche*.

„(„Mara fusese șitoarea lui Mihnea al IV-lea, și nu fusese dorință care să nu-i fie împlinită, nici volnicie și călcare de lege trecută cu vederea... nici volnicie să nu-i fie trecută cu vederea”).

Din acest edificator fragment aflăm că Mihnea, desigur unul și același cu cel din *Negru și aur*, își zicea „al IV-lea”. Cum știm că n-au domnit în Țara Românească decît trei voievozi cu acest nume (ultimul și singurul luptător, în glorioasa tradiție a lui Mihai Viteazul), nu ne rămîne decît să credem că acest Mihnea, oarecum cîntemmooranul nostru sau mai precis al părinților și bunicii noastre, nutrea ambiții domnești, socotindu-se urmașul, legitim sau bastard, îndrituit să stea pe scaunul țării.

PE de altă parte, cum însă între acele *Notițe pentru Craii de Curtea Veche* și *Negru și aur*, ca și *Isnoave vechi*, nu sar în ochi notabile diferențe stilistice, toate atestînd aceeași largă frazare, de grele drapezii, aceeași predilecție pentru lexicul „neaos” și aceeași sistematică evitare a neologismelor, într-o cît mai apriată atmosferă istorică arhaică, oricît ar fi fost subiectul de contemporan, nu putem crede ca Perpessicius, că tustrele fragmente ar aparține cronologiceste vorbind, unei epoci de tranziție. Se știe că Mateiu lucrase la *Craii de Curtea Veche*, pe-ndelete, aproape douăzeci de ani, că părăsise o vreme proiectul, spre a-l relua și definitivă în cele din urmă cu spor. În interval, n-ar fi exclus ca și fragmentul *Negru și aur* și *Isnoave vechi*, dacă ne luăm după *Notițe*, să fi făcut parte din materialele inițiale ale *Crailor de Curtea Veche* și că, pe parcurs, ele au fost părăsite, spre a da scurtului roman dorita unitate.

Mihnea revine într-o pagină răzleașă din donația Saint-Georges, de la B.C.S. (Biblioteca Centrală de Stat).

Dăm mai jos întocmai curiosul fragment:

„Ușoara și mlădioasa Nella trecu pragul. Cu umerii și brațele goale — turnată într-o roche nerămzie cusută în fluturi de argint, (ca o spumă) și strîns lipită pe sîni și pe coapse — așa cum era, cu fața ei palidă și cu părul ei arămiu, Nella ar fi ispitit în acea noapte caldă chiar pe sfinții pustnici din Tebaida. După ea, țopăind cînd din labele dinainte, cînd din cele dîndăret, cînd din toate, intră un urs alb, care se răsfața și se gudura ca un cîne. În fața lui Mihnea, amîndoi (pată de tuș) se opriră: femeia înclinîndu-se zîmbitoare cu mîna (pe) la inimă, ursul ingenuchiînd sfios și plin de umilintă. Așa că în salonul (pată de tuș) ogîndiți din toate părțile, sultanul negru, cu domnița verde și cu ursul alb, întrupau în strania lumină o închipuire de basm, într'un feeric decor de vechi serbare venețiană. Scuturîndu-și pelea de fiară, se desprinsă din ea, un băiat tîner, care seamăna cu femeia ca două picături de apă — același păr roșu, aceeași ochi sorincenați, iar chipul și mai palid. Nella”.

Avem de a face iarăși cu un fragment, netăgăduit că încorporat aceluia cu titlul *Negru și aur*. Aci Mihnea este ortografiat Michnea, și el primește vizita unei tinere și a fratelui ei geamăn, pare-se, acesta la început îmbrăcat în blană de urs. Curios mi se pare formulat acest trio de personaje: „Sultanul negru (Mihnea ?), cu domnița verde (Nella ?) și cu ursul alb” (tinărul !).

Paloarea Nellei și a tinărului potențază misterul acestei perechi. De ce s-a numit însă Mihnea „sultanul negru” ? și Nella, îmbrăcată într-o rochie portocalie, „domnița verde”, iarăși nu am putea răspunde.

„Mateinii” au cuvîntul.

Șerban Cioculescu

O istorie a limbii române pentru toți

LA ÎNCEPUTUL acestui an școlar savantul Al. Rosetti a dăruit tinerului studios — prin intermediul binecunoscutii colecții Lyceum a Editurii Albatros — o lucrare pe cît de succintă pe atît de necesară, intitulată *Schită de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre*. Sîntem siguri că elevii, ca și profesorii lor — mulți dintre ei foști studenți ai autorului — vor privi cu îndreptățit interes această carte aparținînd celui mai mare specialist român de astăzi în istoria limbii române.

Lucrarea discutată vine în întîmpinarea istoricelor directive ale Congresului educației politice și al culturii socialiste unde se subliniază necesitatea educării tinerelor generații în spiritul cunoașterii trecutului patriei noastre, a istoriei limbii noastre.

De altfel, acest gen de scriere, tocmai pentru că prezintă, pe înțelesul tuturor, într-o viziune de ansamblu superioară, întregul parcurs al istoriei limbii noastre, este solicitat cu legitimitate de publicul cel mai larg, neavizat, dar dornic de informații la zi. Dacă, pînă acum, volumele închinăte istoriei limbii române înfățișau fragmentar — chiar dacă faptele erau examinate în profunzime în comentariile însoțite de o bogată biblio-

grafie — unele etape ale trecutului limbii noastre, *Schită...* este, la noi, prima lucrare în limba română *) cuprinzînd evoluția limbii noastre din cele mai îndepărtate timpuri și pînă astăzi.

După ce, cu cîțiva ani în urmă, a publicat o monumentală *Istorie a limbii române* de la origini și pînă în secolul XVII-lea, și o *Istorie a limbii române literare* (în colaborare cu B. Cazacu și L. Onu), Al. Rosetti a retopit întreaga materie, a sintetizat-o, a eliminat o serie de amănunte inutile și a pus-o la punct pentru a fi la îndemîna elevilor, în primul rînd. Dar metoda de lucru specifică autorului, rigoarea concepției și a criteriilor, concentrarea analizei și capacitatea de selecție se păstrează în toate capitolele acestei cărți.

Istoria limbii române, unica supraviețuitoare a latinei vorbite odinioară în peninsula Balcanică și în provinciile dunărene ale imperiului roman, începe, în mod firesc, cu partea esențială dedicată limbii latine: „Analiza genealogică a limbii române dovedește originea ei latină. Oricît de mult s-ar îndepărta limba română de latină, în viitor, nimic nu s-ar schimba prin aceasta în raporturile ei de filiație cu latina, româna nefiind altceva decît transformarea limbii latine”, (p. 16). De altfel, ideea permanenței latine a limbii și a poporului român răzbate din fiecare pagină a lucrării discutate în care întîlnim numeroase argumente ale statorniciei noastre pe meleagurile de la nordul Dunării.

Fără a pierde nici un moment din vedere perspectiva romanică, Al. Rosetti

urmărește în ce măsură anumite fenomene studiate apar în celelalte limbi romanice și în ce măsură, altele sînt specifice românești.

Deosebit de importante sînt capitolele în care sînt discutate, în spirit critic, unele probleme literare controversate ale istoriei limbii române ca noțiunea de „limbă română comună”, datarea acesteia, teritoriul pe care s-a format limba română, repartitia dialectală etc.

Pentru a se adapta lucrarea publicului căruia i se adresează, Al. Rosetti are grijă de a da o listă terminologică în care explică pe înțelesul tuturor o serie de noțiuni de specialitate cum ar fi *aoristul*, *asibilarea*, *bilingvismul*, *metaforia* etc. Considerăm totuși că unii termeni nu ar fi trebuit să figureze aici pentru că elevii îi cunosc, de ex. *flexiune* sau *hiat*, în schimb poate ar fi fost necesar să se adauge alte vocabule utilizate în corpul lucrării a căror accepție este mai puțin cunoscută precum *calc* sau *aspect* (verbal).

Examinînd evoluția limbii române de la începuturi și pînă în faza actuală, Al. Rosetti alternează descrierea propriuzisă a istoriei limbii cu reproducerea unor texte semnificative, de exemplu *Serisoarea lui Neacșu*, o pagină din *Paia de la Orăștie*, sau din *Biblia de la București*, un fragment din *Gramatica românească* a lui Heliade Rădulescu (1828), un extras din ziarul „Scinteia”.

Desigur că spațiul nu a îngăduit o extindere mai mare, dar ar fi fost de dorit ca în capitolul dedicat *Tendențelor limbii române actuale* să se dea un co-

mentariu mai amplu al materialului lingvistic înfățișat care demonstrează că „în zilele noastre româna se modernizează, ca să se mențină la nivelul actual de civilizație și să poată exprima toate aspectele vieții moderne” (p. 107).

Lucrarea se încheie cu un capitol consacrat dialectelor limbii române în care se scot în relief, pe scurt, particularitățile dialectelor și ale graiurilor limbii române.

Concluzia cărții este deosebit de grăitoare: româna este mai apropiată de latină decît limbile romanice occidentale, deși nu a cunoscut, în trecut, influența savantă a latinei scrise.

Panoramă esențializată a structurii și evoluției limbii române, *Schita...* este nu numai o sursă de informare, ci și un izvor inepuizabil de sugestii pentru toți cei ce se interesează de soarta limbii noastre, de trecutul și de prezentul ei.

Florica Dimitrescu

Cronologia Războiului de Independență

CITITORII mă vor ierta pentru faptul neobișnuit de a vorbi despre o lucrare ce se află încă pe biroul unui redactor de editură și nu în rafturile librăriilor. Nu doresc, desigur, ca textul de față să capete înfățișarea unei laude de sine și nici nu urmăresc, prevăzător, captația criticii literare. Dar e vorba de o lucrare de peste 700 de pagini în care am încorporat, la un moment dat, condiții de-a dreptul dramatice, un vis peste măsură mistuitor.

La început de tot a fost sentimentul de satisfacție pentru ecoul extrem de favorabil cu care fusese primită cronologia Eminescu. Cartea a trecut surprinzător de repede din librării la cititori, iar critica, prin condeie de maximă autoritate, ca acela al academicianului Șerban Cioculescu, a lăudat ideea cărții, deși în exegeza eminesciană se părea că nu mai este nimic de spus.

Spuneam în prefața cronologiei că am încercat să reconstitui un tablou concentrat extras dintr-o galaxie de efemeride, alungind cu firească ambiție de istoric documentar orice fantazie, ba chiar și cel mai mic joc de metafore.

O lucrare realizată în aceeași tehnică de colaj, bazată în întregime pe documente, scrisori, acte și presă a vremii am năzuit să scriu și în cronologia războiului de independență. Ca totdeauna, astfel de întreprinderi trebuie începute de la alcătuirea unei bibliografii. Ceea ce știam până atunci era de fapt lectura obligatorie a unui elev de liceu: poeziile lui V. Alecsandri și G. Coșbuc, cele două volume de proză ale lui Coșbuc (Povestea unei coroane de oțel și Povestea războiului de neam), romanul în război de Duiliu Zamfirescu și romanul Ultimul armaș de I. Slavici. În plus, mai cunoșteam cartea lui T.C. Văcărescu despre același război și Resbelul orientale de A.P. Alessi și M. Popu, apărut la Graz în 1878.

Zile în șir am petrecut la fișierul general al Bibliotecii Academiei R.S.R., scoțind cotele a zeci de cărți documentare și a zeci de publicații periodice din epocă.

Apoi am umblat săptămîni în șir la anticariat, căutînd și cumpărînd, fără exagerare, un impunător raft de cărți: **Viața și corespondența lui Al. Davila, Amintiri militare** de căpitan Mihail Dimitrescu (volum rar, cu o prefață de I.L. Caragiale), **Istoria contemporană a României** de Titu Maiorescu, **Amintiri din războiul din 1877-78** cu privire la serviciul de poștă și telegramă de Simion N. Periețeanu, **Amintiri din război** de Ștefan Georgescu-Sergent, **Mărturii finlandeze despre România** de R. V. Bossy, **Istoria resbelului Româno-Ruso-Turc** de N. D. Popescu, **Războiul pentru independența României — Acțiuni diplomatice și stări de spirit** de N. Iorga, **Episoade din campania războiului 1877-78** de Gh. Calmuțchi, **Războiul Neamului** de Al. Candiano-Popescu, **Amintiri din Război** de locot. colonel Căpălescu, **Din viața mea de voluntar** de Al. Chibici-Răvneanu și alte numeroase titluri.

În afara lor și a arhivelor de documente am consultat un mare număr de

NICOLAE GRIGORESCU : Baterie în marș

ziare și periodice de epocă: „Timpul”, „Românul”, „Pressa”, „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful român”, „Telegraphul”, „Curierul Balassan”, „Războiul”, „Dorobanțul”, „Familia”, „L'Orient”, „L'Independance roumaine”, „România liberă”, „Correspondența provincială” (din Piatra Neamț), „Claponul”, „Curierul”, „Curierul de Iassy”, „Monitorul Oficial”, „Vocea Covurluiului” (Galați), „Steaua României” (Iasi), „Ghimpele”, „Vestea” (ziarul lui Al. Macedonski), „Observatorul” (Sibiu), etc.

CEEA CE am putut constata cu un mare sentiment de surprindere și satisfacție a fost numărul uriaș de poezii patriotice apărute în publicațiile anilor 1877-78. Am transcris zeci și zeci de poezii semnate de V.D. Păun, Al. A. Macedonski, Gr. Bengescu, Dem. Constantinescu, M.C. Mănculescu (locotenent de stat major în retragere), G. Sion, Iuliu I. Roșca, N.T. Orășanu, Nicolae Pruncu, Basiliu P. Rădulescu, C. Ceaur Aslan, Ath. M. Marienescu, C.N. Cornățeanu, Iosif Vulcan, N. Xenopol, Gr. Laz, Gr. H. Granda, Gh. Melidon, Petre Dulfu, I. Moșoiu, N. Predescu, N.A. Vineșiu, Sava N. Șoimescu, C. Pleșoiu, N. Baboanu, Eugen Silvan, C. Cîrlova, G. Zamphirolu, D. Gusti, I.L. Caragiale, Scipione Bădescu etc., etc.

Spre a da numai cîteva citate, iată o strofă din poezia **Scame pentru răniți** de Iosif Vulcan:

Căci sîntem de voi departe
Frați dincolo de Carpați;
Însă-n ori și care parte
Vă iubim ca niște frați.
Și-n iubirea cea frățească,
Noi nutrim un vis sublim;
Nu-i putere să ne-oprească
Ce în inimă simțim.
Și-acel vis: o sărbătoare,
Ne va face mulțumiri...
Azi?... să facem, surioare,
Scame pentru cei răniți!

Sau această strofă din poezia **Armata române** scrisă de Scipione Ion Bădescu la întoarcerea trupelor de pe front:

Bravi copii ai României, mîndri v-ați întors,
V-ați întors cu steagul țării rupt... dar tot frumos...
Mai frumos de cum fusese, căci
Steaua mîndră-a dușmăniei sub el
Ș-a pus,
Ș-ați adus neamul țării, dragi copii,
Și virtutea ostășească și trofee mii
Țara mîndră vă salută... Doru-i
s-a-mplinit!
Bravi copii ai României, bine ați venit!

Vreau să spun că, reproducînd în lucrare zeci și zeci de poezii, am năzuit să dau astfel cea mai completă antologie de lirică patriotică inspirată de războiul din 1877.

Lectura presei în principal mi-a oferit prilejul să recreez atmosfera atît de specifică și inimitabilă a epocii și, în acest sens, cronologia care a rezultat poate fi pe drept cuvînt socotită ca un roman de tip verit, documentar, al războiului de independență. Climatul de frenetic patriotism, uriașul val al solidarității naționale din toate provinciile românești, ecourile revelatoare ale presei străine privitoare la miracolul micii și vitezei României, ca și la virtuțile extraordinare ale armatei noastre, toate fixate în paginile cronologiei, dau în gradul cel mai înalt senzația unui roman în care se dovedește încă o dată că adevărul simplu și realitatea nudă sînt infinit mai puternic evocatoare decît ficțiunea celui mai inventiv prozator.

AM GASIT multe lucruri pe care istoria literaturii le-a uitat. O adevărată surpriză mi-a prilejuit lectura ultimului număr (7) din faimoasa gazetă „Națiunea română” a lui I.L. Caragiale și Fr. Damé. E singurul număr pe care îl posedă Biblioteca Academiei și m-am ostenit să-l copiez aproape în întregime, cu conștiința că astfel voi comunica lucruri, e drept de amănunt pitoresc, dar de care istoria literaturii și cititorii în primul rînd nu se consideră niciodată sătui și plictisiți să le afle.

Nu doresc să divulg prea multe taine din cîte cuprinde lucrarea și nici nu vreau, prematur, să abuzez de încrederea cititorilor, vorbind de o carte pe care o vor putea citi abia peste cîteva luni. Mă opresc aici cu textul de față, avînd credința că strădania mea și a fiului meu — cu care colaborez la alcătuirea cărții — se aliniază modest pe linia scrierii unor lucrări care să oglindească veridic istoria poporului nostru pentru cucerirea independenței și a demnității naționale, pentru afirmarea României Socialiste ca un factor activ și important în lupta omeniirii pentru progres social și colaborare internațională, pentru civilizație și respectul mutual al tuturor națiunilor.

Sîntem fericiți să știm că am adăugat, prin truda noastră, măcar o pagină la monumentală Epopee a României, pe care milioane de cititori o așteaptă ceretînd inșetați librăriile țării.

Petru Vintilă

Cînd catedralele erau albe

DISPARIȚIA lui André Malraux a provocat în Franța un doliu echivalînd cu o confruntare a spiritului francez cu istoria contemporană.

Nici n-a fost nevoie ca în librării să se aranjeze standuri speciale cu opera scriitorului și omului de idei care a fost Malraux; cărțile sale erau în actualitate, iar monografiile ce s-au încercat să-l definească nu și-au pierdut nici o clipă audiență. Cartea lui Gaëtan Picon din 1945, retipărită la Seul, vine cu extrem de originale completări: textul citit de autorul **Condiției umane** este îmbogățit cu reacțiile și comentariile sale extrem de sincere, oferindu-ne, în plus, un „Malraux par lui-même”. Apariția acestei ediții, chiar după moartea lui Gaëtan Picon, are deci o dublă semnificație.

Căutînd la Biblioteca Națională a Franței niște itinerarii românești în istoria culturii franceze, am dat, chiar în aceste zile, la secția de manuscrise, de un dosar ce conține polemica dintre Tristan Tzara și André Breton, cu ocazia Congresului de la Paris, din 1922, congres subtitulat al „Spiritului modern”. Printre semnatarii unei scrisori de adeziune din parte Comitetului de redacție al revistei „Action” (cabiniers de philosophie et d'art), alături de Florent Felb și Robert Mortier, apare

numele tînărului de 21 de ani André Malraux. Terminase la acea dată studiile de orientalistă și arheologie și se pregătea să plece în China și în Indochina. Întors în 1928, publică **Les Conquérants** (editura Grasset), după ce își anunșase intrarea în literatură prin **Lunes en papier** (1921), **Écrit pour une idole à trompe** (1921), **La tentation de l'Occident** (1926) și după ce colaborase în diverse culegeri de avangardă. Dar, abia prin Premiul Goncourt din 1933, cu **La Condition humaine**, numele său devine universal.

Biografia lui Malraux e a unui militant de baricadă: aderă, în 1933, la Comitetul Mondial Antifascist, împreună cu Gide; în 1934, luptă pentru eliberarea lui G. Dimitrov (acuzat c-ar fi incendiat Reichstagul); e prezent la Moscova la primul Congres al scriitorilor sovietici (1934); participă la luptele din Spania, alături de forțele republicane (1936) fiind șeful aviației Brigăzilor internaționale pe acest front. Rănit, face un turneu de conferințe în America de Nord, supraveghează filmul **L'Espoir**. În 1939 e mobilizat, cade prizonier, evadează, participă la luptele Rezistenței franceze (1944). Arestat, eliberat, comandă Brigada Alsace-Lorraine.

Ministru al informațiilor în primul guvern al generalului de Gaulle (1945), mi-

nistrul informațiilor (1953), apoi ministru de stat al afacerilor culturale (1959-1969), călător în China (1965), autor al unor opere de mare răsunet și de mare efervescență spirituală: **Voix du Silence** (1951), **La Métamorphose des dieux** (1957), **Antimémoires** (1967), **Chènes qu'on abat** (1971).

Considerat un „metafizician al romanului” pentru **Les Nôgers de l'Altenbourg** (1943), un îndrăzneț istoric și filosof al artelor pentru **Esquisse d'une psychologie du Cinéma** (1947), **Psychologie de l'Art** (1947-49), **Le Musée Imaginaire de la Sculpture mondiale** (1952-54), un mare critic pentru profețele și eseurile publicate, un mare ziarist politic.

Despre Malraux s-au scris peste douăzeci de monografii (printre care cele de Gaëtan Picon, Claude Mauriac, Pierre de Boisdeffre, Denis Marion, Pol Gaillard, Pierre Galante, Robert Payne, Jean Lacouture, G.T. Harris) fără să mai amintim principalele studii din reviste și culegeri.

De Gaulle declara: „La présence a mes côtés de cet ami génial, contribue à me raffermir”. (**Mémoires d'Espoir**).

Ideea lui Malraux de a redescoperi albul catedralelor pariziene (idee exprimată și de Le Corbusier în jurnalul său) e mai pregnantă acum cînd peste acel alb s-au înscris pinzele îndoliate ale Parisului.

Emil Manu

Paris, 23 noiembrie 1976.

Un devotat al cărții: Iacob Gheorghe

NUMELE lui Iacob Gheorghe e prea puțin, aproape deloc cunoscut cititorilor de literatură. În paginile „României literare” el a semnat cu doi ani în urmă un fragment de roman, care vădea o remarcabilă capacitate de evocare a lumii unui port, cea pe care a pictat-o cu strălucire Panait Istrati. Cam odată cu acest fragment revelator, apărea o antologie de proză română contemporană, nule, schițe și episoade închinete momentului 23 August 1944. Iacob Gheorghe era co-semnatar al culegerii.

Era, prin urmare, și un om care încerca mijloacele literaturii — și o făcea cu bune rezultate. Acum, în urmă, descoperise pe un necunoscut, un poet de la începutul secolului nostru, tînar socialist militant, Stelian Vasilescu, căzut pe front în 1917. Pregătea o ediție din lirica angajată a acestui talent stins înainte de vreme.

Iacob Gheorghe s-a stins el însuși, de o boală zguduitoare, care i-a ucis treptat, dar în scurt timp, centrul nervos care-l comandau sistemul muscular. Trupul său de uriaș bun și generos, tonifiant numai cînd îl priveai, se usca grăbit din cauza blestematei suferințe, azi fără leac și explicație în lume, care însă îi cruța cu cinism judecata, luciditatea. Cînd a ajuns și i-a stăpînit plămîinii, această viață s-a oprit, curmînd o energie ce părea inepuizabilă. Încă nu știm cît de departe înaintase manuscrisul romanului său, căci acest prieten al scriitorilor și devotat al cărții era de o discreție și modestie pe care le egala numai excepționala sa pricepere în domeniul tehnicii și administrării editoriale. Îndeletnicirea sa purta un nume sonor: era director adjunct tehnic al Editurii Cartea Românească, de la crearea ei, în 1970; fusese mai înainte, alți zece ani, directorul adjunct tehnic al fostei Edituri pentru literatură.

Scriitorii fubea literatura, pe care o crează. Iacob Gheorghe iubea cu patimă cartea și prin urmare și literatura. Nivelul actual de prezentare grafică a cărții, inovații importante în circuitul editorial și tipografic al cărții au avut în el un slujitor de valoare deosebită. Ca unul care am împărțit cot la cot cu dînsul vreme de aproape 17 ani, frățește, povara nobilă a muncii în cele două edituri literare, afirm că a fost cel mai bun slujitor din cîți i-a avut sectorul editorial, la intersecția sau confluența lui cu acela tipografic și cu acela al librăriei. Aici, corectitudinea, exigența, conștiinciozitatea nu ajung: trebuie pasiune, dăruire, curaj, muncă, sacrificiu. Iacob Gheorghe a făcut din plin dovada lor. De aceea era nu numai cunoscut și apreciat de toți scriitorii, de lumea tehnicii tipografice și a difuzării cărții, dar era iubit. I se spunea curent „papașă”, chiar de cei mai vîrstnici ca el. Ne zicea, celor mai mulți, „nene”. Știa cu toată făptura lui că lumea literară, viața literară cu zonele alăturate ei presupune relație ca într-o mare familie. Acestei lumi îi devenise treptat nu doar un participant destoinic deosebit, ci și un exeget, un specialist. Își făcuse cu oarecare întîrziere studiile universitare, căci venea dintr-o familie săracă din Constanța și rămăsese de mic orfan de tată. Dar Examenul de Stat în filologia română și-l trecuse strălucit cu o teză care marca o descoperire: tipograful care era el cercetase din unghiul tehnicii prima tipăritură de la noi, **Evangelhul** lui Macarie din 1508, și ajunsese la celelalte concluzii decît istoricii și istoricii literari — anume dibuise drumul tiparului nu din nord spre Țara Românească, ci dinspre Italia, prin Serbia către nord. Pentru ipoteza sa îndrăzneată își căuta mereu dovezi noi, astfel că fusese la Cracovia să studieze din unghiul strict grafic niște tipărituri de epocă.

Toate acestea s-au întrerupt. Prietenul nostru drag și devotat al scriitorilor și cărții s-a stins la 7 decembrie, după ce, bolnav tot mai greu, încercase vreme de un an să înfrîngă cumplitul flagel, care-l ucidă, și rămînea îndărătnic la postul său. În luna care vine, la 24 ianuarie, ar fi împlinit 50 de ani, din care mai mult de jumătate i-a dăruit cărții, anii tinereții și ai forței mature de muncă. În domeniul său, Iacob Gheorghe a fost unul din creatorii necunoscuți, de care au beneficiat literatura, scriitorii și cititorii. A beneficiat frumusețea cărții contemporane, căci omul care s-a stins era unul dintre devotații ei plini de talent.

Mihai Gafița

Cronica literară

Tineri poeți

SUB un titlu (*Proprietarul de poduri*) ce ne trimite la o tinerească rimbaldiană poezie („Prietenii mirați-vă-n grabă / cit încă ard caii sub șă / cit încă zăpada e albă / cit limba e-ntreagă și ea”), a treia carte de versuri a lui Mircea Dinescu este notabilă, cu versuri pline de proaspătă spontaneitate și de vervă.

Cîteva poezii de dragoste atrag atenția prin senzualitatea francă, ironic-pătimașă: „Cum ai țîșnit tu în viața mea delirantă șampanie / pulpele tale prelungi loveau cartierele mărginașe / patul aluneca pe spinările îngerilor ca o sanie / în salcimi înfloreau poftel-mi ucigase”. Este în ele ceva din cîntecul de lume muntenesc de desu-chiat, o văicăreală prefăcută de îndrăgostit fără speranță, un amestec de vitalitate a simțurilor și de predispoziție elegiacă. Iată acest frumos *Cîntec de inimă albastră*: „Mai știi cum te strigam pe-atunci / «ioană cu picioare lungi» // veneai pe rîu sau rîu erai / curgeai în mine pînă-n rai // cu limba preschimbata-n bici / vinam pe coapse iepuri mici // coseam prin pulpe fin mieriu / erai mireasmă eram viu. // Dar of of of desîș de ochi / acum de mine trec trei popi // carnea-mi miroase de pe-acum / a scindurică de salcîm // pe cînd minzește muști din cai / mie țărîna-mi spune hai, // mie ulcica-mi zice blîd / iubire — măr rostogolit”. Altădată însă evocarea sentimentală cade în facilitatea de la Topârceanu (*Baladă veselă pentru tristețea celui plecat la oaste*: „Cînd tu în parcuri roze te vei bate / cu flori printre frumoși adolescenți / eu am să duc o raniță în spate / și-am să-i învăț algebră pe sergenți, // cînd tu ai să dansezi fără vreo grijă / curtată îndelung de-un licean / de mine se va-ndrăgosti o schijă / și-am să te vîd printr-un întors ocean” etc.). O anume nefixare psihologică se poate bine observa la Mircea Dinescu, poet înzestrat, dar prea disponibil încă.

Mircea Dinescu, *Proprietarul de poduri*; Toma Roman, *Arcedava*; Doina Uricariu, *Vindecările* — toate în Ed. Cartea Românească, 1976.

Cronica limbii

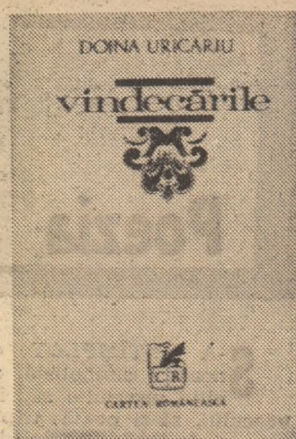
Analize gramaticale

● CANDIDAȚII la examenele de admitere în facultățile de filologie întîmpină o complicație care mi se pare că n-ar trebui să existe: ei constată că nu sînt pregătiți pentru a efectua analizele gramaticale care li se cer. Ar fi cel mai ușor lucru să facă față problemelor care li se pun pe această linie, dacă în primele clase ale școlii de cultură generală ar fi deprinși la limba română, să examineze textele și să lămurească structura lor.

Știu din nenumărate scrisori primite de la elevi, de la părinți și chiar de la profesori, că nu cu aceasta se îndeletnicesc elevii, ci, începînd de la vîrsta cea mai fragedă, cu probleme de adîncă filosofie. Ei trebuie să răspundă dacă bradul e lucru sau ființă și dacă războiul e abstract sau concret, și aceeași în orele de gramatică.

Am mai arătat și altă dată că, atunci cînd mi se pun astfel de întrebări, răspund că nu știu, și nici nu mă interesează să știu, în momentele cînd mă ocup de gramatica elementară (desigur, în calitate de teoretician, cînd încerc să leg lingvistica de alte științe, caut să dau răspunsuri la întrebările de felul citat, dar sînt convins că vederile mele

Majoritatea poeziilor din volum (și în special ciclul intitulat *Jurnalul unui automobil demodat*) sînt un fel de exclamații lirice pe tema condiției poetului care ne întorc (deși cu originalitate incontestabilă) la *Spleenurile* lui Nicolae Labiș, la satirele din *Viața deocamdată* a lui Ioan Alexandru și, mai ales, la *Istoria unei secunde* a lui Adrian Păunescu. Un Păunescu mai ingenuu și mai succint liric vorbește de exemplu în *Privighetoarea secolului XX*, unde nu doar tonul direct, dar și metaforele se recunosc („Din fiecare veac coboară un cal să ronțăie statui” sau „Hai secerăți genunchii iernii să nască numai vineți fulgi / un dans de gropi se-ncinge-n ceruri de parcă m-ar chema la nuntă, / forțați un trandafir să are tăiați-i unghiile lungi / și-îmbălsamați privighetoarea căci vai privighetoarea cîntă”). Aceste sarcasme izvorăsc nu din sterilitate uscată, ci din prea plin. Iritațiile poetului sînt aprige și vehemente, imaginația se desfășoară în forță: „Capra mîنینă trandafirilor grădinilor municipale / ronțăie tramvaiele ca pe morcovii cruzi / nu pleacă dimineața la birou / nu citește gazeta de seară / dezbracă stilpii de telegraf ca pe duzi / ignoră semafoarele cu nerușinare / nu-și dorește limuzină și jur / n-a brevetat încă iarba artificială / deși mai știe cite ceva despre păduri; / statuia din centru a fost schimbată / orașul se leagănă într-un scrînclob de fum / numai această capră încăpățînată / dă lapte și nu se-ntreabă cum”. De aici la pamfletul liric, în care limba plesnește ca un bici, e un singur pas. Invocația din *În piața unde plîng mașinării* ține de speța aceasta atît de discutată (și de discutabilă) de poezie. Nota la Mircea Dinescu e sinceritatea naivă: „E timpul să cobori bune tată / nu lebădă ci călărind un tun // și-n piața unde plîng mașinării / și avioane cu dureri de uger / vinde-le tu veninul tău de inger / și aurora la măcelarii // și dovedește-le cît sînt de sfinți / înțepenii pe crucea socială / acuma cînd istoria își spală / cu neștiuți eroi frumoșii dinți”. Dacă nu va aluneca în stilul gazetăresc superficial ce pîndește totdeauna această poezie

și, mai cu seamă, dacă va păstra gravitatea din versurile lui memorabile de azi („să-ți tragi realitatea pe piept ca o cămașă”, „sărbătorește-ți melancolia”, „am văzut în cimitirul de mașini îngerul ruginind”, „cînd eu nu tac tu miine n-ai nici un drept să taci”, „azi scriem poezia pe mari bucăți de piine” ș.a.), Mircea Dinescu poate deveni un foarte bun poet.

ARCEDAVA lui Toma Roman e un misterios ținut imaginar, evocat în al doilea ciclu din cartea lui de debut. Rezonanța numelui i-a făcut pe unii să-l localizeze pe hartă, eventual cu schimbarea unei consoane. Dar tinerii noștri poeți și prozatori folosesc prea frecvent, în ultima vreme, procedeul, ca să mai fim obligați la ipoteze erudite de acest fel: Arcedava vine după Umbria lui Adrian Popescu, Mezareea lui Marius Tupan și Vladia lui Eugen Uricaru. Un oarecare ezoterism blagian (dar misterul e subțiat) se întrevade aici, în aspectul ceremonial, în tonul suav-incantatoriu și chiar în prezența unor motive mitice proprii poetului *Laudei somnului* („Și de lumini ape se tulbură / Trec lunecînd în adînc asemenea / Șarpelui toropit de plîpînda / Căldură-a soarelui către amiază // În urma lor vine sufletul”). Nu mai mult de atît însă. Cel dintîi ciclu e diferit. Poeziile sînt confesiuni, mărturisiri candides, timbrul fiind pronunțat elegiac. Reticent, melancolic-interiorizat („Seara te-am văzut de vreo două-trei ori / Poate fiindcă nu voiam să te văd / Am stat lîngă lampa obosită trăgînd / Cu îndîrjire linii pe hîrtie // Poate fiindcă nu căutam ceea ce căutam...”), poetul e structural un romantic ce-și îngăduie rareori expresia directă a sentimentului. Sinceritatea răzbate cu greu din discreția paralizantă și tot ce se poate pretinde ca libertate de la inhibiția lirică a lui Toma Roman sînt versuri (frumoase) ca următoarele din *Ce să spun*: „Eu ce să spun mai mult decît atît / că am rămas cu toți uimiți de cită / Lumina flutura pe cer / Cînd tu ai coborît din calme ape // O lașilor țipam e ea e ea / Înfășurată toată în catarge / De aer blond o mare cu privire / Ei spe-

riați se ascundeau prin crînguri // Munceau pe cîmp cînd ai ieșit pe mal / Cu brațe limpezi ca eterul / Ei au fugit lăsînd unelte cai / Și eu pierdut strigam e ea e ea // Ei nu spuneau nimic au înțeles / Dar se-nfundau mai grijulii prin case / Cît a trecut de-atunci nici nu mai știu / Sînt ani sînt luni stăm încă față-n față”. Corecte, elegante, scrise cu mare îngrijire, le lipsește deocamdată acestor versuri o expresie mai vie, mai dramatică, în stare să atenueze senzația de monotonie pe care ne-o dau adesea la lectură.

ORECUM în aceeași linie, de stăpînire matură a emoției, dar și de rece meșteșug sînt poeziile Doinei Uricariu (*Vindecările*). Însă dacă la Toma Roman rezerva sentimentului avea o notă de simpatică timiditate (sinceritatea împurpurînd o-brazul poeziei), la Doina Uricariu totul e serios, sistematic, minuios. Expri-marea lirică e atît de impersonală, încît poeta pare a nu vorbi niciodată despre sine. Versurile ei sînt admirabile și înghețate, ușor sentențioase pe alocuri, prea constatative, și deși pretutindeni apar metafore ale înfloririi, coacerii, fructului, seminței, cîrni, lemnului, vegetalelor, nu se simte nici cea mai mică adiere de feminină senzualitate: „Eu plec din lăcașul seminței / și urc în lujere / mă desfac în floare / cu miezul la subsoară // «poate neîntorcîndu-mă / casa nu se destramă» / ultima vorbă / de cea dintîi se leagă și o cheamă // smochinul se îmbată de o apă albastră / rădăcina de cer vindecată / pacea urcă în frunze verzi sub pleoapă // crește smochinul / ce degete strimbe ai / lemnul țîpă în tine dintr-o pădure grea / carnea cu lege schimbată în încheieturi / temelia schimbă // Rădăcinile schimbă o țărîna din cer / cum stă temelia în călcîie și-n mîini ? / se urcă în lujere pleoapele de frunze / semnul de om și semnul de ciini. // Semnul țîpă ca o pădure arsă, / înflorea carnea sub izvor de lapte, / eu plec în lăcașul seminței întoarsă / rădăcinile sînt în cetate”.

Nicolae Manolescu

semnaleze numeroase puncte unde nu este de acord cu diversele studii publicate în timpul din urmă și, destul de des, contrazice **Gramatica Academiei**.

Asupra acestor observații se vor purta desigur discuții și s-ar putea ca unele din ele să fie respinse de specialiști. Esențial mi se pare însă faptul că un număr destul de mare dintre ele va trebui să fie acceptat. Astfel lucrarea, concepută cu scopul practic de a ajuta în munca elementară, se dovedește în cele din urmă, printr-o parte a ei, operă teoretică. Avînd în vedere că e destinată viitorilor studenți în filologie, nu i se poate reproșa că încearcă să deprîndă pe cititor cu cercetarea științifică.

Intr-un fel, se poate spune că e normal să se găsească în **Gramatica Academiei** amănunte care să aibă nevoie de îndreptări. Elaborarea ei a însemnat un mare pas înainte al științei noastre și, bineînțeles, un asemenea salt nu se produce fără unele mici lipsuri. Însuși faptul de a fi dat ocazie unor corectări trebuie socotit ca un factor de progres.

Viitoarea ediție a **Gramaticii Academiei**, care nu va putea să întîrzie prea multă vreme, va fi obligată să țină seamă de aportul cărții discutate aici și, mai mult, va trebui să-i poarte recunoștință pentru toate amănuntele unde corectează doctrina acceptată pînă acum.

Al. Graur

Desen de Raluca Grigorescu (Sala „Amfiteatrul artelor”)

Poeemele lui Mihail Cruceanu

S-A ÎNTÂMPLAT ca mișcarea noastră simbolistă, aflată la zecutul urcușului său încă în zorii veacului, să-și poată trimite până la noi, cei de astăzi, pe doi dintre făclierii ei devotați, ajunși la glorioasă, magnifică vîrstă a patriarhilor. Unul este Eugen Ștefănescu-Est despre care aflăm că zilele acestea a împlinit 95 de ani, fiind astfel decanul de vîrstă al scriitorilor români nu numai de acum, dar probabil că de oricînd. Celălalt e Mihail Cruceanu, și domnia sa aproape nonagenar (n. 1887), a cărui dinamică și îmbărbătătoare prezență o înregistrează de fiecare dată cu bucurie în adunările breslei.

De curînd a fost tipărită o culegere din creația sa lirică*) și citind cartea mi s-a părut că reprezintă mai mult decît un act editorial de rutină din șirul restituirilor istorico-literare ale ultimilor ani; astfel cum e alcătuită face să renască atmosfera unei epoci de artă, să reînvie spiritul unui moment literar care pregătea, sub protecție priviri macedonskiene, înmugurirea „poeziei noi”.

„Tu vezi, trec lebedele albe peste oceanul de safir,
Plutind ca niște nchipuiri, dispar nelămurite-n valuri
Fantasmele născute-o clipă și visuri dragi și idealuri,
Se leagănă în simfonia ce se îngînă-ntr-un delir.
Tu vezi, trec lebedele albe peste oceanul de safir
Și fug rănite ca de moarte, alunecînd.
Oh ! Albe vise
Și fug năluci împrăstiate-ale iluziei
— trireme —

*) Mihail Cruceanu, **Poeeme alese**, prefată și fișa bibliografică de Emil Manu, Editura Minerva, 1976

Ducînd cu ele melodia neînțeleșelor
poeme.
Cînd sub sclipiri adamantine se-ntind albastre abise.
„Și fug rănite ca de moarte, alunecînd.
Oh ! Albe vise !
Se sting și zările pe valuri în dantelare de porfir,
E noapte-n suflet și tăcere ca-n ora ultimului chin.
Sub irizările de soare se pierde ultimul suspin.
O lume-nțreagă doarme-n urmă
ca-ntr-un gigantic cîmîtîr.
Tu vezi, trec lebedele albe peste oceanul de safir.”
(Trec lebedele albe)

Astfel scria Mihail Cruceanu la 1912, asociînd ritmurilor clasice discrete accente de viziune modernă. Apar „fantasmele”, „delirul”, „irizările”, elemente care adaugă compoziției picturale o filtrată sugestie de mister, totul concurend la impunerea unui simbol al stingerii, brusc revelat în puternicul vers din final: „O lume-nțreagă doarme-n urmă ca-ntr-un gigantic cîmîtîr”. Prin filiera simbolistă pătrunde astfel în poezie această claritate difuză, dacă putem vorbi astfel, adică această impresie că relieful unei imagini, oricît de ferm conturate, nu spun totul despre acea imagine, că rămîne ceva neexprimat pînă la capăt, ceva tainic, de esență imaterială, asemănător limpezimii, înșelătoare totuși, a formelor răsfrînte de oglinzi :

„În ramele lor șterse, oglinzile întinse,
Ascund luciri pierdute prin camerele-nchise.
Ce doruri dorm în ele ? Ce miini le-au fost întinse ?
Le-ai crede adormite de ani și fără vise.

Oglinzile tăcute, oglinzile profunde,
Atît de-nșelătoare și-atît de nepătrunsă
Cu apele lor moarte și veșnic fără unde
Îți vor păstra privirea și brațele ascunse”.

(Poeemele oglinzilor, I)

Semne de întrebare la capătul unor interogații ce nu cer neapărat un răspuns, amestecul de culori contrastante (alb-negru), invocarea numerelor simbolice, toate acestea sînt convocate spre a întîrzi sugestia tainei și a unei suferințe și melancolii fără surse precizate. Desigur că nu este numai a lui Mihail Cruceanu această instrumentație la care apelaseră toți promotorii curentului și în primul rînd Bacovia și Minulescu. Iată o poezie a lui Mihail Cruceanu, tot din ciclul **Oglinzilor**, în care cei doi lirici, de facturi atît de diferite, sînt totuși conciliați : „Aseară-n pudrate oglinzi / Pe care-agonia le-ancins / Trei torțe tăcute s-au stins, / Trei torțe ca trei suferinzi. // Și-n urmă pe luciu-argintat, / Trecură trei corbi obosiți. / Corbi negri, fugiți, ah, fugiți ! / Nu-l nimeni în ele-ngropat. // De doliul ce-adîncul lor poartă, / Fugi al durerilor stol. / Tirziu se întinse un gol / Cu apa oglinzilor moartă // Trei torțe ca trei suferinzi, / Se stîrseră-n ele ciudat. / — Corbi negri, de ce-ați alungat / Durerea din moartele-oglinzi ?” Mai ales Minulescu, ale cărui **Romante pentru mai tirziu** desigur că nu și stîrseră ecourile în anii de care vorbim (începutul celui de-al doilea deceniu), mai ales Minulescu, așadar, se face auzit în poezia de atunci a lui Mihail Cruceanu, citeodată în foarte directe reluări : „De unde vii, din care lume, păstrînd în mersul tău ușor / Un ritm ce-alintă ca și versul dintr-o poemă de amor. / Ce mări adînci și nesfîrșite ai străbătut de porți / Sub gene, / Lumini

ce-ademenesc, / Cu glasul neadormitelor sirene ?” (De unde vii ?). Dar am dat aceste elemente nu atît spre a dovedi dependența poetului de modele, în faza începuturilor sale, cît spre a arăta ce motive literare circulau ca bunuri comune ale curentului căruia M. Cruceanu i s-a integrat din chiar momentul cînd începea să scrie. Le vom găsi și la D. Iacobescu, la I. M. Rașcu, la Claudia Millian sau Elena Farago, cu nuanțe deosebitoare bineînțelese.

Păstrînd mai peste tot tiparele clasice de prozodie, Mihail Cruceanu participă la înnoirea poeziei românești a începutului de secol prin faptul că adoptă atitudini și explorează teme care sînt expresia prefacerii mai adînci a formelor de conștiință literară, a sensibilității lirice, indiferent dacă aparțin experienței simboliste sau altora ce i-au urmat. Este unul din primii noștri lirici care cîntă orașul, unul din promotorii citadinizării poeziei; orașul pătrunde în poemele sale ca realitate izvoditoare de poezie și nu ca element de contrast etic, cum se întîmpla la semănătoristi. Sînt evocate „largile vitrine”, „străzi”, „alei”, „parcuri”, „bazine”, „multimile zgomotoase”, „porțile negre de uzine”, în tablouri ce sugerează un cadru înnoit de existență adus pentru prima dată în poezia noastră de simbolisti.

O anumită retorică, o ridicare la inflexiuni cantabile, intens muzicalizate, fac nota distinctă a poetului căreia mai tirziu i se asociază, cum observa în prefață și Emil Manu, un vitalism care, fără a-l face să părăsească simbolismul, îi deschide un drum către orizonturi clasice. Sînt aruncate cîteva ancore și în poezia panică a lui Blaga :

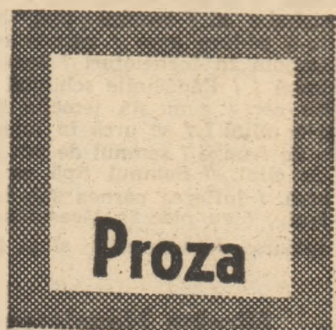
„Dintr-un cep dat cerului senin
Curge soarele potop, în vie,
Peste tufe, peste rînduri. Totu-l plin
De-aur cald, aur mult, o nebulie !

Boabe tari, fițe mici, se desfată,
Prinse-n palme verzi de frunze și dorinți

Pămîntul gol arde ca o față
Sărutat de buze aspre și fierbinți”.

(Via-n soare)
E un simbolist neortodox Mihail Cruceanu, cu o contribuție la emanciparea poeziei noastre reală și prea des trecută cu vederea. Ediția recentă repară în chip fericit o nedreptate literară.

G. Dimisianu

Voce și val

INTR-UN Cuvînt înainte, autoarea *) pune, fără să fi fost, credem, absolută nevoie, problema genului proximal în însemnările sale, precum și unele chestiuni de tehnică, pe care, astfel provocat, criticul nu le poate ocoli, chiar dacă, în ce îl privește, ar fi preferat să se refere într-un chip mai abrupt la aspectele propriu-zise ale unei cărți substanțiale, ce l-a interesat din mai multe puncte de vedere. Subintitulată, pe copertă (însă nu și pe pagina de titlu) roman, ea ajunge să nu mai fie, dacă ne-am lua după prefață, nici măcar o evocare, „așa cum s-ar cuveni”, scrisă adică „detășat, obiectiv” : „constat încă odă — mărturisesc, dezamădit, scriitoarea — că natura m-a făcut femeie, impenitibil subiectivă”. Să excludă evocarea subiectivității și încă într-o măsură care să justifice alarma, de a nu putea fi suficient de detașată și de obiectivă, a autoarei ? Credem, dimpotrivă, că evocarea, excursie a spiritului, are dreptul de a fi nu numai liberă ci și capricioasă. Ea nu scrie nici memorii — ne previne în continuare Veronica Porumbacu, „pentru care îți trebuie, și femeie fiind, penelul viril al Simonci de Beauvoir”. Penelul Simonei de Beauvoir este, poate, viril dar să nu uităm cu cită abilitate (ca să nu zicem maliție) feminină îl minuieste patronul speciei și al... colportajului Saint-Simon.

Întregul Cuvînt înainte e impletit din asemenea, inutile după părerea noastră, precauții, care culminează cu schimbarea numelor majorității personajelor evocate în carte. „Moartea lor, ori intrarea în nemurire mi-a eternizat chipul unui Sadoveanu, Argezi și Bacovia. Blaga și Ion Barbu, Emil Isac și Ion Vineu — explică autoarea. Numai ei și cîteva scriitori străini care, fulgerîndu-mi meteoric preajma, au lăsat o singură amprentă pe retina mea, și-au păstrat numele lor. În rest,

*) Veronica Porumbacu, **Voce și val**, roman, Ed. Cartea Românească, 1976

cred că e inutil să se urmărească depistarea, identificarea, silnică oricum, cu anumite personaje din viață. Scrișul se dăruie cititorilor, nu zăvoarește în safe fizicuri de indiscreții cifrate. De aceea socotesc absurdă lectura însoțită de zăngănitul cheilor, sau efrația textului cu presupuneri și paspartuuri”.

În confesiunea scriitoarei „invitații” apar așadar obligatorii deghizări. E o destăinuire care, paradoxal, aplică altora măști. O sinceritate care se dezvăluie într-un decor de ceață artificială. Procedeele, natural și oportun în unele cazuri, este împins prea departe. Și aplicat inconsecvent. Nu am înțeles de pildă de ce nu s-a decis autoarea să-l numească de-a dreptul pe „marele critic” (în realitate, după părerea mea, unul din marii noștri critici), din moment ce îl numește cu numele (sau cu pseudonimele lor consacrate) pe Argezi, Blaga, Bacovia și Ion Barbu, alături de care e evident că îl așează ? Deghizarea e apoi deseori stingace, naivă, de o comică transparență. Un roman al Marcului Critic (să păstrăm la rîndu-ne secretul — atît de precar incît se divulgă singur — al persoanelor și titlurilor, de opere și reviste) e reintitulat **Sărmanul arhitect**, profesorului care a scris o Introducere în poezia lui Argezi i se spune Corin Șerbănescu, un important prozator de azi e numit — după locul nașterii — Ion Silișteni, opera sa cea mai de seamă fiind **Glăsurile Siliștii**, cartea cu care s-a impus un alt prozator contemporan se transformă în **Șanțul, un cunoscut estetician marxist** rămîne — și cu numele schimbat — tot în familia părinților Bisericii (în carte i se spune Origene), două ilustre reviste bucureștene devin **Suflet român și Timpul de azi** etc. Dorința de-a identifica toate aceste nume și titluri, din care noi nu am citat decît pe cele mai străvezi, este inerentă cititorului la curent cu literatura contemporană și cu atît mai mult scriitorului care face parte din, sau criticului care se ocupă de ea. De-

parte de a fi „absurdă”, „lectura însoțită de zăngănitul cheilor” — după cum se exprimă autoarea, sancționînd curiozitatea pe care ne-o stîrnește — este în realitate cît se poate de firească și la urma urmelor nevinovată ; „efrația textului cu presupuneri” e o necesitate continuă a lecturii, în cazul cărților de acest gen.

Care anume ? Iată-ne deci reînțorși în punctul de unde am plecat, dar unde nu vom mai zăbovi pentru a încerca să răspundem la întrebarea referitoare la ce este în primul rînd cartea Veronicăi Porumbacu, frumos intitulată **Voce și val**, pentru că este „povestea unei voci care s-a căutat în val pe sine, și era de atîtea ori cît pe ce să se piardă”, dar care, adăugăm noi, a știut în cele din urmă să se regăsească și să se implinească. Autobiografie, punctată de marile repere ale istoriei — războiul, intrarea în rîndurile U.T.C.-ului spre sfîrșitul anului '41, însușirea armată din august 1944, ampla manifestare populară din piața palatului, în februarie 1945, proclamarea Republicii ? Roman al familiei (rudole brăilene, străbunicul, arestarea tatălui, episodul mutărilor...) sau romanul unei iubiri de o viață („Păcatul a început și pentru mine de la măr”, mărturisește autoarea), cu înregistrarea celor mai subtile emoții ale cuplului (cămășile bărbatului „care frolează pe raft, delicat, rufăria mea”), cu elogiul cotidianului căsniciei : „Ce săracă ar fi o căsnicie fără „multipla splendoare” a cotidianului, fără încrederea a două miini stringîndu-se ierna, în același buzunar de palton, unde castanele păstrează dogoarea cuprului întîlnit la colț de stradă...” ? Frescă a unei epoci (primul deceniu de după Eliberare), răsfrîntă în diversitatea unor medii pe care scriitoarea — rînd pe rînd învățătoare, stenografă, reporteră, deputată, redactor de revistă le-a putut nemijlocit cunoaște ? Evocarea marilor personalități scriitoricești, în cadrul unor scene vii, adeseori memorabile, precum disputa iscată la sindicatul ziaristilor în jurul lui Ion Vineu, vizita la Bacovia sau întîlnirea cu Emil Isac într-un spital din Cluj ? Memoriile, despre viața literară a epocii, aflată sub nefasta preponderanță a lui Orca — procedeele variantelor onomastice este în cazul acesta binevenit, condamnînd la o meritată uitare numele unui scriitor obscur care a vrut să uzurpe gloria, cu marile episoade al sărbătoririi la Academie a lui Orca, omagiat cu ironică ambiguitate — dar totuși omagiat — de chiar Marele Critic, care, se spune, ar fi albit în prețuia evenimentului, cu replica lui Argezi căruia, invitat la un înalt for, i se cer scuze pentru întîrzierea de zece minute a mașinii ce urma să-l ia de acasă („zece minute nu mai conțenă după o întîrziere de zece ani”), cu tabloul — unul dintre cele mai frumoase

ale cărții — scriitorilor clujeni grupați în jurul Poetului și ostili lui Orca ? Confesiune și proces de conștiință ?

Bogată, densă, cartea Veronicăi Porumbacu este toate acestea la un loc. Și, în plus, o invitație la reflecție, pe marginea unor probleme de importanță majoră, dezbătute însă neconvențional, cum ar fi, de pildă, aceea a angajării scriitorului văzută ca o situație concretă, individuală și uneori dramatică. Veronica Porumbacu ne poate spune cîte ceva despre aceste probleme. Și o face cu o sinceritate rară, pe care credem că a avut-o întotdeauna. Scriitoarea nu pozează nici în victimă, cum au făcut unii din colegii ei de generație : „Nici nu am fost, nici nu pozez în victimă” — spune ea, nici nu consideră că trebuie să-și facă **mea culpa** : „Să invoc ca scuză pentru greșelile mele buna credință ? Fragilitatea lujerului ? Rigorile anotimpului ? Inutil și fals. Cine n-a vrut să scrie atunci, n-a scris și și-a asumat consecințele. Eu sînt dintre cei care mi-am asumat răspunderea de a fi scris. Iar dacă am avut o vină printre vinile vremii, am plătit-o. Cu spulberarea cărților mele din anii aceia, și cărțile sînt viața noastră. Cu alunecarea mea, politicoasă ori brutală, din cîmpul vizual al tinerilor, pe măsură ce vor cădea marginile etapei ce-mi stia prîzrit într-un colț al frescei propriului meu chip. Cu greutatea de a reveni „la uneltele mele”, poetice. Cu temerea de a fi un om prematur sfîrșit”. Autoarea nu-și inventă merite : „Iar eu ? chiar dacă plină de resentimente față de sărbătorit (e vorba de Orca, n.n.), nu mă pot lăuda nici măcar cu îndrăzneala de a fi în întors de la Academie direct acasă : am fost martoră și la praznicul desfășurat în cinstea celui pe care-l antipatizam, ca mai toți comensalii...” și are franchețea copilărească de a mărturisi, în legătură cu un critic, dintre cei mai reputați de altfel, că „și după decenii” își amintește mai curînd de „pica” pe care i-o purtase cîndva decît de un act de curaj din acea vreme al acestuia.

Tocmai această sinceritate a ajutat-o probabil pe Veronica Porumbacu, înzestrată și cu ceva din acea „forță vitală invincibilă”, specifică, după cum ne spune ea, femeii, cu o energie simpatetică, neobișnuită, cu o încăpăținare pozitivă, dar lipsită de maliție (observațiile sale critice, atîtea cîte sînt, par întotdeauna expuse cu obiectivitate), să-și rogăsească vocea autentică, distinctă, una din vocile cele mai consacrate ale litericii contemporane.

Valeriu Cristea

„Lumea operei lui Sadoveanu“

CERCETARE „parțială“, voit limitată sub aspectul cuprinderii, a literaturii lui Mihail Sadoveanu face Pompiliu Marcea*), nu, desigur, fără a-și justifica și teoretic felul de a proceda: dacă până nu demult mai ales criticii simțeau nevoia de a-și motiva și principial tehnica de lucru, chiar prefăcându-și uneori comentariile în simple demonstrații de „eficiență“ a metodei folosite, iată că acum și istoricii literari sint seduși de plăcerea teoretizării. Care este, de cele mai multe ori, expresia unui interes deloc abstract, impersonal, obiectiv pentru generalități: rolul teoriei este cel mai adesea acela de a sprijini o practică resimțită ca fiind insuficientă, fără însă a se recunoaște vreodată acest lucru. În mod paradoxal, teoretizările ajung să justifice și să valideze, în loc să fie, ele, teoriile, justificate și validate de practică; și cum orice poate fi teoretizat, orice practică este astfel justificată și validată. Analizând, de pildă, personajele operei lui Sadoveanu, Pompiliu Marcea găsește necesar să susțină teoria după care opera marelui scriitor ar respinge principal o „sinteză“ critică totală, lăsându-se cercetată doar printr-o suită de studii parțiale. „Opera lui Mihail Sadoveanu, cu dimensiunile ei ciclopice, reprezentând cel mai complex și mai bogat univers spiritual din întreaga literatură română, și unul dintre cele mai bogate din literatura europeană, trebuie cucerită treptat de către exegezi, prin încercuire și pătrundere în interior, cu paciență, de către mai mulți critici, fiecare acționând, cu instrumentele sale, pe un teritoriu sau o temă limitată. (s.n.). Tentativa de a o cucerii într-o dată, de unul singur, chiar dacă dispui de unelele cele mai eficace, se dovedește, cum s-a dovedit deja, o zădărnice. Încercările de sinteză în absența unor studii aplicate și dezbărate de orgoliul dominant al operei în totalitate își dezvăluie o precaritate ridicolă“.

În realitate, toate „sintezele“ procedează prin limitare (este, de pildă, situația celorlalte două cărți despre Sadoveanu apărute în acest an: Sadoveanu sau utopia cărții de N. Manolescu și Sadoveanu, temele fundamentale de Zaharia Sângeorzan) și, totodată, toate „studiile limitate“ conțin măcar sugestia unei priviri de ansamblu.

Simplă dovadă de „integrare“ într-un curent mai general, surprinzătoare totuși la un spirit echilibrat cum este Pompiliu Marcea, această teorie a studiilor limitate

*) Pompiliu Marcea, *Lumea operei lui Sadoveanu*, Ed. Eminescu, 1976.

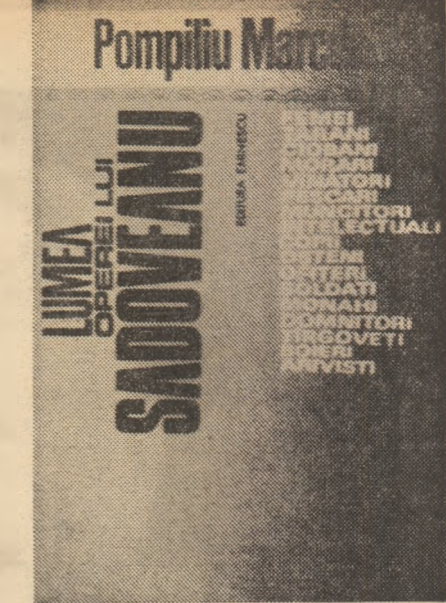
tate este respinsă până la urmă de însăși cartea pe care ar fi trebuit s-o justifice: parțială prin obiect, cercetarea personajelor sadoveniene sfârșește prin a căpăta un caracter „de sinteză“ și este interesant de observat cum autorul nu-și poate încheia suita analizelor altfel decât printr-o „încercare de portret“!

Dacă atitudinea polemică față de „sinteze“ este perfect gratuită, nu înseamnă totuși că nu există în studiul lui Pompiliu Marcea și un „polemism“ substanțial: „am abordat — scrie autorul — problema umanității din opera lui Sadoveanu pornind de la un anumit scepticism față de tehnicismul unei părți a criticii actuale, care, judecând operele scriitorilor, mai vechi sau mai noi, insistă disproporționat asupra compoziției, viziunii asupra naturii, meșteșugului etc. și mai puțin asupra oamenilor“.

Cum sint, așadar, „oamenii lui Sadoveanu“? Ideea lui Pompiliu Marcea de a analiza feminitatea (în capitolul *Femei*) și universul infantil (în capitolul *Copii*) specifice operei lui Sadoveanu este cu totul remarcabilă și nu se poate decât regreta că lipsește o prezentare și a tipologiei masculine sadoveniene, ce nu ar fi putut fi decât extrem de interesantă și de „productivă“ pentru studiul său. Oricum, cele două capitole amintite rămân, de departe, cele mai substanțiale din întregul volum. Virtuțile analizei minuțioase, răbdătoare, caracteristică pentru critica lui Pompiliu Marcea, sint aici bine valorificate, scoțându-se în evidență laturi oarecum obscure ale literaturii lui Sadoveanu și aducându-se o mulțime de date și interpretări noi. Iată, de pildă, marea număr de „femei criminale“ din această literatură: „toate — observă cu pătrundere Pompiliu Marcea — fac crime pasionale. Temperamente violente, primitive, reacționând aproape instinctual, aceste femeiucid din dragoste pentru alții, situație rară în cazul bărbaților, dispuși spre toleranță, datorită unor disponibilități raționale sporite și unei voințe superioare“. Există însă și o evoluție a acestei tipologie, fiindcă, arată autorul, după 1920 „locul figurilor telurice, predominante, îl iau tipurile spiritualizate, fără ca, evident, primele să dispară cu desăvârșire, iar celelalte să lipsească total din prima epocă... femeile frumoase dobândesc și cununa virtuților morale. Situațiile nu mai sint atât de spectaculoase, uneori chiar melodramatice [...] dar ele dobândesc mai mult veridicitate și profunzime“. Este apoi descrisă femeia tipic sadoveniană: „Femeile lui Sadoveanu sint mai totdeauna brune, cu părul negru, subțiri, mai

degrabă micuțe, multe dintre ele adevărate «sălbăticiuni». Dar, ceea ce le distinge dintr-o dată, în mod șocant, aproape pe toate, sint ochii. Ei sint răsfringerea în afară a sufletului feminin: melancolic, trist, pașnic, dar mai ales violent, vijelios“. Se remarcă la Sadoveanu prezența unei adevărate „obsesii a ochilor, cores-punzătoare, în plastică, picturii lui Tucelescu“, îndreptându-l pe Pompiliu Marcea să afirme că Sadoveanu „este cel mai mare poet al ochilor din proza europeană“. O altă observație importantă privește eroinele din proza sadoveniană denumită a vieții țirgurilor de provincie; întotdeauna aflate în centrul acestei proze, viața lor este dominată de o „substanță erotică ce se exprimă permanent în toate manifestările existenței lor“. Explicația, sociologică, dată de autor este sprijinită de asociații convingătoare: „Locuitorii ale țirgurilor de provincie, în care mai ales femeile duc o existență închisă, fără respirația omului rural și mai ales fără preocupările absorbante și istovitoare ale sâtenelor, ele suferă o mutilare a caracterului și psihologiei, căzând, nu o dată, în erotomanie. Exagerarea, până la obsesie, a vieții erotice, se poate vedea numălaedec în toată literatura țirgurilor provinciale, nu numai la Sadoveanu, și e de ajuns să cităm pe Balzac, Flaubert, Cehov, Cezar Petrescu etc.“ Foarte interesantă este și interpretarea propusă de Pompiliu Marcea în legătură cu motivația acțiunii din *Baltagul*; interesantă dar și plauzibilă, fiindcă Vitoria Lipan e prezentată nu ca o justițiară din rațiuni abstracte, ci ca o răzbușătoare din dragoste, „dragostea — demonstrează, convingător, autorul — o duce la o dorință de răzbușare apropiată de fanatism, dar această patimă este capătul firesc al altor patimi: iubirea pentru Nechifor“. Fiindcă „frumusețea și virsta neconsumată a femeii explică multe din celelalte particularități de ordin psihologic și, în primul rând dragostea, puternică încă, pe care i-o păstra bărbatului ei și care determină, cel puțin în punctul inițial, expediția pe care o întreprinde“. Pompiliu Marcea scoate astfel acest personaj din sfera unor determinări abstracte, cum ar fi așa-zisa „datorie a împlinirii ritualului tradițional al înmormintării“.

Același caracter serios și aplicat îl au capitolele de tipologie socială (*Țărani, Boieri, Muncitori, Intelectuali, Țirgoveți, Orășeni, Ciobani, Pădurari, Vinători, Pescari, Haiduci, Lotri, Morari, Ariviști, Oș-*

teni, Soldați, Ofițeri, Domnitori, Fete bl-sericești) unde umanitatea sadoveniană rămâne totuși mai puțin dezvăluită și „ufletește, cum se întâmplă însă în prezența femeilor și a copiilor. Observațiile fine, analizele exacte, constatările surprinzătoare sint însă abundente și cartea lui Pompiliu Marcea este fundamentală pentru cunoașterea operei lui Sadoveanu. Enumăr câteva, spre exemplificare. Contrar opiniei curente, în opera lui Sadoveanu prezența țăranilor, a celor „care se ocupă cu munca ogorului“, este redusă, „un țăran personaj principal al unei opere de dimensiuni — care se numără cu zecile la Sadoveanu — nu există“. Prilej pentru o remarcă subtilă: deși se deplînge uneori „inflația de țărani“ din literatura noastră, adevărați țărani nu vom găsi decât la Rebreanu și la Marin Preda. Tema sadoveniană care a influențat cel mai mult evoluția prozei românești este aceea a „orașului care ucide“; domnitorul care „l-a atras cel mai mult pe Sadoveanu“ pare să fi fost Ion Vodă cel Cumplit, căruia i se poate alătura Alexandru Ioan Cuza, singurii care „apar pe de-a-n-tregul pozitivi, fără nici un viciu și fără nici un păcat“; totodată, Ion Vodă cel Cumplit și Cuza sint, amindoi, doar „evocați“, nu „prezenți direct în text“, ambii fiind „personaje ale amintirii“, ceea ce poate explica înfățișarea lor „lumi-noasă“.

Scrișă sobru, uneori totuși cu un exces de formulări ce țin mai curînd de jargonul jurnalistic, cartea lui Pompiliu Marcea nu rămîne astfel o simplă cercetare „parțială“: este, în ciuda „teoriei“ autorului, un studiu cu adevărat de sinteză, revelîndu-se, prin prezentarea tipologiei specifice, o față nouă a operei lui Sadoveanu.

Mircea Iorgulescu

Prima verba

Bune, rele...

MERITA atenție, pentru disciplina versurilor și pentru înfiorarea discretă ce le traversează, poemele lui Constantin Voiculescu din *Preț pentru luciditate* (Ed. Litera). Poetul e atras de construcție și de rigoare, nu poate ori nu vrea să cedeze spontaneității, are morbul pedanteriei frazeologice, de unde și impresia de calcul liric, de exactitate în dozajul afectiv al poeziilor, de aer condiționat într-o încăpere care, totuși, dă cu ferestrele spre pădure. Literal vorbind, modelul pare să fie geometria austeră a Jocului secund, citit exclusiv la nivelul lapidității sintactice și, poate, în admirație pentru severitatea ordinii prozodice. Ge-i drept, starea de luciditate e aproape o obsesie a autorului, iar versul solemn i se potrivește, numai că toată această țesătură de tip parnasian a poemelor pare prea mult un efect de voință intelectuală și prea puțin unul de inspirație poetică, semn că rostul ei este de a „răci“ sentimentele, de a le masca în numele unei idei despre poezie care, în cazul de acum, e mai curînd o prejudecată. De altfel, în ciuda vocabularului într-adevăr rece, sugerînd, prin lanțuri de abstracțiuni, nu știu ce explorare dez-afectată a universului, cititorul va remarca fără tăcutate pe sentimentalul ce se rușinează parca de sine însuși ca de o banalitate („Pe-o parte-a semmului se face zi, / nebunul zar cade mereu în dungă, / un Minus incolor naște copii / cu fața albă

și aripa ciungă... // Dacă rămîne jumăta-tea încă / a negurii fertile din adaus / și se încheagă linia adîncă / prin rătăci-re aburului Gause, / la mijloc, urma de-selor răsrucl / în care-au ars încredin-țări și dubii... // Pe unghiuri înălțate de uluci / neștiutori se leagă hulubii...“). Că atitudinea nu e dreaptă, în raport chiar cu poetul însuși, înțelege oricine și, deocamdată, nu găsesc o explicație convingătoare pentru refuzul său de a ieși din neutralitate. Evidentă disponibilitate tematică (volumul cuprinde patru cicluri pe tot atâtea teme lirice), precum și o bună tehnică a sugerării în câteva poeme mai puțin „lucide“ imi spun că poetul se sub-apreciază. Sint de acord că meditația lirică presupune luciditate, dar una din care tensiunea specifică poeziei să nu lipsească, altminteri expresia rămîne pla-cidă. Unui acomodat cu rigoriile versifica-ției pină la pedanterie cum e Constantin Voiculescu îi mai trebuie foarte puțin spre a-și contura chipul poetic, anume să re-vizualască raportul dintre starea lirică și comentariul ei, nu renunțînd la luciditate, ci căutîndu-l o semnificație mai înaltă și o valoare mai pronunțată poetică. Ar a-junge astfel la condiția pe care, în mo-mentul acesta al evoluției sale, o exprimă doar ca posibilitate determinată: „Și mi-aș simți crescînd păduri din trup / ca dintr-un putred înveliș de mire; / pe dinăuntru-nșinguratul lup / ar sfișia o nouă-nchipuire!“.

BUNE intenții găsim la Maria Zimniceanu (*Lumina zborului*, Ed. Litera). Cea mai bună e aceea de a crede în puterea morală a poeziei. Alte intenții: de a șterge tot ce e de șters în călătoria de la proză la vers („Dar planeta-i roată vie / pe un ax de aer prinsă / migratoare-n zborul tainic / întru teamă și iubire“), de a prinde într-o formulă pe cît de sugestivă pe atît de unică inefabila personalitate a Timpului („Dacă am putea opri timpul / cu un deget, / cu celelalte să numărăm / clipele trecute“), de a imagina, în spiri-tul celor mai logice definiții, că de ac-ces spre „dincolo de cer“ („Ochi deschis e fereastră / spre iubire și visare, / e lo-cul pe unde / gîndul se strecoară, / pînă la lumina zborului, / dincolo de cer...“), de a spune adevărul despre cum se face un poem, primăvara („Dorul țipă încă treaz, / să mă oprească ar vrea / în pri-măvară... / Dar cum să-l cred, / cînd in-i-ma se mai deschide în culori, / cînd gin-dul se așterne peste toate, / într-un poem!...“), în fine, de a da un răspuns cit mai convingător și cit mai definitiv unei probleme fundamentale de ontolo-gie („Din trup se naște trup / martor sieși în moarte / Doar inima / e trează / con-tinuîndu-se / dincolo de părinți / fără sfîrșit... // Doar biciuți de necunoscut / prăbușindu-ne-n lucruri, / ne căutăm tre-cerea / în trupul copiilor, pur!...“ ...și simplu!). Ar mai fi de adăugat doar fap-tul că acest frumos tablou de intenții nu pretinde prea multe comentarii. Întreaga lui semnificație poetică fiind aceea a unei nețărmarite veleități „întru“ poezie. Am fost totdeauna de acord că pasiunea pen-tru vorbirea în versuri are o funcțiune benefică asupra celui stăpînit de ea. Cu precizarea că poezia nu răspunde de con-fuziile pe care această pasiune le poate produce atunci cînd e suficientă sieși.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 11.XII.1916 — s-a născut scriito-rul de limbă maghiară Gellert Săn-dor.
- 11.XII.1922 — s-a născut Mariana Dumitrescu (n. 1967).
- 12.XII.1927 — s-a născut Nicolae Dumbravă
- 12.XII.1936 — s-a născut Lucia Fetcu
- 12.XII.1936 — a fost înființată Societatea scriitorilor olteni, pre-sedinte fiind ales Const. Șaban-Fă-gețel
- 12.XII.1962 — a murit Felix Ader-ca (n. 1891)
- 13.XII.1879 — s-a născut Miha-il Lunghianu (m. 1966)
- 13.XII.1887 — s-a născut Miha-il Cruceanu
- 13.XII.1901 — s-a născut Alex. Biliurescu
- 14.XII.1854 — s-a născut I. Nă-dejde (m. 1928)
- 14.XII.1855 — s-a născut Alexiu Viciu, lingvist și folclorist maramu-reșean (m. 1950)
- 15.XII.1900 — s-a născut Sănda Movilă (m. 1970)
- 15.XII.1921 — s-a născut Nicolae Barbu
- 16.XII.1798 — a murit Ienăchișă Văcărescu (n.p. 1740)
- 16.XII.1878 — s-a născut Nicolae Bănescu (m. 1971)
- 16.XII.1881 — s-a născut I. Val-jan (m. 1960)
- 16.XII.1897 — s-a născut N. Pe-pescu-Doreanu (m. 1960)
- 16.XII.1962 — a murit Cezar Dră-gol (n. 1925)
- 16.XII.1924 — s-a născut Hajdu Zoltán
- 17/30.XII.1870 — s-a născut I. A. Bassarabescu (m. 1952)
- 17.XII.1930 — s-a născut Felicia Marinca
- 17.XII.1965 — a murit A. G. Val-da (n. 1910)
- 18.XII.1797 — s-a născut Alexan-dru Gavra (m. 1884)
- 18.XII.1874 — s-a născut Radu D. Rosetti (m. 1964)
- 18.XII.1883 — s-a născut I.C. Pe-pescu Polyclet (m. 1962)
- 18/31.XII.1963 — s-a născut Harie Voronea (m. 1946)
- 19.XII.1925 — a apărut (pînă în iulie 1926) revista „Cetatea literară“, director Camil Petrescu

După ce, acum un an, în anul 50, din 11 decembrie 1975, am înfățișat după note stenografice, răspunsurile profesorului G. Călinescu la seminarul de Istoria literaturii române contemporane, din 14 noiembrie 1962, cu studenții anului V al Facultății de Litere, — în aceste pagini înfățișăm, în același mod, colocviul în cadrul seminarului din ziua de 18 decembrie 1962, cu Zaharia Stancu (după cum sperăm, tot în „România literară” sau adunate într-un volum, să redăm și colocviile cu ceilalți scriitori care au onorat în acel an universitar, 1962—1963, solicitarea catedrei respective).

În n-rul de față, Zaharia Stancu (alături de apropiat de studenții noștri și prin participarea, alături de Geo Bogza, la unele din ședințele cenaclului de sub auspiciile aceleiași catedre) face o serie de considerații asupra procesului de creație și asupra semnificației unei bune părți din opera sa, cu speciale referiri la Poemele simple, la Descult, la Jocul cu moartea, la Rădăcinile sint amare, la reportaj, în final subliniind cu o mare pregnanță imperativele scriitorului militant, responsabilitatea sa artistică în raport cu societatea, cu spiritul de înalt umanism al epocii pe care o trăiește și sub semnul căreia își creează opera.

Șeful de atunci al catedrei, conducător al colocviului, comunicând, în sinteză, întrebările a numeroși dintre studenții participanți, dă publicității — chiar dacă pe-alocuri presecurate —, aceste mărturii ale lui Zaharia Stancu și ca un omagiu acelui care — și în acest mod — s-a dăruit îmbogățirii literaturii noi, socialiste. Semnificativ și exemplar.

G. Iv.

„Poemele simple”

— La întâlnirea dv. de anul trecut cu studenții ați înfățișat începuturile activității dv. literare — aceea de poet. În ce măsură se poate vorbi de o viziune clasică — de spiritul elin — în „Poemele simple” ?

— Eu am debutat în literatură cam prin anul 1920, când am publicat foarte multe poezii, îscălate cu nenumărate pseudonime, pe care până în momentul de față numai eu le cunosc. Cam din 1921-1922 am început să public poezii semnate cu numele meu. Într-adevăr, mai ales în prima epocă a tinereții mele, erau poezii care — în formă cel puțin, dacă nu în fond — se trăgeau din poezia clasică și care mi-a plăcut totdeauna pentru claritatea ei, pentru strălucirea la care o dușeseră, înainte de a debuta eu în literatură, marii înaintași ai literaturii noastre. De aceste începuturi nu m-am depărtat prea mult nici mai târziu, atita timp cit am scris și am publicat versuri. Dacă am renunțat, în versurile mele, la ritmurile clasice și uneori am renunțat și la rimă, n-am renunțat niciodată în versurile mele la claritate, la dorința de a comunica cititorilor mei — fie direct, fie prin ajutorul imaginilor — acele senzații sau acele idei pe care am crezut că pot să le transmit, prin intermediul poeziei, cititorilor.

Sint, de asemenea, împotriva acelei poezii care nu este altceva decât articol de ziar mai bine sau mai puțin bine versificat. Ured că un scriitor trebuie să se folosească de poezie pentru a transmite oamenilor

ceea ce nu poate să transmită decât prin mijlocirea poeziei. Dacă am de susținut o cauză și îmi este mai la îndemână să susțin această cauză printr-un articol de ziar, trebuie să susțin această cauză printr-un articol de ziar; și numai ceea ce nu pot eu să transmit, numai ceea ce este ne-transmisibil prin mijlocirea publicisticii trebuie transmis cititorului prin mijlocirea poeziei. În această privință, mă deosebesc și m-am deosebit totdeauna foarte mult de nu puțini prieteni și confrăi ai mei de poezie.

„Singe poetic”

— Este poezia, „singe poetic”, o dominantă în creația dv. ? Este o permanență de-a lungul întregii dv. activități creatoare — inclusiv proza ?

— Fără îndoială că este. Cine dintre dv. a citit „Descult” sau cine a citit ultima mea carte este destul de clarificat asupra acestei probleme. Unii critici literari m-au și atacat, uneori cu destulă violență, ca să zic așa, pentru prezența poeziei în paginile mele de proză. Dar eu, în lucrările mele literare în proză, socotesc necesară prezența poeziei atunci când desfășurarea acțiunii uneia sau alteia dintre cărțile mele îmi cere acest lucru. Mi se pare că o întrebare asemănătoare mi s-a pus și anul trecut și voi răspunde cam în același fel :

Cărțile mele au o acțiune foarte vie, cu conflicte puternice, cu ciocniri adeseori brutale. Atunci când scriu o carte, din când în când simt nevoia să fac o pauză în acțiune, și atunci scriu câteva pagini de poezie în proză, sau acele pagini pe care unii dintre criticii noștri literari le numesc „lirism” și socotesc ei că n-au ce să caute în proză. Eu cred că nici nu trebuie pusă problema așa. Dacă dv. studiați (și probabil

ea ați studiat) proza lui Rebreanu, care a fost unul din marii prieteni ai mei din tinerețe, veți vedea că nu găsiți în toată opera lui Rebreanu un singur sfert de pagină de lirism. Aceasta nu fiindcă Rebreanu și-ar fi făcut o asemenea concepție și ar fi spus : eu, Liviu Rebreanu, în cărțile mele nu voi folosi lirismul ; ci fiindcă aceasta era natura lui ; era un om lipsit de lirism și așa scria, cu măiestria pe care o cunoașteți, cu limbajul pe care îl cunoașteți, fără să facă uz de poezie sau să scrie pagini lirice — pentru că natura lui era așa. În schimb, toată opera lui Sadoveanu este plină de pagini lirice, fără ca acest lucru să strice operei lui Sadoveanu. Vreau să vă reamintesc pe cel mai mare scriitor de pretutindeni al tuturor timpurilor — și nu e numai doar părerea mea — Shakespeare, în toate piesele lui, între scenele cele mai violente, cele mai brutale, simte nevoia să vină cu o scenă de un lirism pe care, din nefericire pentru literatura mondială, nici un alt scriitor nu l-a atins. Dar oare cărțile unuia dintre marii scriitori de limbă engleză, precum Hemingway (citiți, vă rog, cărțile lui !) nu sint pline de lirism, nu sint pline de poezie ? Pe mine lucrul acesta nu numai că nu m-a supărat, dar m-a fermecat, și prezența lirismului în opera lui Hemingway m-a făcut să-l iubesc foarte mult, să-l citesc cu multă atenție și să-l socotesc unul din marii scriitori ai lumii.

Ion și Darie

— Și Rebreanu a creat un erou-tăran, pe Ion. Dar prin ce se deosebește Darie de eroul lui Rebreanu ?

— „Descult” este o carte tot asupra vieții țărănești. Dar și marele meu prieten din tinerețe, Liviu Rebreanu a scris o carte despre țărani : marele, grandiosul roman „Ion”. Eu cred că nicăieri „Descult” nu este influențat de „Ion” și n-am simțit nevoia să creez un tip ca Ion, fiindcă acesta a fost creat de Rebreanu — și în general îmi displace profund să creez ceea ce altul a creat înaintea mea cu mult mai bine. Eu am creat altfel de tipuri ; iar lupta aceasta pentru pământ a țăranelor am abordat-o și eu — și în „Descult”, și în a doua versiune a „Descult”-ului, mai ales în volumul II, în cele trei capitole publicate sub titlul „Costandina” (în „Biblioteca pentru toți”) — nu fără un scop : alt în primul capitol, „Grapa”, cit și în al doilea, „Lupoaița”, și în al treilea „Costandina”, este povestea țăranelor, a luptei țăranelor sărac pentru pământ.

Toată copilăria mea îndepărtată a fost terorizată în casa noastră, în satul nostru și în regiunea noastră de aceeași luptă cumplită, care se dădea între țărani ; și nu numai între țărani săraci și cei bogati, ca în „Ion” al lui Rebreanu, dar chiar între cei mai săraci dintre țărani și uneori între copii și părinți, între frați și surori ș.a.m.d., pentru o bucată de pământ care nu era mai mare decât o batistă ! Adică eu am încercat să arăt o fază mult mai acută, mult mai aspră, mult mai dureroasă a luptei țăranelor noștri pentru pământ, arătând că lupta pentru pământ se ducea până la absurdul absurdului — și cititorul meu inteligent poate să tragă concluzia, din lectura acestor pagini, că realmente această situație nu mai putea să dureze și că singura soluție era răsturnarea burghezo-moșierimii, sfărîmarea proprietății latifundiare și, până la urmă, dacă nu se trecea la procesul de cooperativizare, tot destrămindu-se pământul în bucăți și bucățele, se ajungea ca oamenii să se omoare între ei pentru cițiva metri pătrați de pământ.

Construcție simfonică

— Revenind la lirism — construcția simfonică, muzicală, a prozei dv., datorită aceluia „singe poetic”, constituie o coordonată a sistemului dv. estetic ?

— Da, eu cred că constituie. Acum cițiva ani, undeva foarte departe de țară, în cercul unor ziariști străini și scriitori care îmi puneau întrebări tot cu privire la unele lucrări ale mele, mi-au pus o întrebare care mi se pune de obicei. Niste suedezi au întrebat : Ce v-a influențat în opera dv. literară ? Și se așteptau să spun : marele scriitor român Cutare, sau marele scriitor european sau american Cutare. Dar eu am dat următorul răspuns — nu pentru a face o butadă, dar fiindcă este singurul răspuns adevărat — pe care vi-l dau și dv. : eu am scris și voi continua să scriu sub influența unui mare artist care a trăit cu mult timp în urmă, care nu ne-a lăsat nici o operă literară și care se cheamă Bach ; în opera mea literară am fost, sint și voi fi totdeauna influențat de Bach. Precizez : Johann Sebastian. Este omul

care de peste 40 de ani mă influențează opera mea literară și mai ales în lucrările mele în proză.

Tehnica memorialistică și noțiunea de timp

— Cum se explică faptul că opera dv. tehnica de reflectare vieții este de predilecție cea memorialistică ? Ce părere aveți despre noțiunea de timp în proza dv. ? Ce element considerăți unește planurile temporale din „Rădăcinile sint amare”, unde un element de pe o spirală temporală determină și declanșează spirala mătoare ?

— Eu cred că fiecare scriitor are o noțiune a lui de lucru și un fel al lui de a scrie. Mie îmi este mai ușor și mai plăcut să folosesc memorialistica și cred că adoptând această tehnică am posibilitatea să mă mișc încotro doresc eu să-mi port cititor și să exprim mai bine ceea ce vreau să exprim într-o carte. Sigur că cel mai ușor lucru din lume pentru mine ar fi să urmez metoda foarte răspândită din dincă veche, cam de cind sint scriitori pe lume și scriu cărți : să mă așez la masă de lucru și să zic : cartea asta se cheamă așa ; personajul principal se cheamă așa ; sint 7 eroi pozitivi, 5 negativi ; în capitol I am să descriu cum se cunosc, în capitol II cum se logodesc, în capitol III cum se căsătoresc, în capitol IV cum se ceartă, că el vrea să meargă în gospodărie și ea nu vrea ș.a.m.d. Dar eu v-am spus că (nu știu ce, dar așa sint eu făcut !) vreau să scriu niște cărți care nu vreau să semene ale altor scriitori. Căci dacă ne-am ținut de obiceiurile altor scriitori, vom da poporului nostru niște cărți foarte asemănătoare cu cele și foarte cenușii. Eu vreau să fac cărți care îmi este mai plăcut și mai ușor să fac altfel decât alți confrăi ai mei. Eu zic că ei fac rău — vreau să fiu binecunoscut —, dar eu nu pot și nici nu vreau să fac așa. Folosesc deci sistemul care mi se pare cel mai potrivit pentru cartea la care lucrez. Cind am scris „Descult” sau „Rădăcinile sint amare”, am împărțit cartea în capitole, în subcapitole ș.a.m.d., căci cerea acțiunea ei ; am făcut apoi la memoria mea și multe, multe lucruri am folosit acolo. Dar în „Jocul cu moartea” am folosit altă metodă, căci așa îmi dicta natura. Dacă aș fi împărțit cartea în capitole și subcapitole n-ar fi fost bine ; eu cred că este bine cum am făcut. Aceasta este totă mea de a gândi, așa îmi este mai ușor.

— Ce părere am despre noțiunea de timp în proza modernă ?

Sigur că cel mai simplu este să avem modelul clasic. Dar vedeți dv. că scriitorii clasici au înfățișat cititorilor o altă noțiune de timp, altceva decât este astăzi totul altceva. Noi avem la îndemână material urias, pe care eu nu l-am avut noi avem problemele noastre, pe care le-au avut nici Balzac, nici Dostoievski, nici Tolstoi. Alte probleme se pun, și pentru aceste probleme pe mine nu mă satisfăce formula acestora. N-aș scrie un nimic în lume un roman ca „Madame Bovary”, — deși Flaubert este unul din marii scriitori pe care îi admir —, dar mult, chiar dacă aș scrie o carte cu subiect asemănător, aș scrie cu totul altfel. Nu vreau să-mi pun singur niște noave de care să mă împiedic și să nu pot scrie cartea așa cum cere „natura” lentului meu, așa cum cere dorința și nevoia mea de a încerca să scriu altfel decât frații mei întru proză.

În ceea ce privește noțiunea de timp nu țin seama deloc în cărțile mele de această chestiune. În „Rădăcinile sint amare” povestesc în 1958 ceva ce s-a întâmplat în 1956 și pe urmă mă duc în 1920, 1918, arunc o lumină într-un punct, așa îmi cere subiectul, cartea însăși vrea și se cere scrisă așa.

Un ritm interior

— Proza dv. se caracterizează prin fraze scurte, sacadate, cu reluări succesive. Sintetiți preocupat de realizarea unui ritm interior al prozei dv. ?

— Aceasta este just numai într-o anumită măsură și nu e just deloc în toate gime. Cineva care se uită cu atenție în cărțile mele, poate să vadă că fraza scurtă, sacadată, cu reluări succesive este folosită numai în anumite momente cind acțiunea cărții îmi cere acest lucru. În „Descult” ; dar tot în „Descult” capitolul „Florile pământului”, nu-i frază scurtă, nici sacadată, nici repetitivă pentru că în anumite momente ale acțiunii acestui capitol acțiunea cărții este un ritm lent și o frază lungă, legată de povestitor oriental ș.a.m.d.

Folosesc acest prilej pentru a vă da ceva mai mult decât m-ați întrebat

ZAHARIA STANCU

„Întunecare” și „Jocul cu moartea”

de-auna — cel puțin la mine — frazele lungi, frazele scurte, repetările sînt în funcție de desfășurarea acțiunii : dacă am nevoie la un moment dat să desfășor o acțiune rapidă, n-am s-o fac cu fraze lungi sau foarte lungi, ci, pentru a crea această impresie de desfășurare rapidă, am să fac fraze scurte ; iar dacă am de povestit ceva așa cum face Moșu Ușupâr, o fac cu fraze foarte lungi.

Proza lirică are viitor ?

— Credeți că proza lirică are viitor ? Această întrebare ne-a fost sugerată de faptul că în ultimul dv. roman, „Jocul cu moartea”, s-a observat o tendință de a înfrina lirismul...

— Dragă tovarășe, este prezent lirismul și în „Jocul cu moartea” ; el este prezent numai în măsura în care desfășurarea aceasta cinematografică îmi permite și numai în măsura în care este absolut necesar — dar el există în toate cărțile mele — deci și în „Jocul cu moartea”.

La întrebarea „dacă lirismul are viitor ?” — știu eu ce să vă răspund ? Este o întrebare la care nu știu ce să răspund. De unde știu eu care vor fi gusturile oamenilor peste 30 de ani ? Nu știu. Eu cred însă, că, atîta timp cît vor fi oameni pe lume, vor citi cărți care vor avea pagini lirice ; aceasta face parte din fiecare om.

Nu cred că tehnicizarea sau alte descoperiri științifice vor stîrpi lirismul din ființa umană. Este ca și cum ai întreba : peste 30 de ani băieții se vor mai săruta cu fetele ? După părerea mea, eu cred că da. Ar fi absurdă o lume în care oamenii ar renunța la poezie, la dragoste, la flori, la tot ce e frumos.

Romanul ciclu

— Credeți că formula romanului ciclu este impusă de înseși condițiile vieții sociale din zilele noastre ?

— Cîndva în „Gazeta literară” a fost o lungă discuție despre „genul scurt” și „genul lung” ; cîțiva confrăți m-au criticat atunci că scriu cărți mari, cu multe pagini. Iată părerea mea :

Sigur că este necesar genul scurt : așa cum în gospodăria noastră agricolă din cînd în cînd se fac pe cîmp niște covergi pentru paznici, cînd încep ploile, să intre într-o mică gheretă — ca să nu-l plouă pe paznicul bucatelor. Deci genul scurt este o necesitate. Iar pentru unii scriitori, care au practicat aproape întreaga lor carieră numai genul scurt — cum este Cehov (vorbec de prozator, nu de autorul pieselor de teatru), este o necesitate, datorită naturii talentului scriitorului. Cred că epoca construcției socialiste și epoca construcției comuniste, care face ca în diferitele sectoare de muncă să apară întreprinderi uriașe, uzine uriașe, orașe, clădiri uriașe — totul în mare —, nu poate să fie exprimată această grandioasă construcție a socialismului și a comunismului în niște opere literare de trei pagini și jumătate. Cred că construcția socialismului și a comunismului, epoca mare de construcție pe toate planurile de muncă omenească, cere, să avem și în literatură unele opere de mare întindere, care să poată înfățișa această epocă. Aceasta este poziția mea. Pentru aceasta am un singur mijloc la îndemînă : să scriu romane „ciclice”. Nenorocirea ar fi dacă le-aș scrie prost. Aceasta n-o pot hotărî eu.

„Reportaj” și „Literatură”

— Ca fost gazetar, care socotiți că e raportul între noțiunea de „reportaj” și cea de „literatură” ?

— Aceasta v-ar spune tovarășul Ivașcu că de frumos ! Eu pot să vă spun că sînt două genuri complet deosebite ; iar cînd reportajul este făcut de Geo Bogza, nu e nici o deosebire între literatura de înaltă calitate și reportaj. „Cartea Oltului” este un „reportaj”, dar puține cărți din literatura română sînt atît de literare și conțin atîtă literatură bună.

Reportajul este un gen util, legat mult mai mult de gazetărie, de necesitățile zilnice sau săptămînale ale unei publicații, decît literatura. Dorința mea personală ar fi ca și toți tovarășii care scriu reportaje să le scrie cît mai frumos, ca să stea și ele aproape de literatură. Cred că este un gen util și că poate sta aproape de literatură atunci cînd este practicat de un mare scriitor.

— Ce socotiți că aduce în plus romanul „Jocul cu moartea” față de alte „Jocuri cu moartea” în literatura noastră ? Adică față de „Întunecare” al lui Cezar Petrescu, eventual de „Ultima noapte...” al lui Camil Petrescu...

— V-am spus că atunci cînd scriu o carte, indiferent de materialul pe care îl folosesc, eu năzuiesc să aduc în sectorul respectiv un lucru nou. Mi-a fost desigur foarte dificil să scriu despre război, de pildă, în „Florile pămîntului”, care este un capitol din „Descult”, și m-am hotărît cu mare greutate să scriu cartea „Jocul cu moartea” (care și ea este de fapt o carte de război), cînd știam că atît în literatura română, cît și mai ales în literatura mondială, despre război, despre primul război mondial, despre al doilea război mondial, despre războaiele din Extremul Orient, din America de sud s.a.m.d. s-au scris foarte multe cărți, dintre care unele devenite celebre, au făcut cu mulți ani în urmă ocolul pămîntului. Ce poți să mai scrii despre război, nu după Cezar Petrescu, dar după ce Erich Maria Remarque a scris celebrul „Pe frontul de vest nimic nou”, pe care l-au citit milioane de oameni pe toată suprafața globului, sau după „Focul” lui Henry Barbusse, sau după cartea lui Ludwig Renn ? Ce poți să scrii despre război cînd Cezar Petrescu a scris „Întunecare”, cînd a scris Camil Petrescu „Ultima noapte de dragoste, înția noapte de război” — o carte foarte interesantă ?...

După modesta mea părere, cred că am adus ceva nou în „Jocul cu moartea”, și anume ceva care trebuia spus și care mi s-a părut că nu l-au spus alți scriitori, în literatura apuseană și nici în literatura română. Am putea să vorbim despre această chestiune cîteva ore, dar nu avem timp. Să vorbim deci cîteva minute și să fac o comparație între două cărți dintre acele pe care mi le-ați enumerat aici : să ne mîrginim la paralela dintre „Întunecare” a lui Cezar Petrescu și „Jocul cu moartea”.

Vreau să vă spun că în epoca în care Cezar Petrescu a scris romanul „Întunecare” eu locuiam cu Cezar Petrescu — de care mă despărțeau 10—12 ani ca vîrstă — în aceeași clădire și, mai mult decît atît, în același apartament : eu ocupînd o cameră mai modestă și el ocupînd o cameră ceva mai bunicică decît odaia mea ; că îl vedeam la prînz, dimineața și seara, iar uneori ne vedeam și în timpul zilei și am fost martor, ca să zic așa, la nașterea acestui mare și puternic roman, a cărui apariție a îmbogățit literatura noastră cu o operă de valoare. Dar după ce Cezar Petrescu a scris primele capitole din romanul „Întunecare” și în aceste prime capitole a început să-l creioneze pe Radu Comșa, înainte chiar ca Radu Comșa să fi fost lovit de schijă și desfigurat, eu am știut că Radu Comșa este un erou care nu are nici o scăpare și care, fie că se va înăboia din război, fie că va muri în timpul războiului, este, în orice caz, un om pierdut. De ce ? Pentru că Radu Comșa era un om care avea niște idealuri foarte vagi, niște visuri foarte roze, o părere despre oameni foarte dulceagă (să mă iertați dacă greșesc în această caracterizare, căci n-am recitit cartea de foarte mulți ani) ; Radu Comșa era exponentul unei anumite lumi, sortit nu numai de Cezar Petrescu, dar de însăși societatea înconjurătoare — prin faptura lui, prin felul lui de a gîndi și de a se comporta — sortit pieririi, și a și pierit pînă la urmă ; era un om care nu credea cu putere în viață și nu se lupta pentru viață. Iar lucrul acesta se află nu numai în literatura despre război a lui Cezar Petrescu, nu numai în romanul „Întunecare”, ci în

foarte multe din cărțile celebre despre război.

Ce am vrut și ce cred că am izbutit să aduc eu nou ? Darie nu este Radu Comșa ; nu este un om trecut prin școli, prin universitate ; nu-i un om care a citit bibliotecă întregi, nu-i un „om subtil” ; este un pui de lup, un pui de țaran, care a fost aruncat din întîmplare în acest joc al morții care era războiul mondial, război care în această parte a Europei — în Balcani — a luat formele cele mai sălbatice, cele mai inimaginabile cu putință. Iar pe Darie, întîmplarea nenorocită l-a aruncat în mijlocul acestor împrejurări. Așadar, spre deosebire de Radu Comșa și de ceilalți, acest pui de țaran are o vitalitate excepțională ; el pleacă de la o mizerie nemaipomenită din casa părinților lui, care este descrisă în „Descult” și care nu l-a copleșit, nu l-a omorît. Ce-l ține în picioare ? O dirzenie caracteristică de-a lungul istoriei poporului nostru, care a trecut prin atîtea împrejurări nemaipomenite, pe care le cunoașteți chiar dacă ați studiat istoria fără s-o aprofundați. El este reprezentantul vitalității excepționale a poporului român — a țaranului român în special — pe care nu-l doboară mizeria, nu-l înfricoșează moartea, nu-l sperie războiul și care n-are, cum s-a zis cîndva, „mistică morții”. Darie va fi, deci, un om care face și bine și rău, greșeste, se comportă în anumite momente destul de prost — adică este un om adevărat, nu un inger din care să fac eu un tip ideal ; oamenii sînt oameni ; dar Darie se luptă aici cu moartea pentru a-și salva viața, adică singurul bun pe care îl are. Se bate cu cine vrei și cu cine nu vrei. De cite ori este în primejdie de a fi ucis, el se transformă într-o fiară, dar nu pentru că firea lui ar fi firea unei fiare de pădure, ci pentru că viața l-a pus în aceste împrejurări și el trebuie să-și apere viața. Căci el crede în viață, crede în frumusețea vieții, vrea să trăiască și nu vrea să se lase omorît nici de un grec, nici de Diplomat și recurge la toate mijloacele pentru a-și apăra viața, pentru că iubește viața, crede în viață. Asta este deosebirea. Iar eroi de asemenea natură, inestrați cu asemenea dirzenie, însuflețiți de o atît de arzătoare dorință de viață, atît de optimiști, asemenea eroi nu prea există în literatura română despre război. Aceasta este, după părerea mea, ceea ce aduce nou, în literatura despre război și în general în literatura română, eroul Darie din „Jocul cu moartea”.

S-a spus despre această carte că nu are mesaj. Nu știu, eu însă am scris-o de la început pînă la sfîrșit ca pe un puternic și zguduitoar manifest pentru pace. Cititorul cărții mele — fie el român, fie englez sau german — după ce citește cartea trebuie să se întoarcă și să zică : mare porcărie este războiul ; acolo unde ajunge războiul, mor și învinșii și învingătorii ; și ocupanții și cei ocupați — deci războiul nu-i bun ; războiul aduce suferință și moarte ambelor părți, o suferință uriașă pentru toți oamenii cuprinși în zona războiului, o primejdie de suferință și chiar de moarte pentru toți oamenii ; deci războiul trebuie stîrpit și sîntem datori să luptăm pentru pace. De asta am scris eu cartea.

Dragi tovarăși, astăzi sinteți studenți, miine veți fi profesori. Se poate ca eu să nu fi izbutit — nu știu. Cred, însă, că în cursul anului 1963 cartea va apărea în cîteva limbi străine și eu voi avea la îndemînă și opiniile criticilor literari din Germania, Franța, Anglia și alte țări. Și dacă și acolo i se va face cărții mele imputarea că este o carte fără mesaj și nu slujește la nimic, eu voi fi foarte trist că nu am izbutit în dorința mea de a face o lucrare utilă cauzei păcii.

Valoare și Responsabilitate

— Vă mulțumim mult pentru ceea ce ați spus în legătură cu romanul „Jocul cu moartea” și ne permitem să vă atragem atenția că nu toată critica a manifestat această rezervă și de altfel încă nu în toate revistele literare și în toată presa s-a scris despre „Jocul cu moartea”.

Spre încheierea coloquiului nostru, vă rog să receptați din partea noastră ultimele întrebări.

De pildă, există în momentul de față, în presa noastră, o dezbatere despre conflict. În legătură cu această dezbatere despre conflict, care sînt, în opinia dv., criteriile fundamentale după care un anumit conflict se impune, în mod obiectiv, scriitorului ? Socotiți că în determinarea acestor criterii, ca și în metoda lor de aplicare, intră cu necesitate concepția despre lume, un „Weltanschauung” al scriitorului ? Care socotiți că este, din acest punct de vedere, concepția filosofică cea mai înaintată, înlesnind — ca atare — scriitorului cunoașterea cea mai profundă a realității, în legitatea ei dialectică ?

are conflict este mult mai bine să nici nu fie scris ; fiindcă o carte în care nu se întîmplă nimic și care uneori se întîmplă să fie scrisă și cam cenușiu, o asemenea carte nu-i trebuie nimănui : nici iubitorului de literatură, nici omului care are obiceiul să citească numai din cînd în cînd.

Nouă, scriitorilor care nu facem artă pentru artă și care nu scriem numai din pură plăcere de a scrie și nu năzuim să dăm niște opere literare numai pentru a deveni cunoscuți de cititorii din țara noastră, și, eventual, și de cititorii din alte țări, ci scriem cărți în primul și în primul rînd pentru a sluji o cauză — și anume cauza poporului nostru în făurirea unei vieți noi, în construirea socialismului, în desfășurarea construcției socialiste și, mai tirziu, cînd va fi timpul, în construcția treptei superioare a socialismului : a societății comuniste — nouă nu ne este permis să batem cîmpii, să ne ocupăm de cai verzi pe pereți ; nu ne este permis ! Și cînd spun nu ne este permis !, nu mă gîndesc că ar exista pe undeva un for care nu ne-ar permite acest lucru, ci acest lucru nu ne este permis de conștiința noastră cetățenească și de conștiința noastră profesională.

Din toate conflictele și din toate lucrurile care se petrec în țara noastră, criteriul fundamental după care eu, Stancu, imi aleg conflictul este acesta : să aleg conflictul cel mai puternic, conflictul cel mai caracteristic pentru a face din opera mea o operă valabilă din punct de vedere ideologic și din punct de vedere artistic și, în același timp, o operă foarte atractivă și utilă în munca și în lupta noastră de construcție a socialismului. Deci eu voi evita toate conflictele apoase și voi evita toate conflictele necaracteristice. Le voi evita din opera mea și voi căuta ceea ce este deopotrivă puternic și caracteristic unei anumite acțiuni pe care eu o desfășor în cartea mea.

Concepția despre lume

— Cu alte cuvinte, aveți o concepție despre lume.

— Nu este posibil ca un scriitor să nu aibă o concepție despre lume. Fără o concepție despre lume nu se poate scrie o operă literară valabilă. Concepția despre lume ți-o impune viața. Pe cineva trebuie să slujești cu o carte ; chit că aparții unui partid politic sau nu aparții unui partid politic, cuiva trebuie să slujești ; iar noi vrem să slujim cauza clasei muncitoare, fără marafeturi, fără nazuri de domnișoară de pension, ci cîștit, ca niște bărbați în toată firea, care de bună-voia noastră am venit în partid sau lingă partid. Acestea nu sînt vorbe cu care ne putem juca. Un scriitor care trăiește într-o țară socialistă, sau care se vrea un scriitor progresist, indiferent punctul de pe glob în care trăiește și indiferent limba în care scrie, dacă vrea să fie cu adevărat un scriitor bun, util și eventual un scriitor mare al epocii noastre, trebuie să aibă o concepție despre lume, și dacă are cu sinceritate o concepție despre lume, această concepție despre lume trebuie nestîmjenit să se reflecteze în opera literară care iese de sub condeiul lui. Nu pot să declar în sedință sau în articole de ziar că am o concepție despre lume, că sînt total pătruns de marxism-leninism, iar în opera mea literară să încep de a fi consecvent cu această concepție a mea despre lume.

— Se vorbește despre subiect. În legătură cu aceasta, vă întrebăm : Descoperirea subiectului de către scriitor este oare un joc al hazardului, un joc cu zarul, o loterie, sau — ca să ne exprimăm figurat — „norocul” este el însuși determinant de concepția despre lume a scriitorului ?

— Vă întreb și eu : credeți că fără o concepție asupra lumii Lev Tolstoi ar fi scris la întîmplare, că i-ar fi ieșit întîmplător în cale subiectul uriașului roman **Război și Pace** ? ; credeți că hazardul i-ar fi pus la îndemînă subiectul din care a scos el acest uriaș roman ? Eu nu cred că hazardul, ci cred că o concepție despre lume, care nu era chiar concepția noastră, dar era totuși o concepție progresistă la timpul său. Cred că hazardul poate fi hazard doar la jocurile de noroc — și totuși chiar și acolo cred că este exagerat să spunem că este numai hazard. Nu vreau să supăr pe nici unul dintre scriitorii noștri, dar nu cred că hazardul joacă vreun rol în creația literară. Cred că din miile de fapte pe care un scriitor le cunoaște, dacă el are o concepție despre lume le alege pe acelea care corespund concepției lui despre lume și care l-ar putea sluji cel mai bine în crearea unei opere literare. Un om care nu are o con-

(Continuare în pagina 14)

Valoare și Responsabilitate

(Urmare din pagina 13)

cepție despre lume poate să treacă peste un fapt extraordinar de interesant fără să-l observe.

A fi „la zi”

— Ați spus anul trecut că aveți o vastă experiență de viață și ați spus că v-ar trebui o sută de ani ca să o reflectați în toată bogăția ei. Vă întrebăm, totuși — cunoscând cit de cit opera dv. și auzindu-vă aici la această întâlnire — dacă, cu toate acestea, socotiți că experiența dv. este suficientă: dacă nu vă simțiți obligat — artistic — vorbind — să investigați necontenit realitatea, să fiți „la zi” cu experiența de cunoaștere, cu toate că ați spus că aveți o experiență pentru a cărei reflecție v-ar trebui o sută de ani?...

— Recunosc că am spus acest lucru, care este o realitate; dar vreau să spun foarte clar că acest uriaș depozit al meu nu este ca un hambar a cărui ușă am închis-o și am pus cheia în buzunar, iar când vreau să scriu mă duc la depozit să iau atâtea duble de greu cite îmi trebuie ca să trec larna; nu în acest fel este depozitul meu de cunoaștere a vieții, ci este un depozit uriaș la care eu adaug noi materiale, adaug noi impresii zi de zi; este un depozit pe care îl îmbogățesc în permanență, iar când este vorba să scriu o operă literară și scot ceva din acest depozit, nu scot deloc la întâmplare, ci scot acele materiale, acele fapte, acele evocări pe care le scotese cele mai interesante; și din acest material, trecut printr-o serie de ciururi și de site foarte dese, aleg ceea ce cred eu că este util, la construcția unei cărți; pentru că altfel, acele materiale, înșirate așa cum au fost înregistrate în memorie, nu pot deveni interesante din punctul de vedere al unei creații literare. Scriitorul nu aruncă pe hirtie, cu lopata, la întâmplare, tot materialul pe care îl are, ci selectează și le utilizează pe acelea pe care le crede mai semnificative, mai caracteristice, mai interesante pentru ceea ce vrea el să facă.

O mare responsabilitate

— Există o responsabilitate a scriitorului față de artă și profesiunea sa?

— Cred că asupra scriitorului apasă o mare responsabilitate în momentul în

care s-a hotărât să scrie o carte și mai ales din momentul în care s-a hotărât să tipărească lucrarea lui și s-o pună sub ochii cititorului. Nu cred că la noi pot să existe scriitori care să nu-și dea seama de marea responsabilitate pe care o au față de cauza pe care scriitorul trebuie să o servească și față de cititorii lor. Personal, simt totdeauna nemulțumit de ceea ce scriu și simt greu de tot asupra mea povara responsabilității pe care o am față de oamenii care cumpără cărțile mele, la citesc sau le studiază.

— Când un scriitor poate afirma cu adevărat că a creat o operă literară?

— Eu cred așa: că fiecare scriitor, când a tipărit o carte, este adinc încredințat că el a creat într-adevăr o operă literară. Nu trebuie să ne luăm după ceea ce credem noi, scriitorii, despre cărțile noastre. Fiecare, atunci când tipărim o carte, credem într-adevăr, cu toată sinceritatea, că am creat o operă literară. Timpul, care este cel mai bun judecător al creațiilor omenești, arată — mai curînd sau mai târziu — dacă într-adevăr am creat o operă literară valoroasă, durabilă, sau dacă am produs ceea ce în alte sectoare de muncă se cheamă un rebut, adică o scriere lipsită de valoare. Prin urmare, numai critica, numai cititorii și trecerea timpului pot să arate cînd unul sau altul dintre noi scriitorii am creat într-adevăr o operă literară valabilă; pentru că dacă nu este valabilă, dacă nu rezistă timpului, părerea mea este că nu e operă literară, ci este încercarea unui om de a crea o operă literară.

Cu acestea, luînd sfîrșit colocviul, șeful catedrei, adresîndu-se lui Zaharia Stancu în numele tuturor studenților de față, a spus:

— Vă rugăm, în numele catedrei de Istoria literaturii române contemporane, în numele tuturor celor de față la acest alt de valoros colocviu, să primiți cele mai călduroase mulțumiri, fiindcă noi discutăm aici procesul de creație și cred că cele spuse de dv. conferă autoritate concepției pe care o slujim. Noi nu avem formule rigide, nu credem în așa-zisa teorie a „ilustrării” — atât de simpliste — a unor teze oarecare; respectăm procesul de creație, îl socotim înfiat în varietatea lui, mereu surprinzător, dar în același timp îl socotim un proces lucid și nu irațional.

Zaharia Stancu — 1976

● În ziua cînd poșta a adus în țară cele două volume pe ale căror coperte, deosebit de atrăgătoare, am descifrat numele lui Zaharia Stancu și cuvîntul Ksipotitos, care înseamnă „Descult”, tipărite cu slovă elinească, tocmai se împlineau doi ani de la moartea scriitorului. Apărută luna trecută, sub semnătura lui Georgios Zoidis, această primă versiune a romanului lui Dărie în limba greacă — prin care opera a trecut încă un hotărî lingvistic, al 25-lea, și a ajuns la cea de-a 42-a apariție în grai strălîn — ne îndeamnă să aruncăm azi o privire fugă asupra principalelor manifestări de vitalitate ale scrierilor lui Zaharia Stancu înregistrate în ultimele 12 luni.

În țară, aproape un milion de spectatori au urmărit cu emoție filmul Prin cenușa imperiului, impresionantă ecranizare a romanului Jocul cu moartea, realizată de Andrei Blaier. Eleganta serie a scrierilor lui Zaharia Stancu, inaugurată în 1971 de Editura Minerva, a oferit cititorilor cel de-al 7-lea volum cuprinzînd cea de a 15-a ediție a lui Descult. Exegeza s-a îmbogățit cu numeroase studii care, aprofundînd opera, experimentează noi metode de cercetare și anunță noi sinteze. Ajunge să amintim analiza structurii narative a romanului Ce mult te-am iubit publicată în ultimul caiet al revistei „Limba și literatura”, sub semnătura lui Ieronim Tătaru, și escul consacrat prozei lui Zaharia Stancu de Nicolae Manolescu. („România literară” nr. 49/1975). Excelentele emisiuni de

dicat lui Zaharia Stancu în cadrul „Fonotecii de aur” au dezvoltat existența unui vast fond de texte în arhiva Radioteleviziunii și au anunțat stringerea lor în volum.

O discuție neprotocolară purtată la Cluj-Napoca, în toamna anului 1970, cu scriitorul Vasile Rebreanu, transcrisă de pe o bandă magnetică și publicată în câteva numere consecutive ale revistei „Tribuna” (29 ianuarie — 11 martie 1976), a dat la iveală date noi pentru biografia scriitorului și a oferit indicații prețioase pentru recuperarea unui apreciazabil număr de versuri inedite.

Peste hotare au fost consemnate în 1976 opt noi apariții (față de șapte în 1975). Dintre acestea, două sint traduceri noi: romanul Descult în greaca modernă, pomenit mai sus, și Lupoica și Grapa, episoade din Printre stele (Descult, vol. II al versiunii în 3 volume din

1960), traduse în limba suedeză de Barbro Andersson și publicate în volum de Editura Coeckelberghs din Stockholm. Celelalte apariții reprezintă reeditări în colecția de buzunar a aceleiași edituri (Descult, Jocul cu moartea și Uruma, toate în ed. a 3-a; Ce mult te-am iubit, Sătra și Costandina, toate în ed. a 2-a). Faptul că șapte cărți ale lui Zaharia Stancu au apărut într-un singur an, într-o singură țară, este deosebit de semnificativ, marcînd o izbîndă fără precedent a prozei noastre contemporane și un semn sigur că ea a dobîndit un loc în tezaurul literaturii universale.

Adunate la un loc, toate acestea arată că folosind memorabila sentință arghezieană se poate afirma de pe acum, despre destinul literar al lui Zaharia Stancu: „Omul se isprăvește și cartea lui de-abia începe”.

IOAN COMȘA

1877-1977

Dan Mutașcu

NEÎNFRÎNȚI

FOARTE mulți politicieni înguști la minte cred, la 1877, așa cum au mai crezut și mai înainte, că nimic nu e mai ușor pe lume decît să omori sau să fi omorît. Și astfel s-a ajuns la concluzia că războiul Crimeii n-a rezolvat nici pe departe gravele contradicții ce se eternizează în „chestiunea orientală”, așa după cum nici „Firmanul de redresare” (Islahat fermanı) n-a făcut-o, nici parodia „Primului regim constituțional” (Biriuci Meşrutıyet), de la 1876.

Intrarea-n putrefacție (exact ca în cazul stîrului unei cămile de Izmir) este expresie a continuității timpului istoric, căci orice clipă anunță începutul distrugerii, leagă timpul trecut de prezent, după cum, într-un fel, îl leagă și de viitor, fără a deveni limită a timpului însăși, căci odată pornită putrefacția nu intră niciodată-n repaus, ea doar se divide și se tot divide, înainte, în potențialitate a pieririi și Imperiul otoman, sau mai bine zis, ceea ce a mai rămas din Imperiul otoman de altădată nu poate să se apere de intrarea-n putrefacție, legică de altfel, a unui organism dezarticulat, scrișnind, anemiatic și obsedat de propria sa măreție de odinioară.

Ca năutul în cafea, curentul turanist și panturanist dau un gust ciudat și străin fierberii crepusculare, de îndată ce a fost promulgată, la sfatul încăpăținatului Midhat-Paşa, dulceaga, neterminată: Kanun-i-Esisi, de care am mai vorbit și înainte.

Și uite-așa, după ce a anexat, c-o gheară birocratică și lăcomă, Bosnia și Herțegovina, Austro-Ungaria se dă de-o parte, așa cum face, de obicei, chirurgul chemat prea târziu la căpătîiul unui suferind de peritonită și Rusia (care a înțeles exact că Anglia nu se va amesteca, intrucît Turcia lui Abdul-Hamid al II-lea, deocamdată păpușă bișită pe sfîr de Mihdat Paşa, a respins Protocolul de la Londra) timpind, cu disperare, că: „...a prefera războiul este mai potrivit și se cuvine mai mult cînstei și onoarei împărăției”, după ce, o repetăm, s-a asigurat de neutralitatea ghiftuită a Austro-Ungariei, își trece trupele în sudul Dunării în aprilie, pentru ca apoi, românii și ei, declarîndu-se „națiune de sine stătătoare” să treacă fluviul tradițional, să ocupe Niciopolul, să încercuiască Plevna, căci există tot felul de lucruri la care chiar marii strategii nu se gîndesc niciodată: de pildă la puterea imposibil de măsurată, a loviturii pe care o acumulează, pentru a o da prin surprindere, o așa-zisă „mică putere”, unei „mari puteri”, într-un moment în care aceasta e încolțită, e îngheșuită cu genunchii la gură, ca un muribund, pe un pat de spital, cu mult mai scurt decît el.

La toate astea și la multe altele se gîndește Osman Paşa, singur, înfrigorat, neras, stînd jos dinaintea unei mese înalte, nu prea curate, pline de hărți, parcă născute de miinile sale mici, cărnoase, rezistente, cu degetele groase și aproape scurte, puternice, active, neliniștite.

Nici medicul, nici aghiotanții, nici generalii din subordine, nici măcar „copilul său de suflet” (De ce l-or fi urînd atîta cu toții? Pentru că nu e ca ei?) nu-s în preajma lui și-i pare bine de asta.

Are măcar o vreme răgazul să se gîndească la toate.

El, unul dintre puținii generali — mari — care știu să piardă, pentru că majoritatea nu pot admite, din obținute și spaimă socială, că există

vreun destin de ținut minte pentru-un general, în afară de cel derivat din noroc, îmbrăcîndu-se, încă de la prima lor victorie, într-o presupusă armură, pe dedesubt roasă de păduchi.

Osman Paşa e omul căruia, de obicei, ca și cum deciziile sale s-ar putea afla dincolo de noroc și nenoroc, i se încredințează, întotdeauna, fără vreo posibilitate de alegere, situațiile fără ieșire. Dar Osman Paşa nu se teme de asta, el de fapt nu se teme de nimic în afară de foc (cînd era mic fusese cit pe ce să ardă, laolaltă c-un verișor primar, într-un grajd), căci frica, acest sentiment necesar totuși metabolismului omenesc, nu ocupă în sufletul și trupul lui mai mult loc decît ocupă aerul într-o vrabie care zboară.

Portretul lui:

Un bărbat putînd avea orice vîrstă între patruzeci și șaiszeci și cinci de ani, îndeașuns de înalt, cu fața căptușită, ca de un mușchi, de-o barbă neagră, mătăsoasă, dar cam rară, cu firul întors, îngrijit și des tunsă (care îmblăncise cu puncte de sprijin genistice și de artilerie Opanezul, dealul de la Ianik Bair, ca și creasta Munților Verzi, ca un păianjen șiret, ce, pentru a supraviețui, țese totul, în așa fel încît să poată fugi în orice punct al plasei sale, spre a prinde musca), cu umerii înalți și drepti, egali, capul rotund și fruntea bombată, nu prea înaltă, energică, pîrlită încă și încrețită de soarele verii trecute, încinse (înconjurase c-un semicerc de-o sălbatecă simplitate și forță reală, de aproape patruzeci de km. Plevna, rezemîndu-și, c-o nebulnească liniște, flancurile de pe apa Vidului, la început, cînd lupta se mai desfășura copilărește, ca pe hărți), cu ochii nu prea mari, căprui, putînd părea, uneori, negri, ochi de om care nu-și iese din fire de obicei, decît atunci cînd vrea el, nu cînd vor dușmanii săi, vii, neîncreșoșai (pusese de făcuseră, lute, redutele numai pe gurguie de teren și avînd — ține la asta — forma unui patrat liniștitor, în fiecare latură de cîte treizeci-patruzeci de metri, acoperit de pămînt și bulumaci, în așa fel încît redutele să fie îndopate, la nevoie, cu o mie de oameni: companii, subunități), cu gură mare și buze nu prea groase, însă, oricum, senzuale, și dinții, mai ales cei de sus, mincați, sprîncenele zbîrlite, mereu cu virfurile răscuite spre cutele frunții, (știusese să se înconjoare de fericiți — generali de divizie ca Adil Paşa, Tahir Paşa, ăsta fiind chiar șeful de stat major al trupelor semilunii verzi, la Plevna, Tefik Paşa, Edhem Paşa, Ahmet Paşa și alții, mai mulți), cu vocea surdă, vătuită chiar și atunci cînd dă ordine, pielea feței curată, înținsă, fără coșuri sau negi, roșcat-întunecat, în felul în care rubinele țătate cu fierăstrăul arată de obicei (tot el știînd, mai bine decît oricine, că arma-tură turcă — vorba vine turcă — de la Plevna e o amestecătură de trupe de elită din garda lui Abdul-Hamid, dar, deopotrivă, de nizami și redifi, adică de fantasini obișnuiți, precum și de contingente nesigure, cel mai adesea, recrutate, mai cu arcanul, mai momindu-se, din Albania, Bosnia, Asia Mică), cu zîmbetul său trist, îmbătrînit înainte de vreme, taciturn, de obicei, iubind galbenul și verdele, avînd o tabacheră de obsidiană, prevăzător, aproape întotdeauna, ca un papagal, suferind de dureri în măduva oaselor, dorindu-și, cu mult înainte de a deveni absolvent de școală militară, să ajungă: miner, teolog, ori bancher, dacă nu și morar, inteligent și singur, nici deznădăjduit și nici crispat, însă adept,

În orice secundă, al tacticii „apărării active”.

Și e noapte, adică e tocmai noaptea dinaintea sfârșitului.

C A ÎNTR-O fizică a deznădejdiei ce se vrea organizată pînă în ultima clipă, Osman Pașa tot dă ordine, împăcat în sufletul său cu gîndul înfrîngerii, însă cu gîndul unei înfrîngerii din categoria celor ce se pot numi glorioase, deci ferită și lipsită de panică și deznădejde, zgomotoasă, sudată din idei și ordine, completîndu-se, în realismul lor, reciproc, urmărind, cu o limpezime (surprinzătoare) ce pare a nu se sfîrși niciodată, căci a ordonat ca proiectilele de artilerie, puștile și cartușele de priso să fie îngropate-n pămînt, iute, urmîndu-se, gospodărește, un proces al semnărilor meticuloase. Fuseseră înmîinate, așa cum se hotărîse, cele o sute șaptezeci de cutii de cartușe, a cîte o mie, fiecare, la orice batalion, iar la fiecare tun ajunseseră cele trei sute de proiectile, prea multe și prea puține, în același timp, căci ei toți și el însuși, comandantul, repede, aflaseră că obuzele nu mai pot ajuta la nimic, nici măcar cît o mustrare de conștiință, dacă (oare cît și cum ar mai fi putut ei supraviețui) rănii, nu muribunzii, desigur, fuseseră, așa după cum prevăzuse chiar el, avînd, într-una, sentimentul straniu că era pe de-o parte prea ascultat, pe de altă parte neajutorat, sperau, la convoaiele numărînd peste patru mii de oameni și peste o mie sau cam așa ceva, de căruțe, nu prea înalte, neunse, hîr-buite, să iasă, conștiente totuși că nu vor cîștiga niciodată, pe podurile de peste Vid, din încercuire.

Osman Pașa își privește unghiile pătate, de om nenorocos și se gîndește că ar fi timpul ca Ismail Mamurie, „băiatul său de suflet”, să vină.

Generalul e obosit, sătul de moarte și de speculații în legătură cu ea, se uită la hărțile care au amînat (și poate au făcut mai mult rău decît bine, astfel) căderea Plevnei, gonind, cu un urias zgomot de ușă trîntită, Imperiul Otoman din Europa. Vede în colțurile camerei înalte, ca printr-o mare depărtare (de fapt și lumina proastă din încăperea e de vină), din cauza fumului de mîngal, colțurile ei păstrînd o culoare între ceață și fum voriu făcînd totul și mai apăsător.

Pe urmă, după vechiul lui obicei, își așează brațele în chipul unui patrat perfect cu umerii și murmură încet, obiceiul l-a deprins în taberele militare, o *suratâ*, acum i se pare a suna mai fals ca oricînd, însă pe care o repetă în virtutea unui mecanism mai mult de autosugestie decît religios, cu glasul său surd: „Dacă veți muri, dacă sînteți uciși pe cînd luptați în calea arătată vouă de Alah, îndurarea și mila Lui vă va aștepta și cuprinde. Și aceasta înseamnă mai mult decît orice bogății ați fi putut agonisi pe pămînt vreodată”.

Generalului învins îi vine să zîmbească, el, despre care se spune că ar fi cel mai drept credincios dintre toate pașalele pe care le-a avut armata sultanului, în ultimul veac. Minunatele silabe de Hedjaz, în zureirea lor de corindane și jaspuri, nu-l mai pot ajuta cu nimic.

Nici pe cei peste șase mii de morți ai săi, nici pe cei șapte mii de grav răniți din spitalele igrasioase și îngălate ale orașului, nici pe cei aproape treizeci de mii (cam atît i s-a raportat c-ar fi) răniți mai mult sau mai puțin ușor, tîrîndu-se prin redane, pe străzi, pe cîmpurile putride, de luptă.

Nici o frază inspirată, chiar cursă ea roau din gura prorocului, nu mai poate ajuta pe general, ofițeri și ostași deloc; își privește ceasul de argint, franțuzesc, cu subțiri capace și monograme, groase, ceasul primit de la Midhat Pașa, după manevrele de toamnă, cu un an înainte.

Singurul lucru care-l înfurie acum e gîndul că „civili” nu vor înțelege că ar fi mai bine pentru ei să rămînă în oraș și capii mahomedanilor din Plevna nu-l vor lăsa, așa cum presimte, și-i vor cere să-l ia cu el, legîndu-l din nou de mîini și de picioare.

„Și Mamurie ăsta, de ce nu mai vine odată...” își spune Osman Pașa tocmai cînd, conduși pînă la el, de colonelul Yacsim, capii populației turce din Plevna, vorbind tare și gesticulînd cu a-prindere, intră-n cameră, cu plecăciuni și de-a valma, ca la tocmăla din „Sükk”, întrerupîndu-se unul pe celălalt și strigînd, fiecare cît poate mai tare.

Sînt trei și Osman Pașa îi cunoaște pe toți trei.

C E vor cei trei? Bineînțeles că tocmai ceea ce generalul care, ca orice general, trebuie să se gîndească la toate, a și prevăzut: să iasă din încercuire, împreună cu familiile și cît or putea din avutul lor, laolaltă cu trupele.

Ei îi spun lui Osman, cînd „Pașa”, cînd „Aga”, cînd „Bey”, apoi, dimpotrivă, coboară vocea, asudă, se tînguie, amenință, lasă să se înțeleagă că au fii derviși, încorporați la „bektashi”, că sînt verișori primari cu o sumedenie (povești!) de *kaymakami*, unu dintre ei, scundacul, cu ochii decolorați, uscățiv, ce vorbește cel mai tare, fără să fie surd, cîntat, de parcă n-ar avea altceva de făcut, tot timpul, decît să recite o „kasidă” se jură pe sfînta zi a nașterii Profetului (aici lăcrimează), pe *Mevhit*, că pierde, plecînd din Plevna, zece mii de oi *Karaman* și șapte *dörene* (treierători), dar că n-are de ales fiindcă i-e teamă de răzburarea ghiaurilor — de fapt a ajuns să-i fie frică de toată lumea, dacă-l ascuți bine — a bulgarilor dar și a bandelor de turci dezertori care bîntuie orașul și împrejurimile.

Ultimul dintre *muhtarii* Plevnei, bărbat de aproape două sute de kile, *zeybek* prin sînge și naștere, curajos de obicei și dîrz, bătaș cînd e în joc vreun interes al său, dominator și băscălios, cu mai bine de un cap mai lung decît toți ceilalți din odaie, îmbrăcat de plecare, ori cine știe, în hainele sale caraghioase, tipătoare, de muntean încăpăținat și fără prea multă imaginație (vestă și pantaloni dungați, împetriți, căciulă, de forma unei cești de cafea, întoarse, foarte înaltă și ascuțită), oprește, pînă la urmă, diareea de plîngeri a celorlalți și, apropiîndu-se mult de Osman Pașa, îi zice, reușind să-și stăpînească vocea și asta generalului îi place:

„Osman Aga, morților li se leagă bărbia ca să nu le rămînă gura deschisă, pentru că gura aia deschisă ar mai putea povesti cîte ceva...”

„Unde vrei s-ajungi, Kerim Aga?” îl oprește Osman Pașa, simțîndu-se iarăși abătut, odată ce a mirosit cauza pentru care celălalt îl lingusește.

Kerim Aga, neputîndu-se lepăda, nici măcar în clipa aia, de teatralismul oriental, ridică mîinile lui atît de groase încît pot părea cilindrice, spunînd, cu vocea cuiva, ce spune, în aparență fără să se gîndească, tot ce crede a i se fi limpezit în minte, îngroșîndu-și-o:

„N-o să fim mai buni acum, pentru că sîntem înfrinți, Osman-bey! Ia-ne cu Domnia Ta, așa n-o să murim, bărbuile n-or să ne fie legate și-o să putem spune ce-ai făcut pentru noi toți, cît te-ai zbatut...”

Osman Pașa face din nou. Se gîndește. În mîna dreaptă îi strălucește stîns tabachera de obsidiană. Vorbește cu neplăcere; parcă fără vreo intenție anume, ca-n somn, sau ca un rănit după operație, scăzut, moale, dar la fel de hotărît ca atunci cînd ar fi tipat prin întuneric:

„Nu de asta vă iau cu mine, Kerim Aga...” (El urma să i se adreseze cu: Kerim Aga). Eu tot nu cred în înfrîngere”. (De fapt niciodată nu crezuse nici în victorie).

Kerim Aga își scutură trupul mare; e jignit sau pur și simplu nu mai înțelege nimic. Înghite în sec și, încrun-tîndu-se, întreabă:

„Și-atunci în ce crezi, Osman Aga?”

Nu e chiar indignat, dar, în orice caz, vocea lui a căpătat un accent amenințător, pe care nu și-l poate controla. Generalul care-ar putea să-l dea afară pe ușă pe Kerim Aga, ca și pe ceilalți doi, de îndată, se uită la munteanul izmirean din fața sa și ride, nu cu mindrie, cît cu un amestec de înțelepciune, ca și de răutate.

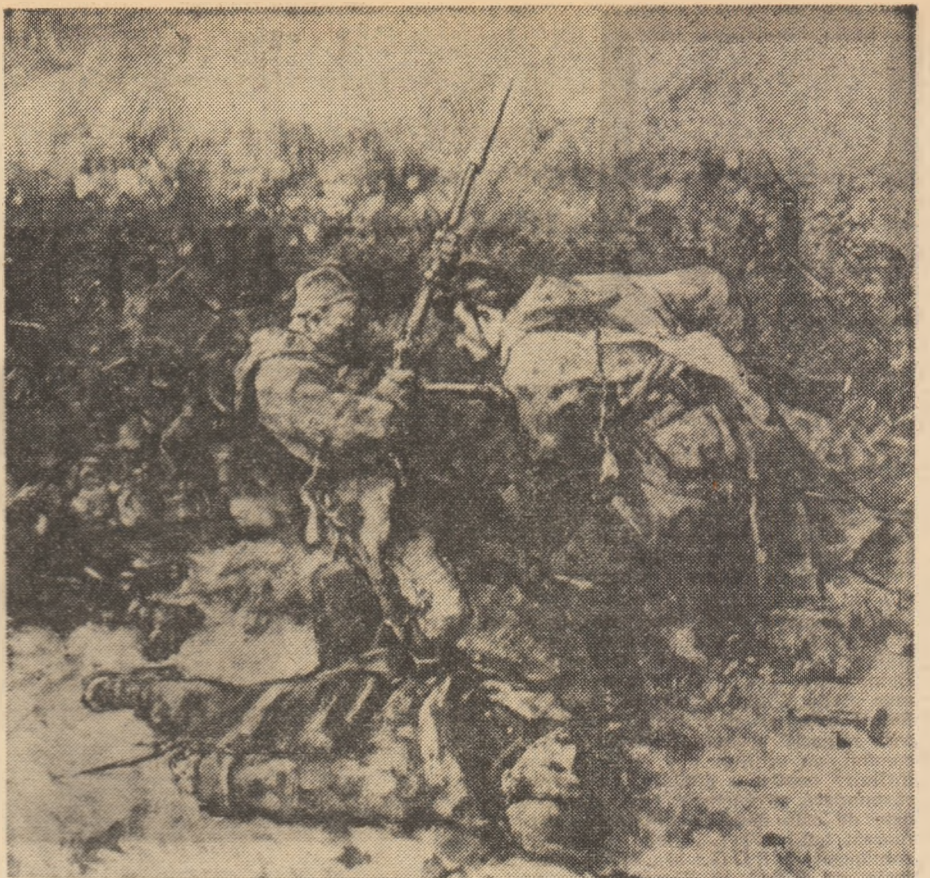
„Nu pot să mă gîndesc, chiar așa, de față cu toată lumea, la lucrurile în care cred! Niciodată nu mă gîndesc cu alții de față la astfel de lucruri...”

Urmează o pauză și, după aia, Osman Pașa, ocolind masa și reșezîndu-se, dinaintea ei, pe scaunul negru nu îndeașun de înalt, adaugă, fără să se mai uite la nici unul dintre cei de față:

„Puteți pleca. Vă iau cu mine... Mi-a făcut plăcere să schimbăm cîteva cuvinte, da... acum mi-e somn...”

Nici unul dintre cei trei nu pare jignit, nici măcar Kerim Aga.

Tropăie toți spre ușă, urmați, din spate, de colonelul Yacsim, mîrginit, dolofan, cu capul gol, od, zăngănindu-și sabia fără vreun rost, devotat însă, de o cumsecădenie cazonă, constantă și respectuoasă, îndreptată, fără greș, oricînd dinspre cel mai mic în grad înspre cel mai mare în grad, călcînd nesigur ca și cum încheieturile picioarelor i s-ar fi îngroșat și întărit, deodată, noduroase, dureroase.

NICOLAE GRIGORESCU : Studiu pentru *Atacul de la Smirdan*

N IMENI n-ar putea povesti, sigur, de ce hanului, căruia i se spune „al lui Hașiotis”, e proprietatea unuia Sideros, un grec frumos, cu fața ca frămîntată în ceară, ochios și genat ca o femeie, mustăcios și cu voce răsunătoare, de perceptor, îngust în umeri și îmbrăcat, oricînd, în alb și negru.

Nici de ce tocmai în marea sa pivniță au fost înghesuiți de turci peste trei sute de prizonieri români de război (pe prizonierii ruși, mai numeroși, osmanlii i-au dus în cazarma de pe strada mare, în așa-numita cazarmă „Hidirellez”, sau Șase Mai, sfîrșit de iarnă), marea majoritate dintre ei fiind grav răniți, vreo douăzeci și cinci murind chiar, încă din primele zile ale bizarei detențiuni, în aerul umed și închis, aproape de nerespirat, al pivniței devenite neîncăpătoare, pe mantalele fleșcăite, lutoase și flendurite, sfișiate de baionete, ciuruite de gloanțe trase de la cițiva pași, arse de praf de pușcă, ori direct pe pămîntul rece, prin coșloane unde mișunau păianjeni, gîndaci și chirăiaș șobolanii care, ca întotdeauna în vreme de război, devin tot mai îndrăzneți cu oamenii.

Sînt ostași de peste tot, nu prea mari în grad, singurul maior fiind tocmai un medic, Pătîrlăgeanu, un craiovean potrivit de statură, cu mutra acră întotdeauna, a omului suferind de dinți, slab, cu frunte bombată, de om încăpăținat, cu miini subțiri și degete lungi de tot și grozav de îndeminatice, „degete de scamator”, cum spune singur despre ele, în stare să facă adevărate minuni, curajos pînă la nebunie, operînd pentru a-i scăpa de la moarte pe mai mulți dintre cei ce împart împreună cu el pivnița hanului lui Hașiotis, într-un mod incredibil de bine, cu cioburi de gam, cu o pereche de foarfeci, cu un briceag, ivit (nimeni nu putea spune exact de unde), eosînd la lumina unor mucuri de luminare (la fel de miraculos apărute și acestea) rănile, cu atît și ac de cusut și făcînd să trăiască astfel și să spera, mai bine de cincizeci de oameni, înțelegînd foarte bine că pentru autoritățile turcești, în momentul ăsta, în care totul scapă, printre degete, nu mai există altă lege decît ura și că ele n-au nevoie de bolnavi printre prizonieri, ci de oameni care trăiesc. Sănătoși, sau, mai bine pentru ele, de morți.

De pansat (așa cum se va întîmpla peste aproape 100 de ani, în lagărele negre ale celui de-al doilea război mondial), doctorul Pătîrlăgeanu Dimitrie Aurel pansează cu hirtie, cîrpă cit de cit curată, fișii de cămașă sau flanelă de corp; uimitoarele intervenții de „hirurg” ale craioveanului Pătîrlăgeanu se fac pe un pat improvizat din cîteva mantale și pe un braț de paie muced, rămas în pivniță încă dinainte de coborîrea în ea a prizonierilor. Și, în noaptea asta de duminică spre luni, în vreme ce Iancu și Grigore Lucaci (un măcelar cumsecade, cu patru copii) îi tîn niște mucuri de luminare deasupra capului, operează pe caporalul Rașcu; îi taie încă o bucată, lungă de o palmă, din ciotul mîinii. Pentru că n-are cum să-l adormă, „dracu’ gol”, cum e craioveanul, s-a gîndit să aplice singura metodă de anestezie

pe care o poate el aplica așa cum operează și tînind seama de locul și felul în care face asta, pune pe cel mai voinic om din preajma lui, pe Ilie Stratilat, dorobanțul, să-l sugrume, puțin cîte puțin, dară fără să-l sufocă de tot, pe cel căruia trebuie să-i mai ampu-teze un ciot de braț și așa poate să intre în carne și să taie și osul, ajutîndu-se, la asta, de o cărămidă învelită în două straturi de obiele, ca să înăbușe zgomotul loviturilor pe care le-ar putea auzi sentinelele turcești de deasupra și barbara operație îi reușește totuși. Caporalul Rașcu rămîne, mai departe, pe improvizatul pat de mantale, jos și năclăit de sînge, adică tot ceea ce face sămînta durerii și suferinței omenești să pară lichidă, leșinat, dar, după felul cum respiră și doctorul Pătîrlăgeanu și ajutoarele sale, Iancu, Grigore Lucaci, Ilie Stratilat, ce-și tot privește mîinile cu mirare, parcă nici nu-i vine să creadă că nu i-a murit în mîini caporalul care dormitează, deocamdată în afară de pericol, cu gura deschisă și scîncînd prin leșinul său ce-i mai amînă durerile, își dau seama că s-a mai cîștigat un termen, brațul amînîndu-și, din nou, vi-nețea cangrenei.

Fiindcă, bineînțeles, n-are decît puțină apă să se spele pe mîini, doctorul se șterge mai întîi pe ele cu o bucată cenușie, să zicem, curată, dintr-un postav de uniformă și abia apoi își înmoaie degetele înguste și lungi de tot, cu unghiile roase în apa stătută, din butoiușul (neîndestulător) din colțul pivniței celei mari, de lîngă scară, în vreme ce mai mulți ostași, ori gradați care, ca și-n alte dăți, au asistat, cu sau fără voia lor, la fantastica operație, tîstuite admirativ, își plesnesc, copilărește, palmele de genunchi sau de frunte, iar Constantin Ogășanu, un armurier din Brăila, voinic, însă cu o față cludată, parcă l-ar veni mereu să plîngă, zice tare, nemaiputîndu-se stă-pîni:

„E cineva, doctoru’ ăsta al nostru! Să fiu al dracu’, dacă nu e cineva...”

Unii rid; doctorul se gîndește, filosofînd fără să știe și la urma-urmei fără să vrea că oricît s-ar sili viața însăși, uneori, să te ucidă, sau ceilalți, dacă te bați, dacă ești român, orice-ar fi, orice ți s-ar prezice, tot timpul, dacă te bați fără oprire, peste tot și întotdeauna și mai ales cînd ți se pare că ai obosit și că totul e pierdut, cînd înfrunți tot ce e mai greu și mai jignitor și mai periculos, cu mult curaj, *n-ai cum să fii înfrînt*, de fapt n-au cum să te înfrîngă, chiar dacă uneori te pun în genunchi sau la zid sau te scuipă în față ori te împing să le faci cizmele, nu, n-au cum să te înfrîngă, li se pare numai, tu ești, tu rămîi, ca mai-nainte, ba, mai tare chiar, pentru că dacă știi asta, ce-nseamnă să fii tu însuși și îndeosebi ce-nseamnă opusul umilînței, te pot bate, închide, arde la tălpi, amenința, mutila, injura, chinui, trînti la pămînt, infometa, îmbolnăvi, însingera, înspăimînta cîteodată, hărțui, sfîrteca, obliga să te tîrăști, sili să le bei udul, te pot călca în picioare, dar nu te pot înfrînge orice ar face, nu te pot înfrînge...

(Fragmente din romanul *Lunea cea mare*)

Teatru

Colocviu

ÎN CADRUL „Zilelor artei teatrale din R.D. Germană”, Asociația oamenilor de artă din instituțiile teatrale și muzicale a fost organizatoarea și gazda unui simpozion, desfășurat sim-bătă 4 decembrie și condus de artista emerită Dina Cocea, vicepresedintă a A.T.M.

Atât oaspeții, delegația oficială a oamenilor de cultură din R.D.G. (Ingeburg Hälker, din Ministerul Culturii, Gerd Beinemann, directorul Teatrului din Weimar, Bodo Withe, directorul Teatrului din Erfurt ș.a), cit și gazdele, scriitori, actori, regizori, scenografi și critici de artă români, au profitat din plin de această întâlnire pentru a dezbate, cu pasiune și răspundere, problemele de creație ridicate de cele două evenimente care au marcat anul 1976: „Zilele dramaturgiei românești în R.D.G.” și „Zilele artei teatrale din R.D.G. în România”.

În deschiderea dezbaterilor Dr. H. Fützn-ner, secretar general al Uniunii oamenilor de teatru din R.D.G., și-a exprimat satisfacția de a fi avut ocazia să vizioneze câteva spectacole din dramaturgia germană, realizate remarcabil de creatorii români. Subliniind importanța unor asemenea contacte pentru dezvoltarea miscării artistice din cele două țări, Dr. Fützn-ner a adus în discuție o delicată problemă de creație, și anume aceea a aportului specific al fiecărei școli naționale de teatru în interpretarea dramaturgiei unei alte țări, precum și a limitelor amprentei personale în realizarea unor opere de circulație universală. Temă foarte interesantă, care nu putea să nu suscite numeroase și vii dezbateri, dominate de intervenția amplă și competent argumentată a scriitorului și criticului Valentin Silvestru.

Autoarea noii premiere a Teatrului Național, Destine, Regine Weicker, invitată să-și împărtășească impresiile despre realizarea piesei sale, și-a mărturisit admirația pentru felul în care echipa de actori sub conducerea regizorului Ion Cojar, printr-o interpretare nouă și originală, printr-o concepție regizorală inedită, a valorificat piesa, acordându-i noi și interesante sensuri și relații. Nu i-a rămas regizorului Ion Cojar decât să o completeze, înfățișând asistenței momente din procesul de creație a spectacolului, precum și argumentele care l-au determinat să intervină creator în montarea piesei.

Trecându-se apoi în revistă spectacolele vizionate în cadrul celor două evenimente culturale, participanții au angajat un viu dialog, cu comentarii pertinente, cuprinzătoare, cu sublinieri de merite dar și cu aspecte critice, într-o atmosferă de lucru foarte colegială.

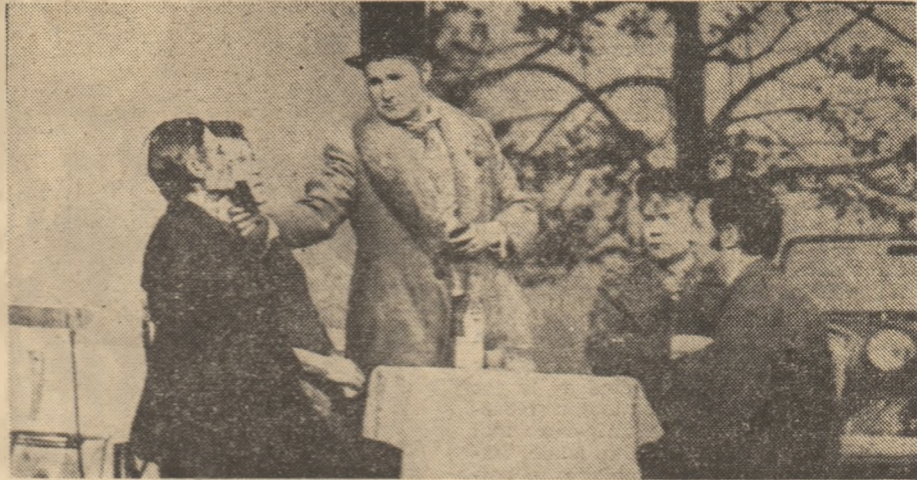
Oaspeții, dintre intervențiile cărora am reținut-o pe cea a regizorului B. Gassauer, au apreciat călduros spectacolele vizionate în Capitală și în țară (Dispariția lui Galy-Gay, Noile suferințe ale tinăru-lui W., Intrigă și iubire, Ifigenia în Taurida, Capete rotunde și capete îngulate, Destine, ș.a.), subliniind calitatea colectivelor și principiul „lecturii deschise” al regiei noastre.

Răspunzând alocuțiunii Nataliei Stancu-Atanasiu, care a comentat cu atita minuție și obiectivă competență spectacolele cu piese românești vizionate în R.D.G., reputatul critic Hans Reiner John, redactor șef al revistei „Theater der Zeit” a făcut o amplă și precisă analiză a unor spectacole văzute în România. În intervențiile celorlalți participanți (Rosemarie Schauer, Mircea Șepitlici, Sorana Coroamă, Ion Lucian ș.a.) au fost abordate diferite probleme profesionale în spiritul unui interesant schimb de opinii.

C. Măciucă, director în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, expun-dând câteva principii ale artei românești contemporane, a subliniat eficacitatea unor asemenea schimburi culturale. caracterul creator al confruntărilor artistice și aportul lor la consolidarea unor relații de prietenie și colaborare.

Ion Lucian

ZILELE ARTEI TEATRALE DIN R.D. GERMANĂ

Scenă din Domnul Puntila și sluga sa Matti. În rolul Puntila, Ekkehard Schall (în picioare)

„Domnul Puntila” la Berliner Ensemble

REGRET că nu am reușit să văd toate spectacolele prezentate la noi în țară de prestigiosul Berliner Ensemble. Unul din ele a fost dat la Brașov. Celălalt îl voi viziona după scrierea acestor rânduri. Numele instituției este legat de numele lui Bertolt Brecht, cel care cerea „Să se dezvolte arta spectacolului și arta de a fi spectator”. Dar operele scenice cu care a venit acum în turneu Berliner Ensemble sînt interpretate sub noi baghete dirijorale, chiar și ale unor tineri care nu l-au cunoscut pe celebrul artist.

Luni seara am izbutit să fiu spectator la Domnul Puntila și sluga sa Matti, reprezentarea de gală dată la Teatrul Național în cadrul „Zilelor artei teatrale din R. D. Germană”.

L-am văzut aici în primul rînd pe marele actor care se numește Ekkehard Schall. Cînd mă gîndesc, în clipa asta, la interpretarea lui nu știu de ce îmi vin în minte o mulțime de alte nume de mari actori. Are ceva din Charlot, ceva din Laurence Oliver, din Marin Moraru sau Dinică. Memorabilă mi s-a părut scena trezirii din beție, scena ieșirii din saună. De fapt toate trecerile de la beție la luciditate sînt foarte bine și foarte clar redate de acest mare profesionist, a cărui pregătire multilaterală impresionează. Nu pot să fiu la fel de incitant, din păcate, de toți ceilalți interpreți. Pentru unii aș folosi un termen pe care îl mai utilizează, din păcate, cite un cronicar: „în notă”. Interpretul lui Matti (Hans-Peter Reinecke) s-a dovedit un bun slujitor al scenei, totuși

destul de liniar pe parcursul biografiei personajului. Nu am văzut în mod prea clar atitudinea lui, atitudinea omului care, la sfîrșitul piesei, spune: „Ei își vor găsi stăpînul cel bun, cînd își vor fi lor înșile propriul stăpîn”. Alt reproș ce l-aș putea face regiei (altminteri serioasă și riguroasă — Peter Kupke), ar fi că ansamblul nu s-a ridicat la măiestria eroului principal, unui multumindu-se cu prezența, altii jucînd firesc, dar numai atît. Mi-a plăcut, în schimb, extrem de mult, decorul semnat de Johanna Kieling. Mi-a plăcut pentru că nu îndeplinea un scop în sine. Era un decor funcțional, ajutînd textul și interpretarea, dînd și prin colorit, ca și prin detalii, o imagine localizantă și, în același timp, generalizantă.

Aș vrea să spun ceva despre publicul prezent luni seara la acest spectacol. L-am urmărit și m-a impresionat în special modul cum a ascultat acest text, cum a reacționat. Iubesc acești oameni care sînt alături de noi seară de seară, alături de satisfacțiile și, de ce nu, de multe ori, de neîmplinirile noastre. Cînd am ieșit afară, m-a întîmpinat o ceață deasă, nefirească de deasă. Am găsit cu greu un taxi, sau mai degrabă ne-am găsit reciproc. Pe drum, șoferul, recunoscîndu-mă, m-a întrebant: „Ce mai jucați la Teatrul „Bulandra”?”. I-am spus cîteva titluri, totuși în capul meu stăruiau spectacolele Opera de trei palate, Soldatul Svejk (la Teatrul de Comedie)... Da, mi-e dor de un Brecht!

Virgil Ogășanu

Bogdan Ulmu

Radio Televiziune

Fonoteca de aur

La doi ani de la moartea lui Zaharia Stancu, Fonoteca de aur (ca totdeauna excelent ghidată de Iulius Tundrea) a evocat personalitatea celui care mi-a dat pagini a scris „Unele despre lume și viață / Altele despre vis” Inflexiunile senine și amare ale vocii scriitorului au răsunat cu profund ecou în inimile noastre, cu deosebire seria Ineditelor înregistrate în decembrie 1973 cînd, aproape de „fârșitul tăcerii”, el se simțea istovit de povara amintirilor („Dacă-aș putea să-mi ucid amintirile...”), grea dar necesară povară a creatorului ce ar fi dorit ca ascunsele-i gînduri să fie citite peste cuvinte, sub cuvinte și printre cuvinte. Înaintea trecerii dincolo de „hotarele timpului”, Stancu slăvea cu înversunare viața și purele ei principii: „Nu se poate trăi fără dragoste / Nicl fără apă, nicl fără foc...”, nemurind în armonioase cadențe unul din reperele esențiale ale gîndirii sale artistice. Lumina vehementă, îndrăzneată și poruncitoare, mingietoare,

uneori ca mătasea, a privirii sale a însoțit, pentru cei care au avut privilegiul a-l cunoaște, mărturiile înregistrate pe bandă. Ascultîndu-le, ne-am gîndit că una din marile datorii de onoare ale Electrecordului este editarea unei serii discografice (de măcar 12 apariții anual) care să valorifice inestimabilul tezaur al Fonoteei de aur, punînd astfel la dispoziția publicului o „istorie” de tip special a literaturii moderne: pagini antologice citite și comentate de autorii lor.

O misiune dintre cele mai importante pentru informarea promptă, adecvată și multilaterală a spectatorilor de televiziune o îndeplinește săptămînal Caleidoscopul cultural-artistice (de Bogdan Antonescu) aducînd noutăți din toate domeniile vieții artistice prin scurte comentarii, interviuri, avancronici, știri. Caleidoscopul acoperă o largă problematică, este meru la zi, are stil și personalitate. Singura problemă ce merită a fi

discutată este ora de difuzare, puțin propice difuziunii pe care emisiunea o merită, difuziune care este însăși rațiunea ei de existență.

Duminică seara, un mare număr de telespectatori au așteptat cu legitimă nerăbdare coproducția româno-americană Din România, cu dragoste, Nadia, prezentată de Flip Wilson și avînd-o ca amfitrionă pe celebra și seducătoare noastră gimnastă. Cu o asemenea gazdă, succesul peliculei este dinainte asigurat și publicul străin va aprecia, desigur, invitația lansată cu atita gentilețe și grație de o super-stea care atrage de cîteva luni atenția tuturor continentelor. Cine ești, Nadia Comăneci? se vor întreba, însă, nu puțin în continuare, pentru că asemenea tuturor adevăratelor personalități, Nadia știe a-și păstra intact, dincolo de scapăriile blitz-urilor, de zarva reporterilor, fotoreporterilor și a comentatorilor, marele său mister, adîncit de un impenetrabil zîmbet și de o umitoare siguranță, prin care fragila noastră compatriotă a știut să învingă toate obstacolele, presupunerile și calculele de pînă acum. Triumful este cota normală a vieții adolescenței din Onești. Nadia nu poate fi asociată decît cu fierbințiile superlative față de care ea se detașează, instinctiv sau cu premeditare, pentru a-și asigura liniștea și independența. Care sînt o altă imagine a triumfului.

Ioana Mălin

SECVENȚA

„Ochiul i s-a înăspriț” — zicea luni seara comentariul emisiunii TV despre Fellini. Ochiul i s-a înăspriț de la film la film — spunea, cu o vorbă nici mai mult, nici mai puțin exactă decît un rînd de schiță fundamentală, acea emisiune care în demnitatea ei nu dorea să demonstreze decît că (esteticeste vorbind) unul din motivele esențiale ale operei lui Fellini este cel al lumii, ca circ, ca spectacol. Da, ochiul lui Fellini s-a tot înăspriț cu timpul, și între I vitelloni și La dolce vita, între La strada și Clovnii, între Noptile Cabiriei și Roma trecînd fără complexe prin sedința de psihanaliză care se cheamă 8 1/2) distanțele sînt parcurse în ritm de exacte și în același timp bubuitoare fanfare. Ochiul, privirea lui Fellini înăspriindu-se pe măsură ce descoperă peste tot tumba și palma care scutură fardul de pe obraz — iată, aparent, un paradox și, totodată, pentru noi, momentul de a lua vacanță și de a pleca la bunici, ca orice elevi studioși și, normal, preauimiți de lecție...

a. be.

„Trei zile și trei nopți“

UN FILM care zugrăvește realmente un remarcabil fapt istoric. Desigur, au mai existat filme românești care alegeau cite o mai mică sau mai mare întâmplare din perioada de după izbucnirea insurecției armate. Dar un eveniment istoric revoluționar are totdeauna două etape: faza explozie și faza avalanșă, adică lungă curgere de consecințe. A descrie într-adevăr un fenomen de cotitură istorică, de viraj social, înseamnă a descrie reușita lui decisivă. În cazul nostru: prefacerea societății românești într-o societate socialistă.

Filmul inspirat din romanul Apa de Alexandru Ivasiuc se numește: *Trei zile și trei nopți*. Sintem în 1946, sub guvernul Groza, în preajma alegerilor. Partidele burgheze, mai ales manistii, caută să discrediteze guvernul acuzându-l că e incapabil să asigure ordinea și aprovizionarea cu alimente a populației. În realitate, tocmai aceste partide, prin bandele lor de gangsteri armați și bine mituiți, sustrag alimentele, le ascund, le vind la prețuri inaccesibile și vor să provoace o răscoadă a infometaiilor, mișcare îndreptată împotriva guvernului — în care comunistii dețin majoritatea.

Secretarul organizației județene (Petre Gheorghiu), trăind în mijlocul efervescenței populare locale, vede și simte la fel ca oamenii din oraș și dorește să treacă la acțiune directă împotriva bandei gangsterilor finanțată de bogatul Piticu (George Constantin). Aceștia uciseseră un om, un paznic ceferist care, în exercițiul normal al funcțiunii sale, voise să se opună speculanților. Spectrul foametei se combină acum cu spectrul morții iminente, cu spectrul primejdiei de tot momentul. Victima nu fusese un personaj politic important, ci un umil paznic, un proletar. Prin uciderea lui, pericolul și ignominia capătă caracter permanent și universal. Recurgerea la acțiune directă înseamnă astfel de a mai fi o capcană întinsă de adversar. Forțele socialiste vor putea dejuca, prin acțiune directă, perfida manevră. Va fi prima „manșă” câștigată în bătălia pentru realizarea aspirațiilor populare; va fi primul val, avalanșă, de după explozia de forță și dreptate din 23 August.

Lupta va continua. O vedem prefigurată în intențiile ministrului ardelean manist (György Kovacs) care spune acoliților săi că trebuie neapărat și neîntârziat să vină ei, singuri, la putere. Această lăcomie îi va pierde definitiv.

Repet: evenimentul de la 23 August, adică insurecția armată, apoi armistițiul, tratatul de pace, alegerile, acestea toate au fost începutul transformărilor revoluționare. Procesul democratizării țării va continua, în momente consistente: a cel al dejuccării manevrelor de infometare și a acela de demascare a adversarilor politici.

În filmul *Trei zile și trei nopți* (scenariu: Al. Ivasiuc și Roxana Pană), admirabil regizat de debutantul Dinu Tănase, se descrie acest viraj de istorie, această victorie în realizarea efectivă a unei noi ordini. Moment de răscruce, în care Partidul Comunist va alege între două tactici diferite, conștient nu numai pe luciditatea sa, dar și pe greșelile, gafele adversarului. Tot timpul ne aflăm în această atmosferă

Trei zile și trei nopți (ecranizare a romanului Apa de Alexandru Ivasiuc) — o interesantă suită de portrete cinematografice interpretate de Amza Pellea și Gabriel Oseciuc, Ion Caramitru și Irina Petrescu

de luptă decisivă, egal de urgentă pentru ambele tabere. Filmul a înțeles bine această situație a lui generis și a folosit (probabil instinctiv) lecția de cinematografie dată de Ford, care spunea că oamenii, în împrejurări normale, sint mai toți la fel, dar că, în situațiile de „anankă”, de primejdie generală, fiecare își dă arama pe față (sau aurul, cind personajul e de bună calitate morală). Subit, instantaneu, atunci fiecare se auto-pictază, fiecare își face un autoportret exact, sincer, complet. În filmul de care ne ocupăm avem acest fenomen. Primejdia e generală, cronică, neînteruptă. Iată de ce vedem ținând de prețutendenți portrete spontane, portrete zugrăvite de către însuși portretizatul. George Constantin, Petre Gheorghiu, Amza Pellea, Constantin Codrescu, Gabriel Oseciuc, Ion Caramitru, György Kovacs, Irina Petrescu, Gheorghe Dinică, Maria Cupcea, Fory Etterle, Ovidiu Iuliu Moldovan, fiecare din personajele intruchipate de el e complet diferit de toate celelalte. Fiecare este un tip, fiecare are ceva intens personal. Portrete instantanee și integrale, caractere diferite care se învâlmășesc, se ciocnesc, se ajută, se resping, se complică, se elucidează, pe toată durata scurtă a acelor „trei zile și trei nopți”.

Unii cronicari, cu talentul lor de a prezenta drept cusururi ceea ce e, din contra, calitate, au reproșat micimea acestor roluri, scurtimea lor (în metri și minute) precum și imbulzeala lor. Am explicat cum toate aceste cusururi sint tot atâtea laudabile și originale calități de regie. Zic „de regie” căci, din multele activități ale unui regizor, nici una nu întrece în valoare pe aceea a alegerii actorilor și a muncii cu fiecare din ei (cu fiecare, bineînțeles altfel). Regizorul Dinu Tănase este la primul său film, un film de caractere și de atmosferă, în care a dovedit o reală măiestrie. Nu-l vorba, el este unul (dacă

nu cel mai bun) din operatorii noștri. Și asta contează.

S-ar putea deschide un paragraf pentru fiecare personaj; de pildă, pentru acel al Irinei Petrescu, tinăra baroneasă evreică, martiră a lagărelor naziste, suflet dublu și, în dublu înțeles al cuvintului, suflet îndoit. Tot dublă e și psihologia personajului Paul Dunca (Ion Caramitru), cu o primă biografie de boier răsfățat, cu o a doua de disperat care, văzind cum vechiul imperiu se năruie, s-a decis — în exaltarea lui dezaxată — să se angajeze în murdarele manopere ale gangsterului Piticu; apoi evoluția sa, cind, oripilat de infamiile bandei, se căiește și trece de partea cealaltă cu prețul vieții. Interesant și acest Piticu, plin de bani, mitocan, dar ahtiat de boierie, cu o morgă pe care și-o manifestă sub forma unui castel somptuos, cumpărat abia de cîteva săptămîni, dar în care crede a găsi o reședință seniorială. Este un interesant caz clinic de psihoză proprietară, de delir burghez al posesiunii. Lăsînd la o parte această nebunie, restul de conduite la el sint logice, eficace, ingenioase, calme și poruncitoare. Pe toți membrii bandei îi îndeamnă să se predea, dar el nu va fugi. Va rămîne în palatul strămoșilor, cumpărat luna trecută, „cu bani grei”, și se va spînzura. Perfecta lichea polițistă intrupată de Gheorghe Dinică; licheluța de tip „tineret liberal” tătarăscian (Constantin Codrescu). Cei doi activiști de partid (Amza Pellea și Petre Gheorghiu), figuri centrale ale povestirii cinematografice, tipuri demne de medaliaoane, portrete umane complexe, ce se completează fericit.

Imaginea (operator însuși regizorul, secundat de Doru Mitran) este admirabilă din punct de vedere al realizatorului, al creării atmosferei în care evoluează această bogată galerie de tipuri umane.

D. I. Suchianu

Cinema

Flash-back

O reconstrucție

● CAPRICIOASE sint căile filmului! Aparatul de imortalizat mișcarea are uneori proprietatea miraculoasă de a crea din iluzia, nimal, a vieții monumente de penitență.

Este cazul ecranizărilor, este și cazul adaptării lui Alexei Batalov după *Jucătorul* de Dostoievski. Cincisprezece ani, jucătorul fusese Gérard Philipe, iar Claude Autant-Lara era cel ce se însărcinase, primul, să perpetueze memoria modernă a nefericitului Alexei Ivanovici, a neiertătorului Astley, a Polinei, a bunicii și a clanului de căutători ai norocului din convenționala localitate Ruletenburg. După versiunea lui Batalov, jucătorul nu va mai fi — pentru cel puțin o generație — decît tinărul Nikolai Burliakov, care va traversa de azi încolo o lungă perioadă îmbrăcat în jiletică dostoevskiană.

Ar fi o mare iluzie să vedem în acest film o capodoperă. Dar el este creat cu o sensibilitate mai mult omenască decît magistrală. Totul pare știut dintotdeauna, dar proaspăt și nemaipus de altcineva. Episoadele mari și conglomeratei familiei de risipitori, raporturile acelea nesfîrșite între vicioșii innoabili de suferință, intrigile, gelozii, ruinările, renașterile și căderile definitive sint învăluite într-un halo sentimental și grotesc totodată, pe care atracția spre norocul mereu absent, ca și un oarecare fatalism nelipsit, îl omogenizează și îl ațîță. Totul are alura unui coșmar trăit pe viu de niște personaje neconștiente de aceasta. Dar totul se izbește periodic de realitatea impersonală a ruletei, a cazinoului, unde vocea automată a crupierului anunță halucinantul „Les jeux sont faits!”, ca pe o oră exactă a destinului. Și atunci coșmarul verzui (tot filmul este îmbrăcat în nuanța ambiguă a nopții) se reia cu o vehemență sporită de monotonie, și personajele privesc în continuare neant cu încrederea cu care-și așteaptă propriul, iluzoriu noroc.

Mi-am amintit toate acestea acum cîteva săptămîni cind, în fereastra micilor ecrane, a apărut din trecut un alt „jucător” — Gregory Peck —, pe care dorința producătorilor de a-l face mai dostoevskian decît Dostoievski l-a investit cu un aer exagerat, rigid, impostor. Și m-am gîndit că n-ar fi rău ca măcar Cinema-teca să îndrepte graba televiziunii programind în compensație filmul lui Batalov, cel mai respectuos și cel mai apropiat de scintea originalului...

Romulus Rusan

Gala filmului iugoslav

● UN memento adresat umanității, rostit răsplat și emoționant, poartă imaginile patetice împotriviri antihitleriste, născută din ferma opțiune a unei întregi națiuni: tabloul istoric se reactualizează în operele cineaștilor iugoslavi ce evocă — în diferite registre stilistice — lupta de rezistență a partizanilor, revenind constant în memorie, ca o acută obsesie a conștiinței artistice contemporane. Amplelor fresce ale trecutului. *Kozara, Bătălia de pe Neretva sau Sutjeska* (creații ale genului binecunoscute publicului român). Li se adaugă, acum, *Republica din Uțice*, peliculă prezentată, marți seara, în cadrul „Galei filmului din R.S.F. Iugoslavia”.

Istoria își prelungește reverberațiile în dinamica gesturilor mărunte. În evoluția oamenilor obișnuiți: eroismul cheamă către sine sensibilitatea pură a tinerilor, înțelegiunea și cinstea bătrînilor; secvențele alb-negru, alături de cele color, re-fac cu obiectivitate traiec-

toria exactă a întâmplărilor reale. Actualitățile cinematografice înregistrate în epocă se continuă fluient în reconstituiri documentare ale faptelor și gîndurilor conducătorilor, prefigurînd, de fiecare dată, fragmentele epice imaginate de scenariștii Zika Mitrovici, Arsen Kiklic, Ana Marija Car. Cele 87 de zile ale libertății, cucerite de detașamentele patriotilor conduși de Iosip Broz Tito, se reanimă pe ecran cu vigoare, desfășurate alternativ în maiestuoase descrieri, ori în tensionate miniaturi psihologice. Bătăliile din vestul Serbiei se succed cu gravitate, punctate de momentele de tragism colectiv — episodul mitralierii femeilor sau cel al arderii tuturor locuitorilor unui sat.

Regizorul Zika Mitrovici construiește echilibrat, cu maturitate, structura filmului *Republica din Uțice*; el descoperă cu forță și luciditate, în elocvența proprie marilor evenimente, contururile precise ale unei vaste ga-

lerii de tipuri (portretele partizanilor și ale oștrilor se recompun, simplu și clar, gruppate semnificativ antitetice).

Dragostea și prietenia supraviețuiesc, în aspirațiile neîntinse de crințele înfruntări din toamna anului 1941. Tandretea imblinzeste suferințele, curajul învinge violența; față în față, atitudinea revoluționarilor și cea a ocupanților germani contrastează auster (să ne reamintim că Zika Mitrovici este autorul unei dezbateri etice, inspirate tot din ororile celui de al doilea flagel mondial — *Ierburile amare* —, realizată cu aceeași sobrietate expresivă). Elementele spectaculoase, contopite la nivel dramaturgic sau în însăși montarea cinematografică, se înnoilează, dobîndind în filmul *Republica din Uțice* aura de mărturie autentice izvorînd direct din faptele istoriei, din documentele tragice ale trecutului.

Ioana Creangă

Telecinema

Cei mai frumoși ani

● DRAMA cea mare a *Celor mai frumoși ani* nu se reduce la clasicul conflict dintre amor și politică, dintre roșu și negru, de care nici un secol nu a fost văduvit. Drama importantă — obsedant urmărită de scenariul care mi s-a părut superior și regiei și interpretării lui Redford — este aceea a două inflexibilități care nu pot descoperi o nuanță esențială pe care, după auzul meu, numai secolul nostru a impus-o ca o problemă de viață și de moarte în politică și dragoste. Nuanța aceasta s-ar numi humorul și nu cred că a existat vreodată o vreme în care lupta dintre idei și sentimente, dintre inimă și minte, să fi dat acestei nuanțe dimensiunea unei probleme pasionale.

Imputările lui la adresa fanatismului ei ne sint prea bine cunoscute: „Cind discuți politică, îți pierzi humorul...”, „discuți totul de parcă totul și s-ar fi întîmplat ție, personal”, „ești mult prea serioasă, îmi ceri prea mult, chiar cînd lubești ești oarbă și surdă...”. Sint strigătele scurte, nu odată îndreptățite, ale celor care nu pot respira în preajma

idealurilor mult prea decisive, a căror convulsie dă cifrul secret al supremiei dirzenii și al cîrîr frîngere codifică de fiecare dată un nou avînt. Dreptul la humor este un refugiu al prea umanei comodități în fața unui vînt prea puternic, coborît din utopii și absolut necesare. A te retransa doar în ris e o bună politică pe termen scurt — de-o viață, să zicem — pentru a îndepărta temerea pe care aceeași inteligență ți-o stîrnește șoptindu-ți că mai există o politică pe termen lung, ceva mai serioasă, mai demnă de un om, riscantă desigur pentru viață, dar dînd vieții o justificare mai adîncă decît orice tronie, a cărei limită tragică tot simțul humorului — dacă-l ai — ți-o dezvăluie la fiecare pas. A trata humorul cu humor sănătos nu poate să ducă decît la deconspirația insuficientelor sale existențiale. Fără teamă de paradox, mă îndoiesc profund de humorul celor care-și bat joc de orice. Fără teamă de paradox, cred că simțul humorului aparține în mult mai mare măsură revoluționarilor care — ca și eroina „Frumoșilor ani”

— știu că „există lucruri de care nu pot ride”. Insuficiența, aici, nu ține de ambiguitatea, ci de unilateralitatea humorului. Prea bine clarificată asupra subiectelor care cer risul sau plînsul, ea nu știe ce înseamnă vitalitatea superbă a auto-ironiei. De unde și dificultățile de-a înțelege că ideile drepte și esențiale nu-s doar severe și înscrutate, ci perfect compatibile cu călinescana „vibrație voloasă”; surisul nu poate fi o conjunctură, hazul o stratagemă, risetele o paranteză între două suspiciuni. E ceea ce ea pricepe o singură dată, în cea mai minoasă secundă a vieții lor, dîndu-ne poate cel mai frumos strigăt de iubire auzit prin filmele vieții noastre; la șantajul lui („îmi ceri prea multe, ești prea serioasă”), ea-l urlă, vulnerabilă, ca-n prima rugă a unei fetișcane: „Mă voi schimba! Voi lua lecții de ris! De ce să te pierd?” O viață întreagă — nu numai cîțiva ani — poate deveni plină și trăibită dacă ai dat un asemenea tipăt.

Radu Cosașu

Plastică

Portrete

● **AUTOR** al unei lucrări despre **Societăți artistice bucureștene**, Petre Oprea publică în Editura Meridiane o primă prezentare a colecționarilor de artă bucureșteni, invitându-ne la cunoașterea unui important sector, care ține atât de sociologia artei, de evoluția gustului, cit și de aceea a mentalității, contribuind — pe lângă informarea științifică a cercetătorilor — la înălțarea unei pete albe din peisajul vieții artistice românești din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a veacului nostru. Găsim în **Colecționari de artă bucureșteni** o galerie de portrete cu atât mai atrăgătoare și verosimile cu cât modelele lor, acuzând uneori manii și gesturi ieșite din comun, maschează o mare noblețe și generozitate. Nu este de mirare că unele din personalitățile prezentate de Petre Oprea pot fi regăsite și în memoriile, monografiile sau romanele epocii și ne pare semnificativ faptul că bonomul Zambaccian, de pildă, își are locul său în muzeul imaginat de G. Călinescu în **Bietul Ioanide**. Deci nu numai cercetătorii vor citi micile medalioane schițate cu sobră imparțialitate, ci și amatorii de literatură, cei care se desfată parcursul **Istoria Bucureștilor** a lui Gion sau **Biletele de papagal** ale lui Argeșei.

Există grade deosebite de dăruire și de înțelegere a artei în vocația de colecționar, pe care au avut-o Medicișii la Florența sau Visconti la Milano. Pentru unii automatism pseudo-estetic, pentru alții investiție rentabilă, colecția poate însemna pentru o a treia categorie, pusă în lumină de Petre Oprea — și din care au făcut parte Mihail Kogălniceanu, Alexandru Bogdan-Pitești sau G. Oprescu — o dăruire totală, o pasionată căutare a unui ideal, un război declarat mediocrității sau academismului retrograd. Colecționari ca M. Kogălniceanu, Nicolae Kalinderu, Anastase Simu au luptat să deschidă muzee și să favorizeze accesul publicului la operele de artă.

Una dintre concluziile lui Petre Oprea este că, spre deosebire de alte părți ale lumii, unde colecțiile au aparținut unor familii cu îndepărtate tradiții, în țara noastră colecționarii au apărut, au fost în mod necesar determinați de activitatea prodigioasă a unui mare artist: N. Grigorescu. Talentul și prestigiul lui Grigorescu au inspirat pasiunea de a colecționa a contemporanilor lui, legătură care aruncă o lumină interesantă atât asupra artistului cit și a societății românești din a doua jumătate a secolului trecut.

Merită să fie reținută și fervoarea colecționarilor bucureșteni pentru culoarea vie, pentru tonurile luminoase și optimiste, care explică ascensiunea reputației lui Luchian după anul 1900.

Alcătuț cu migala unei munci de bibliotecă și arhivă, nutrită din autenticitatea documentului dar și din frecvențarea asiduă și competentă a mediilor artistice cartea lui Petre Oprea aduce o importantă contribuție la istoria colecționarilor bucureșteni, fiind tipărită cu cunoscuta grijă pentru trecutul vieții artistice românești de Editura Meridiane.

Pavel Chihaia

Jurnalul galeriilor

ADMITÎND că sensul actual al noțiunii de ilustrator nu mai definește un fidel interpret al textului, obsedat de reproducerea cât mai corectă a cadrului acțiunii și chiar a fizionomiei personajului, vom lărgi zona sa de activitate, acceptînd și artiști care își permit libertăți interpretative necanonice. Astfel, vom înțelege și specificitatea demersului unei artiste ca **Liana Petruțiu**, mai curînd o desenatoare cu un univers imagistic autonom și particular, decît ilustratoare în accepțiunea restrînsă, procustiană, a termenului.

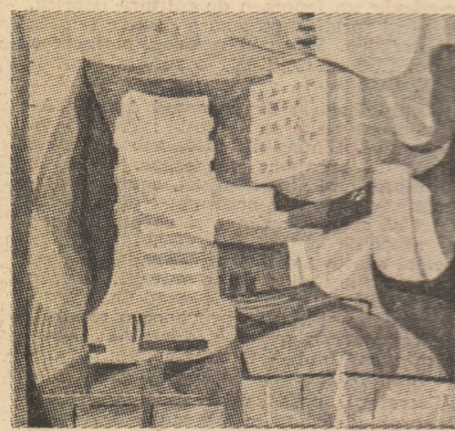
Firește, în expoziția de la „Căminul Artei” ea prezintă desene racordate ideatic la cîmpul sugestiilor literare, dar nu în toate cazurile transferul de conținut emoțional și de formă descrisă operează implacabil în relația text-imagine vizuală. Asumîndu-și responsabilitatea integrării în spiritul și nu în litera cărții, Liana Petruțiu recurge la o lume evanescentă de semne și semnificații. Alegerea unei soluții ce nu poate fi singura, firește (dovadă șirul de artiști ce au ilustrat una și aceeași carte, de fiecare dată altfel), presupune o dublă opțiune: cea a omului de cultură, cititor operînd după afinități electivă profund subiective, și cea a desenatorului dornic să-și afirme tentațiile stilistice. Din unghiul acestei duble tensiuni Liana Petruțiu dovedește multă personalitate și preferințe ce reflectă modul său de a rezolva ecuația raportului cu realitatea și existența. Ca o consecință, expoziția ne propune două atitudini fundamentale, peste care plutește amprenta totalizatoare a unui fantastic de extracție folclorică. Un lirism cu frecvente expansiuni în zona epicului, vizibil dominat de nostalgia „virstei de aur”, copilăria, marchează ilustrațiile la „Platero y yo” al lui Juan Ramon Jiménez, plîndu-le într-o zonă de contact spiritual cu lumea „Cîntecelor” lui M.R. Paraschivescu, pe cele la „Crăiasa zăpezilor” de H. C. Andersen sau din volumul „Kinder Buch”, unele dintre ele de o valoare autonomă ce le detașează față de servituile extraplastice. Apoi, ca un mod compensatoriu, intervine nevoia de a sublinia latura comică, adeseori grotescă a lucrurilor, artista se lansează într-o direcție fertilă, cea a șarjei enorme, a hiperbolei, așa cum se întîmplă atunci cînd interpretează conținutul „Minunii” lui Marin Sorescu, desene cu tentă de umor popular, ușor expresioniste, apoi „Pungața cu doi bani” a hitrului humuleștean sau „Răzbunarea lui Statu-Palmă” din legendele lui Alecsandri. Și totuși, adevărata Liana Petruțiu,

Ilustrație de LIANA PETRUȚIU

desenatoarea sensibilă, atentă la o realitate niciodată epuizată, utilizînd decizia ductului pentru a surprinde motive de o inegalabilă valoare plastică, ni se relevă prin ciclul „Călătorie pe Dunăre”. Din acest punct poate începe o altă discuție, liberă de restricțiile virtuale ale referirii la universul literaturii, capabilă să definească talentul și seriozitatea profesională a unei devărate desenatoare.

POETICA picturii lui Virgil Popa se afirmă prin intermediul unui declarat primat al culorii, indiferent de capcana formală în care tonurile se lasă prinse. Expoziția de la „Simeza” reface, în intenția unui compendiu de retrospectivă, traseul sinuos al prosopieților în zone tematice și stilistice de un proteism pînă la un punct derutant, alimentate din contactul cu problematica artei secolului nostru, toate căutările focalizîndu-se în jurul preocupării pentru calitatea afectivă și simbolică a culorii-formă. Pentru că, interpretînd sugestiile contactului cu realitatea în formulă figurativă dominată de un simț constructiv adus uneori la starea sa paradigmatică, sau lăsînd libertate deplină coloritului evanescent ce se integrează unei muzicalități de profundă rezonanță, artistul urmărește în primul rînd armonia tonală, sonoritatea plină sau discretă a gamelor, ca într-un joc al variațiilor. De altfel, sesizînd sinteza organică dintre conținutul afectiv și sensul comunicativ al operei de artă, Virgil Popa reușește să găsească totdeauna elementele necesare transfigurării realității sondate, cea obiectiv exterioară sau cea intim subiectivă, în sintagme expresive subordonate in-

VIRGIL POPA : Construcții noi în București

tenției și avînd datele proprii condiției lor. Starea de echilibru către care tind, în general, compozițiile expuse decurge din compunerea unor moduli pînă la un punct similari: *Duet, Trei variațiuni pe aceeași temă, Trio în re minor de Bach*, sau din articularea constructivist-abstractă a planurilor cromatice, *Trepte în parc* reprezentînd suma acestor obsesii plasate sub semnul raționalismului. De o calitate cel puțin egală sub raportul logicii intrinseci ce guvernează gîndirea formativă se dovedesc și piesele inspirate dintr-o realitate interpretată în dimensiunea ei monumentală, cele mai explicate în acest sens dovedindu-se *Construcții noi în București, Inundații la Deva, Asfințit, Peisaj cu sonde, Spre Doftana*, lucrări de un figurativism epurat, chiar auster. Patetice, mizînd pe efectul optic al tonurilor agresive și pe dinamica pasajelor în gamă caldă, piesele grupate în jurul temei focului ca simbol al activității umane: *La cazangerie, Descărcarea furnalului, La Hunedoara* demonstrează că modalitățile de configurare a realității imediate nu se limitează la scheme prestabilite, șablonizate, ci pot îmbrăca forme sintetice și totuși sensibilizate.

Reluînd cu neobosit interes teme, structuri, forme și acorduri cromatice, dezvoltînd un univers plastic elastic în datele sale de esență, mobil în spiritul problemelor ce i se ridică în față, Virgil Popa și-a configurat o lume a lui, recunoscutibilă prin elementele vehiculate, definindu-se ca o personalitate conturată, atrasă de prea numeroasele întrebări ale picturii moderne.

Virgil Mocanu

Muzică

OPERA ROMÂNĂ DIN CLUJ-NAPOCA

„PĂDUREA VULTURILOR”

● **Pădurea vulturilor** de Tudor Jarda (pe un libret de Corneliu Rusu și Pompiliu Gilmeanu) este premiera cu care s-a deschis stagiunea la Opera Română din Cluj-Napoca, la pupitrul aflîndu-se compozitorul (noul director al instituției) iar regia aparținîndu-i artistului emerit Alexandru Szinberger. Opera a fost prezentată în premieră absolută, tot pe această scenă, la 9 mai 1961, într-o variantă redusă, (un singur act), reluată apoi în 1964, într-o versiune în trei acte, la Cluj-Napoca și Timișoara, iar apoi și la Galați și Constanța. S-ar mai putea adăuga și o destul de recentă ecranizare TV (în interpretarea unui colectiv de la Conservatorul „George Dima”). Este, după cum se vede, una dintre lucrările contemporane românești de largă răspîndire.

Premisele create de libret sînt dintre cele mai bune. Lupta poporului român, inspirată și condusă de Partidul Comunist Român, împotriva fascismului și a

dominației hitleriste, eroica luptă pentru libertate și independență națională este o inepuizabilă sursă de inspirație, ea oferînd aici subiectului — bine construit — un moment revelator. Trama și personajele sînt net conturate — Corneliu Rusu și Pompiliu Gilmeanu i-au pus la dispoziție lui Tudor Jarda un text dens, cu o acțiune clară și de un cert dramatism. O convingătoare poveste de dragoste are loc pe fundalul unor evenimente premergătoare insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste, de la 23 August 1944, locul de desfășurare fiind un sat de munte din zona unde opera detașamentul de partizani **Vulturii**. Sfîrșitul tragic al acestei povești de dragoste dobindește valoare simbolică, uciderea mișelească a comunistului Costin determinînd realizarea unei strîmne unități de luptă între săteni și membrii detașamentului de partizani.

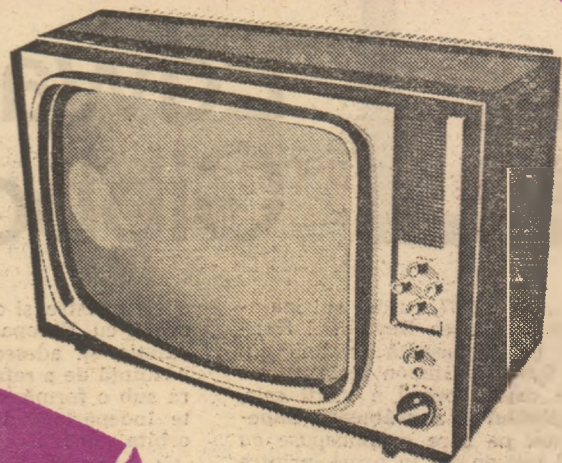
Tudor Jarda înțelege și valorifică într-un mod original folclorul transilvă-

nean, preluînd nu numai melosul, în sine, ci și încărcătura lui filosofică. Așa se face că deși de multe ori recunoști în lucrările compozitorului **modelul** folcloric de la care a plecat, nu găsești niciodată ceea ce se cheamă **citatul** folcloric. Originar de pe meleagurile Năsăudului, artistul se dovedește consecvent și riguros în selectarea și folosirea elementelor melodice populare. În cadrul acestor coordonate, **Pădurea vulturilor** se impune ca lucrare de maturitate, reprezentativă pentru întreaga creație a lui Tudor Jarda. Alături de solide dezvoltări orchestrale, găsim în operă trei impresionate momente corale; cel care precede intrarea în acțiunea propriu-zisă nu numai că ne introduce în atmosfera dorită de autori, dar tensionează puternic, de la bun început, spectacolul. Cel mai reușit moment solistic este, fără îndoială, aria basului, din actul al doilea, personajul eroic Nicolae nemălînd pur și simplu un mutilat de război, ci purtătorul durerii maselor de țărani, expozant al revoltei.

Operînd în amplul cadru scenografic al lui Silviu Bogdan, regizorul Al. Szinberger a urmărit (și a reușit) să dea un spectacol în primul rînd convingător. El a subliniat consecvent substratul emoțional-afectiv. La sentimentele sociale și politice le-a făcut clar. A fost ajutat de o trupă bună (avîndu-i în frunte pe Maria Mureșan, Mica Nistor, Emil Gherman, Parascan Marile, Titus Pauluc și Vasile Bărbieru) care s-a străduit a realiza o interpretare muzicală și actoricească notabilă.

Radu Bădilă

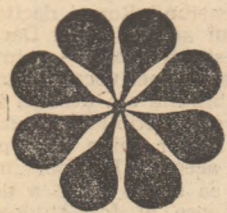
Universul informaticii in casa dvs. — TELEVIZORUL

Un televizor in caminul dv. vă oferă posibilitatea de a urmări emisiuni din cele mai diverse — filme, concerte, piese de teatru, operă, cursuri de limbi străine, emisiuni științifice, emisiuni sportive, emisiuni pe teme de circulație, emisiuni pentru școlari ș.a.
Televizoarele se vind și cu plata in 24 de rate lunare.
Procurați-vă de la magazinele și raioanele specializate ale comerțului de stat un televizor care să vă satisfacă exigențele. Vă propunem, spre alegere, cîteva tipuri :

Denumirea	Diagonala ecranului	Preț lei	Aconto 15%	Rata lunară (24 rate)
- SPORT	31 cm.	2 870	431 lei	105 lei
- VENUS	47 cm.	2 870	431 "	105 "
- VENUS; COMPLIMENT	50 cm.	3 050	458 "	110 "
- OPERA	59 cm.	3 500	525 "	125 "
- CLASIC	59 cm.	3 530	530 "	125 "
- DIAMANT	61 cm.	3 550	533 "	126 "
- OPERA	61 cm.	3 550	533 "	126 "
- LUX	65 cm.	3 960	594 "	140 "

Prezentate in casete cu o linie modernă, televizoarele sint receptoare multicanal, au o mare stabilitate in funcționare, imagi-ne și sunet de calitate.

CARTEA PRIN POȘTĂ

CARTEA PRIN POȘTĂ

IN ATENȚIA DUMNEAVOASTRĂ

Universalcoop., Librăria „Cartea prin poștă” din București, str. Sergent Nuțu Ion nr. 8—12, sector 6, cod 76 324, vă poate expedia cărți din orice domeniu de activitate, plata făcîndu-se prin ramburs, la primirea coletului. Comanda se face printr-o carte poștală.
Vă recomandăm să cereți unității catalogul cu cărțile existente în depozit. Printre acestea se numără și următoarele titluri :

M. Silișteanu	— Scheme de televizoare, magnetofone și picupuri	73,00 lei	***	— Cronicarii munteni	9,25 lei
G. Călinescu	— Scriitori străini	33,00 "	***	— Dicționar politic	35,00 "
N. Cartoian	— Cărțile populare în literatura românească	43,00 "	Alexandru Graur	— Gramatica limbii române vol. I—II	20,00 "
Thackeray	— Virginienii	32,00 "	Eugen Lovinescu	— Istoria literaturii române contemporane 1900—1937	23,50 "
V. Hugo	— Oamenii mării	19,00 "	Zoe Dumitrescu-Bușulenga	— Valori și echivalențe umanistice	14,00 "
J. Verne	— Doi ani de vacanță	14,00 "	***	— Istoria literaturii române (Marii clasici)	66,00 "
J. Verne	— Cele 500 milioane ale Begumei	13,50 "	***	— Antologie de proză populară epică vol. I, II, III	30,00 "
J. Verne	— Uimitoarea aventură a misiunii Barsac	15,00 "	***	— Proză eseistică victoriană (Antologie de texte în limba engleză) vol. I, II, III	83,00 "
J. Verne	— Vulcanul de aur	15,00 "	Mihail Stroe	— Dicționar de pseudonime	32,00 "
E. Zola	— Munca	21,00 "	***	— Dicționar de matematici generale	26,00 "
F. Gundolf	— Goethe	15,00 "	I. Rîșo	— Chimie și probleme de chimie pentru concursul de admitere în învățămîntul superior	28,00 "
***	— Nuvela romantică germană	10,00 "	Constantin Rabega	— Chimie generală	25,20 "
***	— Cronicarii munteni	9,25 "	D. Gheorghiu	— Probleme de fizică pentru admiterea în învățămîntul superior	23,60 "
Eminescu	— Luceafărul (ed. trilingvă)	26,00 "	C. D. Nenițescu	— Chimie organică, vol. I—II	101,00 "
T. Popovici	— Străinul	18,00 "	I. Simionescu	— Flora României	22,00 "
Z. Stancu	— Sabia timpului	15,00 "	***	— Atlas botanic	195,00 "
Goya-Nunã	— Istoria artei spaniole	20,00 "	***	— Atlas geografic general	118,00 "
G. Flaubert	— Trei povestiri	23,00 "	V. Papilian	— Anatomia omului (Aparatul locomotor), vol. I	32,40 "
Librăria „Cartea prin poștă”	oferă tuturor candidaților la examenele de admitere în învățămîntul superior următoarele lucrări de caracter fundamental necesare în pregătirea lor :				
***	— Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român	24,00 lei			
C. C. Giurescu	— Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă azi	73,00 "			
M. Constantinescu	— Compendiu de istorie a României	45,20 "			
***	— Capitalismul contemporan	24,60 "			

Edward
Gibbon

La 27 iunie 1787, cu doi ani înainte de izbucnirea Revoluției franceze, într-o pașnică grădină din Lausanne, Edward Gibbon scria ultima pagină din marea operă a vieții sale, *Istoria declinului și a prăbușirii imperiului roman*, pe care o concepușe cu douăzeci și trei de ani în urmă, printre ruinele Capitoliului. Știm din *Autobiografia istoricului* ce anume l-a determinat să-și consacre existența ridicării acelui masiv edificiu cuvântător închinat istoriei unei lente descompunerii. Atunci, la 16 octombrie 1764, printre pietrele romane, în timp ce carmelii cîntau vecernia în templul lui Jupiter, tinărul englez a avut o revelație. Alții, înaintea lui, poposiseră și meditaseră printre acele ruini. La sfîrșitul *Istoriei* sale, Gibbon va aminti rîndurile însemnate cu prilejul unui asemenea popas pe care l-a făcut, cu trei secole în urmă, pe Capitoliu, Poggio Bracciolini: „Templul a fost distrus, aurul a fost jefuit, roata norocului s-a învîrtit și terenul sacru e din nou urît de spini și moloz...” — notase atunci învățatul umanist.

Ce l-a determinat pe Edward Gibbon să se dedice tocmai acestei teme? Știm tot ce ne-a mărturisit el însuși și ce ne-au relatat biografil săi despre marea sa pasiune pentru Roma antică, înalta sa prețuire pentru virtuțile romane, adevărat cult manifest în opera sa. Dar această nobilă patimă, cultul acesta idealizator și-ar fi găsit un obiect mai apropiat în evocarea glorioaselor secole ale ascensiunii Romei decît în aceea a declinului acestei urbe. Dacă, totuși, Gibbon a simțit acolo — printre ruine — deșteptarea unei vocații, dacă o anumită sensibilitate s-a deschis într-insul cu o putere irezistibilă la poezia tulburătoare a acelor ruine, este pentru că lumea sa, aceea a Europei „moderne”, intrase și ea într-o zodie a declinului. Nu citise, oare, el, fost student la Oxford, pe Donne care spusese: „...fiecare om este o bucată de continent, o particică din întregul cel de căpetenie; și dacă marea îi smulge cu valurile un bulgăre, Europa e imputînată... moartea oricărui om mă vatamă pe mine... Și de aceea, niciodată nu întreba pentru cine bat clopotele; pentru tine bat”. Gibbon a fost fascinat de semnele decompoziției pentru că (desigur nu conștient) le simțea prezente în jurul său și chiar într-insul. El a remarcat, și notat cu o mare finețe semiologică, în plină epocă de prosperitate a dinastiei antoninilor, simptomele prevestitoare ale prăbușirilor viitoare, căci nu se putea să nu fie sensibil la criza moderne conștiințe (și nu numai a conștiinței) europene care, în curînd, la puțin timp după încheierea operei sale, se va manifesta atît de eclatant în marea revoluție franceză.

Pînă în zilele noastre, nici un european adevărat nu și-a revenit în întregime după căderea Romei. Să ne înțelegem. Știu prea bine că, în Europa chiar, Roma n-a pătruns pretutindeni. În peregrinările mele prin nord ori prin răsărit, am întîlnit destule ținuturi în care acvila romană n-a pătruns niciodată și odată cu ea cea *ordo* pe care o întruhipa. Este interesant de urmărit (și încă în acest secol al XX-lea se poate urmări) o anumită linie de cli-vă, între o Europă romană și una extraromană. În Germania, de pildă, simți în moravuri, în tipul uman, în limbă, în atmosferă, deosebirile dintre regiunile de dincoace și de dincolo de *limes*-ul roman. Dar, pe încetul, chiar și în ținuturile hiperboreene ale continentului nostru a pătruns, dacă nu forța militară (demult apusă), spiritul roman. Cînd citești monumentală lucrare a lui Savigny, *Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter*, înțelegi cum, distrugînd structurile politic-administrative ale Imperiului, popoarele noi, „barbare” și îndeosebi cele germanice, au conservat între secolele V și XII, atît în învățămînt, cît și în practica jurisprudențială, legile Romei defuncte. Nu la această continuitate — evidentă nu numai pe planul legislației — mă refer, atunci cînd afirm că prăbușirea Romei a marcat destinele Europei, ca și ale oricărui european adevărat pînă în

zilele noastre, și că, deci, Roma va pieri odată cu Europa. Mă gîndesc la acea patetic, și, adeseori, tragic europeană năzuință de a reface Roma, de a restaura sub o formă sau alta (adeseori foarte îndepărtată de original) ordinea și orbita romană.

Am în față o veche gravură înfățișînd bătălia de la Wagram. Napoleon pe calul său alb, în față drapelul cu strălucitorul *aigle* imperial, și tunurile trase de cai, și șarja cavaleriei, și liniile de pușcași, mărunt pe pilcuri umane pierzîndu-se în fumul bătăliei. În fumul zădărniciilor Europei urmărind visul cezaric al Imperiului. Numai la doi ani după ce măruntelul britanic și-a isprăvit uriașa carte în chioșcul grădinii din Lausanne, tinerii juriști parizieni vor năzui să reînvie virtuțile Republicii romane, pentru ca un alt tinăr, ceva mai tîrziu, să încerce refacerea prin spadă a Imperiului. Visul cezaric, sub ipostaza sa napoleoniană, va bîntui conștiințele tinerilor secolului al XIX-lea, turmentînd-o pînă și pe aceea, labirintic-răsăriteană a lui Rodion Raskolnikov.

DAR să ne întoarcem la *Istoria declinului și a prăbușirii imperiului roman* în care obsedatul Romei năzuiește și el o restaurare, dar nu prin ascuțitul sabiei, ci al penitei. Din dipticurile predecesorilor săi, — pe care-l cunoaște foarte bine și folosește — Montesquieu, în ce privește romanii, și Cantemir în legătură cu turcii, Gibbon nu relatează „creșterea”, ci surprinde „grandoarea” pe platoul ei ultim, pentru a se concentra asupra decadenței, asupra acelei decremențe sub specia căreia vede întreaga istorie a Europei între secolul al II-lea și al XV-lea al erei noastre, de la Traian la căderea Constantinopolului.

Viziune de-o coerență simplificatoare, grandioasă, am putea spune — simplificînd la rîndul nostru — romană. Totul: barbari, sclavi, creștini, legiuni, pretorieni, senatori nevolnici, împărați aventurieri, contribuie la surparea lentă, apoi tot mai rapidă, a Romei. Nici apariția noilor state, a noilor formațiuni politice, a unei noi eclesii universale, nici epocile atît de diverse, implicînd mai multe *incrementa* atîc *decrementa* ale Bizanțului, nu reprezintă, în perspectiva lui Gibbon, decît tot atîtea elemente sau etape ale declinului. Firește, o asemenea viziune integrează un număr mare de date, dar multe din ele sînt integrate cu sila. Grave neînțelegeri, privind îndeosebi creștinismul, și Bizanțul, afectează cartea. Dar atunci cînd citești lucrarea (pe care o avem acum tradusă de Dan Hurmuzescu în capitolele ei esențiale, tîlmăcirea ce respectă cu eleganță cadențele originalului, sobrietatea sa „clasică”), atunci cînd străbăteam o mie două sute de ani ai istoriei europene, o facem meditînd mai curînd asupra unei filosofii a istoriei, ori gustînd valorile artistice ale monumentului, decît folosindu-l ca pe un îndreptar istoric. Or, voluptățile estetice pe care ni le oferă sînt nu puține. Faima împăraților efemeri prinși de vîrtejul unui timp ce-și ieșise din țîțîni, cruzimea, nebuniile unui Commodus, ale lui Heliogabal, restabilirea generală a ordinii și liniștii sub Dioclețian, apoi invaziile, domniile „barbarilor”, atîtea capitole din istoria Bizanțului pînă la căderea tragică a noii Rome, îi oferă lui Gibbon ocazii de a-și exercita măiestria narațiunii împănate cu luscute figuri retorice. Iată o frază înfățișîndu-i pe invadatorii goți savurînd deliciale Italiei umilite: „Semeții învingători își întindeau mădulele enorme la umbra platanilor sădiți cu meșteșug, încît să evite razele arzătoare dar să primească totuși căldura binefăcătoare a soarelui și beau vinul de Falern, pe care, tremurînd, îl ofereau din belșug, în cupe de aur, bătute în nestemate, prizonierii lor, fiii și fiicele unor senatori romani”.

Volumul întii din *Istoria declinului și a prăbușirii imperiului roman* a apărut acum două sute de ani, în 1776, anul proclamării independenței Statelor Unite ale Americii de metropola lor europeană.

Nicolae Balotă

Origin East Africa

SELECȚIA de față conține lucrări ale unor foarte tineri autori din regiunea răsăriteană a Africii, reuniți prin preocuparea comună de a da expresie cu valoare universală unor experiențe individuale și regionale.

Versurile și preza semnate Jonathan Kariara, David Rubadiri, Valentine Eyakuze, G. K. Gicogo sînt extrase dintr-o cunoscută antologie, *Origin East Africa*, întocmită și editată de David Cook, în Heineman Educational Books Ltd. Autorii se numărau printre studenții de limbă engleză, de la Makerere University College. Datele bio-bibliografice sînt deci după această antologie, reprezentînd peste 20 de nume, în marea lor majoritate din țări ale Africii orientale, țări care, între timp, și-au obținut independența.

Jonathan Kariara

Vîrsta și experiența

Ghemuit
Bătrînul e ca o piatră, cioplită cu dalta,
De mîinile zeilor —
Iar dalta lor a rupt aici o bucată
A rotunjit aici o trăsătură
Cu dragoste și ciudă.

În picioare
Sprijinit în toiaș,
Cu genunchii tremurînd
Bătrînul
E acum o libelulă
În clipa cea grea a nașterii.
Ne naștem și creștem.
Încet, pe nesimțite ne desfacem,
Și pruncul se face băiat, iar băiatul
bărbat.

Cînd deodată înțelegem
Că ceea ce eram nu mai sîntem.

David Rubadiri

Furtuna în Africa

Dinspre Soare-Apone
Năvălesc norii pe coama vîntului
— Se-nvîltoară
— Se strecoară
Ici și colo
Ca un stol de lăcuste
— Invîrtejindu-se
Încercînd să-și prindă coada
— Grăbiți
Ca nebunii care nu știu nici ei ce caută.

Cu burta umflată
Se adună stoli, cocoțați pe dealuri.
Ca niște aripi negre, sinistre,
Fluieră vînturile furioase
Și copacii se apleacă să le deschidă
drumul.

Prin sate
Țipetele copiilor incințați
Saltă și dînuiesc
În zarva vîntoaselor.
— Femeile
Cu pruncii purtați în spate
— Zburătăcesc
— Cînd în casă, cînd afară
— Înnebunite.

Hainele
Filii ca niște zdrențe
Zboară

Caracteristicile poeziei și prozei din această parte a Africii se reflectă în cele patru texte alăturate: împletirea fantasticului cu realul și a mitului cu experiența cotidiană, înclinarea spre căutarea semnificațiilor etice exemplare, în orice element al vieții, iar pe plan compozițional, economia limbajului și evitarea oricărui deznodămînt melodramatic, neașteptat sau cu „poantă”.

Sînt trăsături comune multor literaturi populare și multor opere de directă sursă folclorică și în același timp elemente specifice ale unei arii de cultură cu bogate și bine fixate tradiții artistice.

Jonathan Kariara s-a născut în Kenya, în regiunea Nyeri. A făcut parte din prima promoție de studenți a Universității de la Makerere și în prezent lucrează la Nairobi, la direcția difuzării presei și literaturii pentru Africa de Est.

David Rubadiri, originar din Malawi, a publicat mai multe volume de poezii, versurile sale găsindu-și locul și în cîteva antologii publicate de UNESCO. Manifestă înclinație mai ales pentru expresia lirică, precum și pentru valorificarea bogatelor resurse ale folclorului și mitologiei popoarelor bantu.

Valentine Eyakuze, născut în Tanzania, a studiat în Kenya, iar la Makerere și-a terminat studiile în medicină. A scris mai ales versuri ocazionale, pentru festivalurile folclorice din regiunea natală. Multe din lucrările sale circulă și oral, el fiind cunoscut și ca improvizator.

G. K. Gicogo a învățat la Nyeri și după terminarea studiilor (licență în geografie) a continuat să lucreze ca activist cultural și prin diverse sale concommitențe cu activitatea publicistică și științifică desfășurată în regiunea natală.

Începe atunci tristețea —
Ba nu, o luptă tragică și infierbîntată —
Încercăm pe rînd mai multe costume
Atingem, pipăim, încercăm
Ne măscăm limpezimea tinereții.

Slobozenia vine cu vîrsta
Experiența, un cuier al durerii
O frigare ce impune grămada fără
formă

A neliniștii din sufletul omului.
Acum se naște sufletul dar se stînge
focul

Care l-ar fi putut căli.
Vai de omul care cade atunci
În galeria fără fund a tradițiilor
Cel ce stă pare cioplit cu dalta
Dar cel ce stă e ca un tăciur spart.

Mască de carnaval (Din expoziția Artă nigeriană, deschisă la Ateneul Român)

PROZATORI DIN AFRICA ORIENTALA

Valentine Eyakuze

KAMARA, REGELE MĂCELAR

DE șapte luni de zile harpiștii din Ndoro nu mai cîntaseră frumusețea și gingășia lui Kengeleire, soția favorită a regelui. Se retrăsese dintre oameni, iar fetele care o slujeau plecaseră și ele de la curte. Toată lumea știa că regina așteaptă un copil și că ghicitorul curții prevestise nașterea unui băiat — moștenitorul tronului. Obiceiul tribunului spunea că pentru Kengeleire era tabu să vadă vreo femeie tot timpul cât era însărcinată, în afară de bătrîna moasă ale cărei sfaturi și porunci le asculta fără șovăială. În sfîrșit, veni ziua; fură chemați reprezentanții regelui să stea mărturie la nașterea prințului și într-adevăr prevestirea ghicitorului se adevări. Prințul, ținînd în mină un spic de griu — simbolul rangului său — fu arătat întregii curți și primi numele Kamara, după bunicul său.

Kamara crescui și se făcu un tinăr frumos, dar tare nesuferit. Ca moștenitor al tronului nu avea voie să-și vadă tatăl. Era însă rege în legea lui și avea dreptul să-și făurească o curte de jucărie, cu tineri de vîrstă lui. Uneori lua și el parte la treburile acestora, cum ar fi să pască vitele din simplu amuzament. Nu putea să înțeleagă, totuși, de ce erau vacile atît de lacome, încît chiar după o masă de o zi întreagă de iarbă grasă tot mai ciupeau cite un fir în drum spre casă. Hotărî, așadar, să le lecuiască de acest nărav cînd avea să ajungă rege.

Altă problemă care îl frămînta mintea lui trufașă era mărimea viitorului său regat. I se părea mult prea mic pentru mărreața sa persoană, așa că își făcea tot soiul de planuri cum să-l extindă. Se apucă,

așadar, să reorganizeze armata tatălui său pentru a-și adevăra visările și cum era un prinț popular, tinerii de vîrstă lui veniră bucuroși la oaste. Îi scotea la șmotelu în fiecare zi și tot se plîngea că nu are destul timp pînă la apusul soarelui care asfințea împotriva voinței lui. Soarele era unul din puținele lucruri care nu se supuneau voinței sale, așa că planul să-l supună cînd avea să ajungă regele Kamara.

Intr-o bună zi, pe cînd era cu oștenii la cîmp, fu chemat la patul de moarte al tatălui său. Ultima suflare a regelui Kuga se stinse sub miinile călăului regal, căci obiceiul cerea ca regelui să-i fie ușurată moartea. Kamara își sărută părințele mort, primi însemnele regale și se întoarse către cei de față. Aceștia căzură în genunchi, recunoscînd astfel domnia lui Kamara al II-lea.

Dăruit cu voință nestrămutată și multă voinicie, Kamara se apucă de îndată să își îndeplinească ambițiile și planurile. Hotărî să înceapă prin a le lecui pe vaci de lăcomia lor nemăsurată. Porunci să scoată toate vacile și boii la pășune sub supravegherea lui timp de șapte zile și șapte nopți. După aceea, cînd erau aduse înapoi la grajd, băgă de seamă că ele tot se mai întindeau să apuce o frunză-două. Furios de această înfrîngere alit de timpurie a sa, porunci un carnaval în timpul căruia să se omoare atîtea vite pe dealul Naga pînă ce singele lor va ajunge să se verse în Mizo, un riu ce curgea o milă mai jos de virful dealului. Hălci întregi fură fripte și mincate și în prima zi toată lumea se bucură și se veselî. Dar după ce fură tăiate toate cirezile regale, văzură că singele nu cursese nici o jumătate de milă. Fură luate atunci și din satele învecinate și ucise, iar trimiși ai regelui trebuiau să-l anunțe pe acesta pînă unde a curs șuvoiul de singe. Vai și amar de bieții oameni, căci fiecare vestitor care anunța că șuvoiul nu a ajuns pînă la Mizo, îi îmbogățea valurile cu singele său.

Carnavalul deveni masacru, dar voința regelui nu putea fi încalcată. În cele din urmă, fericitul purtător al vestii că apele rîului Mizo erau purpurii de singe, sosi în fața regelui. Kamara își câștigase numele de „regele măcelar”.

Următoarea lui ambiție era să supună soarele. Se gîndi ce se gîndi pînă ce începu și el să creadă că dacă supune soarele scopul va fi îndeplinit. Putea să-l facă să răsară și să apună după bunul lui plac, iar pe de altă parte, ar putea să-l poruncească să nu strălucească deasupra celorlalte regate care aveau pînă la urmă să cersească o rază de lumină și să-i recunoască stăpînirea lui. Îi adună pe toți fierarii din regat și le porunci să ridice un turn de fier pînă la cer și să-i aducă soarele. Fierarii înțelegeau prea bine cit de nebunăscă este porunca regelui, dar cine îndrăznea să încalce voința puternicului

Tinără din Kenya

prinț? Se apucară de treabă, deci, și toți bărbații din țară fură luați robi pentru a săpa în mină, a scoate minereul, a-l topi și a-l duce la fierărie care făcea treptele scării ce avea să urce pînă la cer.

Intr-o zi cînd scara era aproape gata, regele însuși veni să vadă cum mergea treaba, dar tocmai atunci se iscă un vînt puternic și atît turnul, cit și scara se le-gănară mai întii și apoi se prăbușiră făcînd zgometul cel mai mare din cite fuseseră auzite vreodată și omorînd orice suflare vie în prăbușirea lor. Mărețul Kamara, cel care credea că le poate porunci soarelui și stelelor, prințul care visa să culeagă lauri de pe toate cărările, își mușcă pumnii amar.

Gîndindu-se el mai bine, îi trecu prin minte că ar putea face ceva care să-i facă pe oameni să uite de celelalte lucruri în care nu izbîndise; putea să ridice un palat care să fie învidiat de regi și socotit de toată lumea ca un adevărat giuvaer. Porunci deci să fie alcătuit din fildes și abanos lustruit și acoperit cu fibre de banană neagră, astfel încît întregul palat să fie o minunăție în alb și negru. Murim, regele anunță data marii serbări inaugurale. Dorind să se potrivească imbinării de alb și negru din palat, regele po-

runci să i se coasă pe trup pielea neagră-sită a unui taur alb și la marea serbare se urcă pe platforma regală cu toată splendoarea lui și în armonie cu pereții palatului. Ce să vezi, însă? Uscîndu-se, pielea se strînse și gulerul începu să-l sugrume pe rege de mai-mai să-l omoare. Pînă le veni oamenilor ideea să-l înmoaie pe rege în apă ca să-i poată scoate pielea de pe el, era mai mult mort decît viu. Fu chemat tocmai călăul regal să-i taie hainele, dar acesta se făcu că nu înțelege despre ce e vorba și îl scuti de viață pe zănatecul monarh.

Și așa nu apucă regele Kamara să se învețe minte de pe urma prostiilor sale. Splendidul palat dăinui încă multă vreme după moartea lui, soarele se ridică și asfinți după cum știa el, iar vacile continuă să mănince cită iarbă le poțtea inima.

Asta este povestea regelui-măcelar, pe care mi-a spus-o bunicul la vatră, ca mulțumire că am suflat peste cărbunii ce-l încălzeau bătrînele oase. La rîndul lui o auzise și el de la bunicul său, care se înfruptase din hălciile prăjite din timpul carnavallui, topise fierul pentru scara cea mare și doborîse arborii de abanos pentru palatul regelui netot.

G. K. Gicogo

CUȚITUL LUI NJERU

SÎNT veacuri de atunci, căci cele ce vă voi povesti s-au petrecut cînd timpul era mai tinăr și zeei stăteau cu noi la masă. Nu prea departe de piscul semeț al muntelui Kenya trăia un om ce nu semăna cu ceilalți, nici la faptă, nici la vorbă, ba nici la chip. Spun bătrînii că îl știau toți din ținutul Kikuyu și asta nu fiindcă ar fi fost cine știe ce viteaz ori bărbat tare în virtute, ci fiindcă meșteșugul lui era dintre acelea ce-s mai degrabă un blestem decît o binecuvîntare. Ce s-o mai lungim! Era hot în toată puterea cuvîntului, cu mină lungă cit să-l ajungă în curtea vecinului să-mpungă ce-o găsi să bage-n pungă.

Intr-o bună zi, cam pe la scăpătutul soarelui, omul cu pricina se furișă pe cîmpul semănat cu trestie de zahăr al unui vecin, că, vezi doamne, avea nevoie de citeva trestioare din care să facă bere, căci peste citeva zile pica socru-său în ospetie la dînsul și trebuia să-l omenească cu ceva. Lui Njeru, căci așa l se spunea, nu-i fu greu să-și ducă la îndeplinire fapta cea mirșavă; tăie, nesupărat de nimeni, o mină bună de trestii, le legă snop ca să le ducă mai ușor, cînd îi dădu prin minte că n-ar fi tocmai rău dacă ar gusta dintr-una, înainte să-și la tălpășița. Vezi însă că zeei nu țin cu cel netreb-

nic; nici nu apucase Njeru să morfolească preț de o palmă din trestie cînd urechile lui ciulite simțiră după foșnetul frunzelor că cineva se apropie. Cin' să fie? Cin' să fie? Păi cine, dacă nu stăpînul cîmpului? Așa că, fără să se mai gîndească mult, Njeru îl arătă acestuia ce curate îi sînt tăpile picioarelor luindu-și-le la spinare fără pic de șovăială. Degeaba alergă omul după el, căci la-l pe Njeru de unde nu-i; o tulise încotro pleacă crabii cînd trag să moară. Vezi însă că din grabă Njeru uitase să-și ia și săbioara cu care tăia trestie. Rămas cu buza umflată, stăpînul locului se întoarse ca un polițai căruia l-a scăpat hoțul printre degete, luînd cu el tot ce găsise și făcîndu-și socoteala că dacă o veni cineva să-i ceară cosorul o să se dea singur de gol.

Se lăsă seara și Njeru, neavînd încotro, luă drum de întoarcere spre casa păgubașului. Nădăjduind să-și ia înapoi unealta. Dar degeaba! Ia cosorul de unde nu-i! Să nu vă închipuiți cumva că i-a trecut prin minte să-l bată omului la ușa și să-i l ceară! Dar nici nu era el acela care să lase lucrurile baltă dacă nu ieșeau de prima dată după cum dorea!

Pe vremile acelea cei din neamul Aki-kuyu credeau că zeul cel mare își are curtea sa pe virful muntelui Kenya și că atunci cînd prea-slăvitului îi chiorăiau mațele ori cînd avea ceva de spus oamenilor, se suia în pomul cel mai înalt și spunea de-acolo ce avea de spus. Njeru știa prea bine toate acestea. Aproape de satul lui se afla un smochin urias, de unde zeul le vorbea oamenilor. Hoțomanul șiret hotărî să ia locul lui dumnezeu și din virful copacului să aducă tuturor la cunoștință care-i era voia.

Zis și făcut! A doua zi, dis-de-dimineață, Njeru se cocoță pe ramurile cele mai de sus, pîndînd prilejul ca să dea glas atunci cînd nu era nimeni prin preajmă care să vadă că în pom nu e nici un zeu, ci un om în carne și oase.

Cînd se ridică soarele, o văzu pe nevasta țărănului plecînd grăbită cu bocceluța după bărbatu-său la cîmp; taman clipa asta o și așteptase. Alcătuiindu-și o voce tremurată, care-ți încrîncena singele la vine, începu să fornece pe nas:

— Muritoori, dați înapoi cosorul lui Njeru; Voocooia mea este să-l aduceți pri-nos și trei snopi de trestie de zahăr!

Nu uitaați să-l puneți și vreo două le-găturile de tutuuuun;

Grăiesc voocooia, eu zeul cel atotputer-nic!

Muierea, care tocmai pleca, auzi vocea, se opri, căzu la pămînt, și apoi ridicîndu-se intră repede în casă și le spuse celorlalți să-l cheme înapoi pe stăpînul casei, căci zeul s-a miștotiv și a grăit către ei; auzind acestea, țărănul rămase trîznit, dar mai apoi se grăbi să taie alți snopi de trestie, că doară nu era să jertfească zeului trestie furată, adăugă și vreo citeva păpuși de tutun, puse deasupra lor cosorul și se grăbi către „altarul” zeului. Pe drum se tot socotea ce să zică și cum să se poarte cînd o fi față în față cu dumnezeu. Mai întii și întii, nu cumva să-l împingă necurată să ridice ochii și să-l orbească lumina strălucită a celui de sus! După aia, o vedea ce-o mai fi! Ajungînd cu bine sub copac, trînti pe pămînt legătura cu de toate, și o tuli ina-

poi spre casă, fără să mai întoarcă privirile. Intră pe ușă fuga-fuguța și trase zăvorul după el, nelăsîndu-i pe ai săi să mai iasă din casă două zile, de teamă că zeul aducător de ploaie să nu se supere cumva de obrăznicia lui. Între timp, Njeru se prăpădea de ris în sinea lui, gîndindu-se cit de deștept fusese. Cobori din copac după ce mai lăsă să treacă o vreme, dar care nu-i fu mirarea cînd nu mai găsi decît cosorul! Pe acolo trecuseră niște copii care văzînd că nu e nimeni primpnejur luaseră trestia și tutunul și le duseseră părinților lor sărmani, ca să le facă o bucurie.

Și uite așa, au rămas cu buza umflată și țărănul cel prostănac și Njeru cel hoțoman!

Prezentare și traduceri de
Anda Teodorescu

Dansul „Picioangelor” în Tanzania

Premiul Interallié

● După 13 zile de debateri, juriul premiului Interallié a decretat distincția prozatoarei Rafaela Billeldoux pentru romanul **La seama la gingășia lucrurilor** (Prends garde a la douceur des choses). Născută în 1951 la Neuilly, laureata este fiica scriitorului François Billeldoux. Prima sa carte, autobiografică, **Tinără fată în liniște**, apărută în 1972, a obținut o bursă a fundației Cino del Duca. Din 1975, Rafaela Billeldoux este ziaristă la „Maison Marie Claire”.

„Merele sint ca stelele”

● Scriitorul american William Saroyan a vizitat pentru prima oară Uniunea Sovietică, în 1935. S-a reîntors apoi, după 25 de ani. Recent, el a fost din nou oaspetele Armeniei sovietice. Prilej pentru „Literaturnaia Gazeta” de a publica o amplă discuție cu marele scriitor de origine armeană. „Jubiti poezia”? — a fost una din întrebările care a prilejuit câteva destăinuri semnificative. „Mi-am început activitatea de scriitor cu versuri. Și acum mai păcătuiesc uneori. Dar nu le public niciodată. N-au decit s-o facă după moartea mea. Probabil că scriu versuri pentru că simt nevoia. Sau poate fiindcă uneori simțim magia cuvintului precis, a conciziunii, disprețul față de lungimi. După părerea mea, în ultimă instanță, imaginea îl distinge pe poet de ne-poet, pe artist de meseriaș. Adevărul este că poet și artist poate fi și omul care nu scrie versuri. Iată, de pildă, Grigor Gurzadian. Mi s-a spus că a construit un aparat care a fost trimis în cosmos. M-aș fi simțit frustrat

fără această întâlnire cu Gurzadian. Nu prea înțeleg la ce lucrează. Obiectul cercetării mele este sufletul omenesc, iar el studiază cosmosul, stelele. Ar putea să-mi explice o sută de ani sensul preocupărilor lui și tot n-aș înțelege. Și brusc a început să-mi vorbească în limbajul imaginilor. Și am înțeles. Cât de superb mi-a vorbit Grigor despre stelele sale! Mi-a vorbit și n-am priceput nimic. Mi-a vorbit despre viața și moartea stelelor sale și tot n-am înțeles. Eu mă pricep doar la viața și moartea omului, copacului, lacului. Și, parcă ghicindu-mi gândurile, a început să vorbească despre un măr. N-am să uit niciodată mărul lui Gurzadian. Mi s-a părut chiar că văd un măr adevărat care crește acolo, în cosmos. Merele sint ca stelele, mi-a spus Gurzadian. E splendid! Este pur și simplu o minune și despre aceasta trebuie scris. În general nu am nici o afinitate cu știința. Dar sint gata să-mi scot pălăria în fața unui om de știință — mai ales dacă are suflet de poet”.

Proiectele lui Kurosawa

● „Cinematografia japoneză — declara recent celebrul regizor japonez Kurosawa (Cel șapte samurai, Rashomon, Dodes-Kaden) — este în miinile unor oameni în vîrstă, aceeași de 30 de ani, mult mai preocupată de profit decît de îmbogățirea culturală a poporului”. Kurosawa a turnat nu demult în Siberia filmul **Dersu Uzala**, ecranizare pe care voia s-o realizeze de trei decenii.

Dacă ar avea mină liberă pentru viitorul său film, la ce s-ar gîndi? „Aș face o transpunere cinematografică a unei opere clasice din țara mea. Istoria clanului Heike, scrisă în secolul 13. Este existența unei familii a cărei istorie rezumă toate destinele oamenilor care traversează perioade de războaie și pace”.

„Rousseau și timpul nostru”

● Academia de științe, arte și litere din Dijon, fondată în 1740, inițiază, pentru anul 1977, un concurs consacrat bicentenarului morții lui J.J. Rousseau prin care își propune să premieze (în afara premiilor, și cu Medalia de aur a Academiei) o lucrare inedită, în limba franceză, despre **Jean-Jacques Rousseau și timpul nostru**.

Faulkner, dramaturg

● După cum se știe, Faulkner a debutat în anul 1924, cu placheta de versuri **Faunul de marmură**. Recent însă a fost descoperită (și achiziționată contra sumei de 34.000 de dolari) o operă anterioară: piesa într-un act, cu titlul **Marionetele** (88 pagini), scrisă de Faulkner pe cînd era student (1920). După cum se vede, celebrul romancier și-a încercat talentul și în dramaturgie. Piesa recent descoperită a fost scrisă, editată, tipărită, ilustrată și legată (într-un „tiraj” de 6 exemplare) de Faulkner însuși, ceea ce îi determină pe comentatori să-l „eticheteze”, încă o dată, pe romancier drept artist total și, în același timp, om de acțiune multilateral.

Benjamin Britten

● A încetat din viață cunoscutul compozitor englez Benjamin Britten (n. 1913). Vasta sa creație cuprinde aproape toate genurile: muzică de operă (**Peter Grimes**, reprezentată în 1945), lucrări simfonice (**Variațiuni și fugă pe o temă de Purcell**, 1974), muzică vocal-simfonică (**Balada eroilor**, 1939), simfonii (**Simfonia primăverii**, pentru soliști, cor și orchestră, 1949; **Simfonia simplă**), concerte, muzică de cameră etc. Britten este considerat creatorul muzicii de operă modernă din Anglia. Originalitatea — solid întemeiată — a creației sale i-a adus o faimă universală.

„Julia”

● Jane Fonda și Vanessa Redgrave sint interpretele principale ale filmului **Julia**, realizat de Fred Zinnemann (**Un om pentru toate anotimpurile**, **Amiază fierbinte**) după o povestire cuprinsă în volumele de memorii ale

scriitoarei americane Lillian Hellman. Este vorba de două femei legate de o mare prietenie, peste care trece războiul, aducînd angajare, suferință și moarte, dar relevînd sentimentele și ideile nobile.

„Petit Palais”

● A fost terminată restaurarea muzeului de la Petit Palais din Avignon. Cele douăzeci de săli ale muzeului și-au regăsit aspectul lor inițial care este, în ansamblu, cel al secolului al XV-lea, uneori cu elemente decorative din secolul al XVIII-lea. Tablourile celor trei sute de primitivi italieni — expuse în muzeu — de la mijlocul secolului al XIII-lea pînă la începutul secolului al XVI-lea, constituie o etapă importantă pentru cei ce doresc să studieze în mod serios pictura din Trecento și Quattrocento.

Muzeu al picturii italiene.

Ecranizare după Turgheniev

● Regizorul sovietic Iosif Haițî, realizatorul filmului **Deputatul de Baltica**, transpune pe ecran cunoscuta poveste de dragoste a lui Turgheniev — **Asia**. Protagonisti sint Elena Korneeva și Viaceslav Esepov, care au ocazia să intruchipeze dragostea dintre o femeie „neliniștită” și un bărbat „sensibil”. Examenul este greu, dar povestea lui Turgheniev i-a cucerit într-atît, încît, declară el, vor cuceri publicul la fel cum Turgheniev și-a cucerit cititorii.

Aniversări

● „Sonntag”, săptămînal editat de „Kultur-bund” din R. D. Germania, a împlinit treizeci de ani. Nu demult, revista a organizat un concurs — destinat celor mai tineri cititori — sub titlul: **Copiii îl descoperă pe Becher** —, participanții urmînd să realizeze ilustrații la opera poetului care a scris **Prăbușire și triumf**. Dintre cele 9.000 de desene primite, juriul a ales un număr de 350, prezentate apoi în cadrul unei expoziții, la Berlin, cu prilejul sărbătoririi, tot în anul 1976, a 85 de ani de la nașterea lui Johannes Becher (1891—1958) — fondator al revistei „Sonntag”.

Al II-lea Congres al scriitorilor și artiștilor din Cuba

● Recent, a fost constituită comisia de organizare a celui de-al doilea Congres al scriitorilor și artiștilor din Cuba care va avea loc în octombrie 1977. Avînd ca președinte pe poetul Nicolas Guillen, comisia este alcătuită din Angel Augier (secretar executiv), Alejo Carpentier, Mirta Aguirre, Onelio Jorge Cardoso, Luis Suardiaz, Roberto Fernandez Retamar, Otto Fernandez, Mariano Rodriguez, Felix Beltran, Alfredo Rostgaard, Manuel Perez, Roberto Sanchez Ferrer, José A. Loyola și Rafael Somavilla.

Moștenirea lui Kipling

● Statul englez a devenit moștenitorul drepturilor de autor pentru operele lui Rudyard Kipling, mort în 1936. Acest transfer a fost determinat de fiica celui care a scris **Cartea junglei**, Elsie Bambridge, după a cărei moarte, în mai a.c., s-a deschis testamentul ei în favoarea bugetului cultural al Angliei, care cîștigă astfel o sumă de circa 20.000 de lire sterline pe an.

Călătoria artei naive

● Muzeul Frans Hals din orașul olandez Haarlem găzduiește, pînă la sfîrșitul anului, o mare expoziție de „Artă naivă din Iugoslavia între anii 1930—1976”. Toate cele 90 de picturi și sculpturi prezentate provin din Muzeul de artă primitivă din Zagreb.

Un poet finlandez

● În colecția „La Poesie des pays scandinaves”, îngrijită de Francois N. Simoneau, a apărut culegerea de versuri a poetului Pentti Saarikoski (**Où que j'aille**) în traducerea lui Olivier Descarques. Pentti Saarikoski face parte din noua generație de poeți finlandezi, el remarcîndu-se și prin traducerea în limba țării sale a **Odissei** lui Homer și a lui **Ulysses** de Joyce.

Poezia lui Jean Rousselot

● La Editura Seghers, cu prefața lui Alain Bosquet, a apărut ediția operei poetice a lui Jean Rousselot (n. 1913), care însumează cele aproape 30 de plachete ale poetului tipărite în perioada 1934—1974. Este pentru prima oară cînd cititorii sint confrunțați cu întreaga creație poetică a acestui autor care a dezvoltat critica prin scriitura sa singulară, savantă, de fabulă modernă, în care politicul, poeticul, morala, viitorul apar ca motive principale.

AM CITIT DESPRE...

Ficțiunea ca istorie

● Să presupunem că o capricioasă catastrofă a viitorului ar distruge toate materialele istorice obșnuite și că ar supraviețui numai romanele și nuvelele. Ce s-ar putea afla despre istoria primei părți a secolului XX în America din scrierile, să spunem, ale lui Sinclair Lewis, F. Scott Fitzgerald, William Faulkner, Thomas Wolfe, John Steinbeck, John Dos Passos, James T. Farrell și Richard Wright? Aceasta este ipoteza de lucru a cărții **America romancierilor. Ficțiunea ca istorie, 1910—1940**, de Nelson Manfred Blake, scriitorii a căror operă este analizată din punctul de vedere al valorii ei documentare fiind chiar cei opt enumerați mai sus.

Autorul, care se declară incompetent să judece din punct de vedere literar operele analizate, el fiind istoric, nu critic, atribuie beletristicii rolul de martor al epocii: „Tribunalele nu pot aștepta pînă vor găsi martorii ideali, observatori imparțiali, cu acuitate vizuală și auditivă sută la sută și cu un perfect control al emoțiilor. Cei ce studiază istoria sint în aceeași situație. Realist este să fie chemat să depună mărturie oricine deține informații relevante; după aceea, juriul va putea să acorde mărturiei greutatea pe care o merită”.

Nelson Blake a ales perioada de treizeci de ani premergătoare celui de-al doilea război mondial convins că „pentru a înțelege America de azi, e bine să privești de aproape forțele care acționau în societatea americană cu o generație în urmă”. Adevărul este că, indiferent de motivele care i-au determinat alegerea, perspectiva finală e senzatională, mai ales dacă privești de la o anumită distanță conștiințioasă compilare. Cîți scriitori — atîtea unghiuri de vedere, cîte unghiuri de vedere — atîtea Americi simultane, dar așa de diferite, încît simultaneitatea lor devine incredibilă.

America de pe **Strada mare** a orașelor provinciale, așa cum era Sauk Centre din Minnesota, locul de baștină al lui Sinclair Lewis, cenușie, mediocră, bigotă, avară, satisfăcută, se continua firesc în orașul fictiv Zenith unde George F. Babbitt avea să fie pus să vîndă proprietăți imobiliare, dr. Martin Arrow-smith să-și petreacă anii de internat, reverendul Elmer

Gantry să predice, iar Sam Dodsworth să cîștige un milion de dolari.

O Americă radical diferită intrase în Era Jazului și a Anilor nebunatici. Fascinat de bogăție, F. Scott Fitzgerald, care a trăit aproape întreaga sa viață la periferia lumii bogățiilor și constatase că ei „sint cu totul altfel decît ceilalți oameni”, și-a consacrat opera descrierii acestei Americi strălucitoare și vane din care ar fi dorit, cu orice preț, să facă parte.

William Faulkner a plasat pe harta statului Mississippi o Americă mitică, născocită de el, ținutul Yoknapatawpha cu orașul Jefferson. Deși întâmplările din acest ținut au dimensiuni simbolice, înfățișarea lui, oamenii, tipul de relații, pînă și clădirile au corespundenți reali în ținutul Lafayette și în orașul Oxford, unde Faulkner și-a petrecut cea mai mare parte a vieții. Este o Americă tragică, situată la distanțe astronomice de America lui Lewis și de America lui Fitzgerald.

În timp ce aceste Americi așezate, închise, își urmau destinul evocat cu sarcasm, cu admirație sau cu durere în cărți care nu-și vor pierde niciodată atractivitatea, altă Americă, ignorată (și negată, de altfel, de ele, după cum aveau s-o dovedească încercările de a demonstra că Steinbeck e un mincinos și un detractor), își căuta abia sălașul, străbătînd, flămîndă și chinuită, continentul, în ultima mare mișcare migratorie spre Vest. A mai fost și America răzvrătiților, a muncitorilor industriali care deveneau conștienți de imensa lor forță și experimentau forme de luptă și de organizare în măsură să schimbe statutul clasei lor. Pentru Dos Passos, aceasta era, la vremea aceea, singura Americă meritînd să fie luată în considerație. În mahalalele marilor orașe, o Americă demoralizată, decăzută, pe care anii marii depresii o făcuseră și mai sumbră, o infundaseră și mai adînc în intoleranță și în dezgustul de viață, oferea cadrul de desfășurare a acțiunii romanelor lui James T. Farrell.

Cum se constituiau toate aceste Americi în America? Nici unul dintre scriitorii vremii nu a lăsat un tablou panoramic în care fiecare dintre ele să-și ocupe locul ei, în care să se vadă și delimitările și totuși existențele interferențe. Însălate post factum ele se însumează într-o imagine exagerat de întinse, mărturia marilor romancieri fiind cu atît mai explicită cu cît obiectul ei era mai dureros, mai revoltător pentru conștiința lor critică.

Felicia Antip

● Prestigioasa revistă literară greacă „Aioliika Grammata” („Litere Eolice”) consacra numărul său din martie—iunie 1976 poetului Iannis Ritsos — cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la apariția poemului *Epitaf*, și a 50 de ani de activitate scriitoricească. Un material iconografic remarcabil prin selecția și prin sobrietatea sa, compus din schițe de autoportret — pe Iannis Ritsos l-a preocupat de totdeauna pictura — fotografii de familie, fotografii din lagărele de exterminare, un remarcabil portret făcut marelui poet Kostas Varnalis, înțelegesc imaginea prezentată atât de viu, atât de complex de K. Valetas, scriitor și istoric literar, directorul revistei.

O serie de studii, eseuri, amintiri sint semnate de Louis Aragon, Pablo Neruda, P. Levi, J. Lacarrier, Q. Sangiglio, Hubert Juin, E. Jebeleanu, Nina Cassian, Radu Popescu, Jean de Beer, André Still, Claude Roy, Alain Bosquet, Max Frisch, Ivo

Flaisman, Arrad Papp s.a. Revista cuprinde apoi unele texte-document, printre care Apelul — în timpul cind Ritsos era în temniță — al scriitorilor sovietici în frunte cu Fedin, Solohov, Paustovski, Polevoi, cerind eliberarea poetului. Se reamintesc, de asemenea, aprecierile marelui poet Kostas Varnalis, care a semnalat în mai multe rânduri valoarea tinărului său confrate, precum și ale lui Kostas Palamas, considerat poetul național al Greciei moderne, care a elogiat, încă din 1943, pe acela în care vedea pe cel mai dăruit dintre tinerii poeți ai Eladei.

Lui Iannis Ritsos i s-au atribuit importante premii literare și distincții. În 1956 obține Marele premiu de stat al Greciei, cat. I, pentru poemul *Sonata clarului de lună* și pentru toată opera sa; în 1972, Marele premiu Internațional de poezie acordat la Festivalul de la Knokke-Le-Zoute (Belgia) de o comisie fixată de către *Maison Internationale*

de la Poésie; în 1975 premiile „Dimitrov” și „Alfred de Vigny”; în 1978 Premiul Etna Taormina; tot în 1976, i se decernă titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Salonic.

Iannis Ritsos a fost propus de două ori pentru Premiul Nobel.

Kostas Valetas ne informează despre activitatea de traducător a lui Iannis Ritsos din Maikovski, Bloch, Atilla Josef, Nazim Hikmet, Ilija Ehrenburg, — precum și ample antologii ale poeziei românești, cehe și slovace, însoțite de temeinice studii introductive.

Larg comentată este și opera dramaturgică a poetului jucat în Franța (compania M. Renaud-J. L. Barrault), Olanda, Belgia, România și în multe alte țări, la radio și televiziune.

O amplă bibliografie cronologică încheie acest volum omagial, atât de cuprinzător.

P. K.

Compania Renaud-Barrault — 30

● La teatrul Orsay s-a deschis o expoziție consacrată companiei Renaud-Barrault cu prilejul împlinirii a 30 de ani la înființare. Printre documentele, fotografiile și machetele de decoruri se recunosc autografele lui Claudel, Cocteau, Max Ernst, Jules Supervielle, André Masson, Balthus, Montherlant, Gide, Nathalie Sarraute etc.

„Doi căpitani”

● V.A. Kaverin, autorul romanului *Doi căpitani*, a realizat împreună cu o echipă condusă de regizorul E. Karelov, o nouă ecranizare a acestei scrieri. Este vorba de un film serial, în 6 episoade, pentru TV. În comparație cu pelicula din 1956, pentru ecran normal, o singură serie, datele romanului au fost folosite la maximum. Fiecare episod poartă un titlu, astfel: *Soritori vechi* (seria I), *Tatarinovii* (seria a II-a) etc.

„Cu Gramsci”

● În colecția „Biblioteca mișcării muncitorești italiene” a editurii italiene Editore Riuniti a apărut un volum autobiografic (*Con Gramsci*) semnat de Tosin, vechi militant al P.C.I. și colaborator apropiat al lui Antonio Gramsci.

„Cel mai teribil Bergman”

● Regizorul Ingmar Bergman a anunțat la Stockholm că se pregătește să realizeze „cea mai teribilă dintre operele sale”. Va fi primul film al cinemastului de la plecarea sa din Suedia. Se va intitula *Ochiul de șarpe* și va fi turnat în Berlinul occidental. Bergman și-a plasat în Berlin acțiunea care se desfășoară între 3—17 noiembrie 1923, având ca fond foamea, inflația, șomajul și ascensiunea hitlerismului. „Filmul meu — declară cinemastul, autor al scenariului — va fi încărcat de o imensă brutalitate, iar sfârșitul va avea o forță tragică înimaginabilă”.

ATLAS

FRAGMENTE

● Am observat că, pe măsură ce se așterne timpul, amintirile nu se șterg, ci își accentuează contrastele, pierd mulțimea nuanțelor și-a tonurilor de gri pentru a păstra numai un ferm desen în albul și negrurile violente și exclusive. Am observat că pe măsură ce trece timpul amintirile devin maniheiste. Ții minte numai binele sau ții minte numai răul. Washington devine orașul parcurilor și paștilor fabuloase; Dallas, orașul spaimelor nocturne, al gangurilor suspecte, al privirilor bănuitoare; Atlanta, orașul locurilor virane și al dărmăturilor; San Antonio, orașul imitațiilor triumfătoare. De altfel, nu știu dacă sentimentele pe care mi le trezește un oraș îi determină amintirea sau amintirea determină sentimentele pentru el, dar există orașe cărora le port pică și orașe pe care le protej, orașe pe care le ponesc și orașe cărora mă fac că nu le observ lipsurile. Nimic mai firesc decât ca celor dintii să le țin minte mai ales defectele, iar celorlalte, mai ales farmecul învâltor, iar ceea ce ții minte este adevărat și fals în egală măsură, pentru că — cine ar putea să uite? — nu există minciună mai completă decât o jumătate de adevăr.

● M-am întrebat adesea și în vara aceasta — petrecută printre straturi de legume, crengi cu fructe și pașiști cu albine — mai mult decât oricind, cum se explică vraja molcomă și adormitoare care ne cuprinde ascultând susurul neîntrerupt al unui izvor, cind același sunet aproape, la fel de stins și de neobosit, al unui motor este în stare să ne zgâlție drăcește virfurile exasperate ale nervilor. M-am întrebat adesea cum reușește auzul și sufletul nostru să remarce atât de definitiv și de categoric atât de subtila diferență dintre esența cîntătoare și veșnică a izvorului și esența neliniștită, răvășitoare de sensuri, răsturnătoare de legi a motorului. Și mi-am răspuns că în această ultimă și încapăținată subtilitate dăinuiește încă salvarea sufletelor noastre compestre.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

Manifestări românești la Atena

● În fața unui public format din numeroase personalități ale vieții intelectuale din capitala elină, din membri ai PEN-Clubului Elen și ai asociațiilor oamenilor de literă și artă, s-a desfășurat la 22 noiembrie a.c. în sala festivă a Primăriei din Atena, o după-amiază culturală românească. Primarul Atenei, dl. I. Papatheodoru, apoi președintele PEN-Clubului Elen — I. Coutzoheras, i-au salutat pe invitați, vorbind despre tradiția relațiilor româno-elene. În acest cadru, prof. univ. Ov. S. Crohmălniceanu a înfățișat auditoriului o succintă panoramă a literaturii române contemporane, oprindu-se asupra unor aspecte ale relațiilor literare româno-grecești, Horia Lovineanu, vicepre-

ședinte al PEN-Clubului din România, a făcut o profesune de credință schițând, în același timp, problematica dramaturgiei românești de astăzi, iar Toma George Maiorescu a citit versuri de inspirație elină. În continuare, actorii atenieni au recitat, în tălmăcirea poezilor greci, versuri din creația unor poeți români contemporani — Tudor Arghezi, George Bacovia, Eugen Jebeleanu, Ion Brad.

O a doua manifestare românească a avut loc la 25 noiembrie în sala de restaurantului „Tower-Suite”, de la etajul 24 al Turnului Atenei. În prezența unui public de cîteva sute de persoane format din oameni de artă și literă, deputați, funcționari superiori, corespondenți ai presei

străine și numeroși reprezentanți ai presei eline, după ce atașatul de presă al Ambasadei Române, D. Nicolae, i-a salutat pe cei prezenți, iar președintele PEN-Clubului Elen — I. Coutzoheras, pe scriitorii români oaspeți, Toma George Maiorescu a conferențiat pe tema: „O călătorie în România”. Muzica populară românească executată de taraful Petre Alexandru a contribuit la succesul acestei manifestări a prieteniei româno-elene.

Ziarele principale din Atena — „Kathimerini”, „Avghi”, „Rizospastis”, „Ta Nea” etc. — au publicat în coloanele lor reportaje elogioase referitoare la aceste prezențe românești în capitala elină.

„Cahiers roumains d'études littéraires”

● Revista lunară franceză „Magazine Littéraire” (august 1976, pp. 39—40) se ocupă, sub semnătura criticului L. [ionel] R. [ichard], de „Cahiers roumains d'études littéraires”. Titlul notei este *Roumanie*.

„Într-o perioadă în care revistele franceze, și îndeosebi revistele de critică literară, întâmpină tot mai multe dificultăți, este bine de știut că unele publicații străine se silesc să ofere o tribună cercetărilor internaționale. Este cazul revistei „Cahiers roumains d'études littéraires” (Editions Univers, Bucures), care publică multe din articolele sale în limba franceză și pe care am dori-o difuzată cu regularitate în cîteva din librăriile noastre. Căci este o revistă de înaltă calitate, de o foarte mare interes pentru informația pe care o transmite în special asupra lucrărilor efectuate în Europa de est. Condusă cu competență [...] această revistă

există din 1973. Ultimul său număr, intitulat *Comparatismes et actualités*, reunește contribuții de literatură comparată. Mai multe studii merită atenție: despre traducerea lui *haiku* de Etiennele; despre avangardă de Adrian Marino, despre debutul românesc al lui Tristan Tzara”.

● Sub semnătura lui Pierre Caminade, autorul cunoscutului studiu *Image et métaphore* (Paris, Bordas, 1970) despre aceleași „Cahiers” se ocupă — pe larg — și ultimul număr din „Bulletin International des Critiques Littéraires”, no. 8, iunie 1976, p. 24. Se apreciază că „alcătuirea acestei reviste este foarte inteligentă”. Se descriu compartimentele revistei, structura sa. Sint apoi recenzate numerele 2/1975, *Le Langage littéraire et ses contextes* și 3/1975: *Littérature nationale — Littérature universelle*, cu indicarea minuțioasă a tuturor studiilor incluse în

aceste două sumare. În legătură cu nr. 3/1975 se observă, „ca și în cazul numărului precedent, că articolele au drept unul din poli România, cel de al doilea, studii mai generale”. Același număr, după autorul recenziei, „invită la un dialog și cu ideile exprimate de Mihaela Gheorghiu, Romul Munteanu și Adrian Marino”. Se menționează și colaborarea lui Tzvetan Todorov. Recenzia are un caracter de amplă fișă analitică, paginată după alte două contribuții românești: Ov. S. Crohmălniceanu, *La critique dans la création et la création littéraire dans la critique*, și George Ivascu, *Critique littéraire, humanisme et sciences humaines*, comunicări prezentate la cel de al IV-lea Congres A.I.C.L. desfășurat (precum, de altfel, cititorii „României literare” au luat cunoștință din a-rele 21 și 22) la Lisabona între 29 martie și 4 aprilie 1976.

Lucrări românești premiate în Franța

● Intilnirile internaționale ale cîntului coral — organizate de Primăria orașului Tours, se desfășoară din patru în patru ani și reprezintă un festival al formațiilor corale pe voci egale și mixte, precum și un concurs de compoziție pentru aceste formații. La a cincea ediție, care s-a desfășurat anul acesta, premiul al doilea pentru coruri mixte, a fost obținut de lucrările *Cocorii de Vinicius Grefiens* și *Diptic maramureșean* de Con-

stantin Arvinte. Subintululă madrigal, prima lucrare, pe versurile Eugeniei Burduș, utilizează un material melodic de inspirație folclorică, cu desfășurare ritmică aksakă. Simbol al purității și dreptății, cocorii sint, în același timp, expresia trecerii obiective a timpului, fenomen primit cu sentimentul „tristului și negrului dor”. Compozitorul Vinicius Grefiens reușește, în lucrarea sa, să imobilizeze scurgerea tim-

pului, să o graveze ca pe o veritabilă coloană vertebrală a existenței cu mijloace atrăgătoare și accesibile.

Bocet și Jocul de Constantin Arvinte pornește de la două modele folclorice care se găsesc în repertoriul ansamblului de amatori din Vișeu de Sus, Remarcăm aici o inteligentă sinteză eterofonică, în planul bocetului și un cuceritor travaliu ritmic, plin de dinamism, în cazul jocului.

Man Ray

● La Paris a încetat din viață, în vîrstă de 86 de ani, pictorul, desenatorul, cineastul, scriitorul Man Ray. Născut la Philadelphia în 1890, Man Ray a făcut studii de arhitectură și de desen industrial, pe care le-a abandonat însă în favoarea picturii. Începuturile sale artistice sint dominate de influențe diverse: fovism, expresionism, cubism, apoi, în mod neașteptat, de impresionismul lui Cézanne. Din 1911 datează prima creație abstractă a lui Man Ray: o tapiserie compusă din

esantioane de urzeală. În 1911, intilnirea de la New York cu Francis Picabia este decisivă, creația sa îndreptîndu-se spre dadaism. În 1921, sosește la Paris cu reputația de înflăcărât avangardist. Prima sa expoziție stîrnește elogiile lui Eluard, Aragon, Tzara și Max Ernst. Tot în această perioadă realizează fotografiile artistice ale prietenilor săi Erick Satie, Hemingway, Gertrude Stein, Joyce. În 1930, se reîntoarce la Los Angeles; în 1951, revine la Paris. În 1972, Muzeul de artă modernă îi consacră o retrospectivă. Man Ray a fost regizorul mai multor filme în manieră suprarealistă, dintre care amintim: *Emak Bakia*, 1927, pe un scenariu de Robert Desnos, *Etoile de Mer*, 1929.

Studii despre Broniewski

● În editura varșoviană P.W.N. a apărut anul acesta un volum de studii (336 pag) consacrate lui Wladislaw Broniewski (1897—1962), reprezentant de frunte al liricii revoluționare poloneze. Volumul este îngrijit de Maria Janion și a apărut sub egida Academiei poloneze de științe.

Artă în anul unu al libertății

● Cu prilejul împlinirii unui an de la proclamarea independenței Mozambicului, în capitala Maputo s-a deschis o expoziție intitulată „Artă ca parte integrantă a procesului revoluționar”. Criticii prezenți au relevat îmbinarea tematicii militante cu modalitățile de expresie și materialele tradiționale, considerînd că rezultatele sint remarcabile în cazul unor artiști ca Francisco Mucumbuzo Machava, Manguen Valente Mahumana, Hortensio Ernesto Langa etc.

„A reuși să înțelegi”

● Cartea lui Jean Piaget cu acest titlu se bucură de un mare succes în rândul publicului și al specialiștilor din Franța. Obiectul ei este domeniul cunoașterii la copii în universul științific-cultural actual, subliniind efectele procesului de conceptualizare la vîrstele mici. Acest eseu rămîne indispensabil înțelegerii raportului între acțiune și cunoaștere în comportamentul uman.

Toate bronzurile lui Degas

● O galerie londoneză oferă spre vinzare o colecție completă a sculpturilor turnate în bronz — 71 la număr — ale lui Degas, celebrul pictor impresionist francez (1834—1917).

De vorbă cu mari interpreți

● Editura vest-germană Hallweg a publicat recent volumul *De vorbă cu mari interpreți*. În cuprinsul a peste 200 de pagini, dirijori de renume internațional și virtuozii interpreți, între care Claudio Abbado, Herbert Von Karajan, Rudolf Kempe, Lorin Maazel, Yehudi Menuhin, Henryk Szeryng și alții, vorbesc despre muzică și consacrarea lor artistică.

Un pescăruș în California

„Valea Morfii”, California

SAN FRANCISCO, singurul mare oraș american nestandardizat, născut prin multiplicare din aceeași mașină uriașă. Culoarea de alb predomină, poduri dantelate, uriașe — unul de 10 kilometri. Tramvaye primitive și pitorești urcând pe coline, pe șine dantate, manevrate de vatmani uriași care săvîrșesc un adevărat ritual prin gesturile lor, lumea se urcă din mers; află că astăzi dimineață un grup de tineri au năvălit într-un asemenea „ascens” și unii s-au postat lângă vatman în timp ce ceilalți au depădat, sub amenințarea armelor, de bani, de haine toate persoanele. Apoi au dispărut. Ziarele au relatat întâmplarea cu o oarecare îngrijorare, toți asemenea fapte, ca aproape peste tot în America, fac parte din cotidian. În zori, sculindu-mă foarte de dimineață, când orașul dormea încă sub faidurile de bură ale Pacificului, am coborât spre ocean să-mi iau rămas bun de la morsele de pe stîncă uriașă de lângă Golden Gate (Poarta de aur), și totul pare atît de înrourat, pînă și vîrînele „rău famate”, „masajelor” frantuzesti, suedeze, orientale etc., etc. și chiar etc. și ajung coborînd, urcînd și iar coborînd la lumina verde a acestui centru de dor al orașului alb și neverosimil. E o irizare de lumini verzi în această halucinantă de frumoasă, naturală fără ostentație, pădure luxuriantă și... pur și simplu deodată mi-e frică: doi defigurați, căzuți în stare animalică, drogați, se reped asupra mea. Nu agresiv, acesta e un cuvînt găsit în dicționar, se reped asupra mea cu o atitudine demențială, indescriptibilă. Fetele lor mă cutremură și trăiesc spaima coșmarului.

Dar, lingviști ai lumii și ai Americii, inventați cuvîntul pentru asemenea „atitudini”. Realitatea există. Lipsește cuvîntul? Și atunci, mă întreb pe drept cuvînt: ce fac domnii lingviști?! Noi ai cui sintem, dacă nu ai lingviștilor?! Cui rămînem noi, domnilor și chiar doamnelor, dacă nu lingviștilor? Cum știam ce doreau, fiindcă asemenea întâmplări mai văzusem — am scos repede doi dolari și am scăpat. În America, să știți, trebuie să ai întotdeauna bani mărunți chiar și atunci cînd ești însoțit. De data aceasta nu eram însoțit și aveam bani mărunți asupra mea. Orașul dormea încă, numai drogații erau... treji. Nu departe de țarm, o stîncă. Celebra Santa Cruz, aproape legendară. Al Capone a poposit și el pentru scurt timp aici. Americanii au venerație pentru notorietăți, sportivi, stele de cinema și chiar bandiți. Astfel se explică de ce Al Capone era să fie propus pentru candidatură la președinția S.U.A. Dar acum vreau să-mi iau rămas bun de la foci, pe care le aud fornînd, „vorbind” între ele, așteptînd soarele. Trebuie să revin la hotel pentru a porni cu mașina spre Los Angeles, parcurgînd Coasta Pacificului. Despre San Francisco, despre istoria lui și spectacole, despre cartierele lui depravate și de lux — pe mine. Trec pe lângă mările pare, unde este cartierul general al armatei a VI-a americane. Peste Golden Gate răsare soarele și deodată California intră într-o zodie neverosimilă și un parfum ingenuu și ancestral o învăluie, muntele Tamalpois și micile insule din jur se aureolează de o lumină unică, e ceva lunar și plin de mister nocturn în acest răsărit, în aceste văluri infinite de aur și argint și melancolia mărilor și a lunii pe mișcătoarele singurătăți. Iată, deodată, în fața mea, aici, singuratic, vorbind cu valurile, cu acest vuiet și murmur și scîncet, cu această lună care e soare, cu acest răsărit de soare ce pare răsărit de lună, cu cetini și brazi, cu începutul și sfîrșitul, cu eternitatea, stă El, drept și nespus de singur; romantic, luciferic. Eminescu. E cel pe care-l știu, cel pe care-l știu în bronz, imaginea lui romantică, demonică, visătoare în fața mării, a mărilor pustii și eterne și singure. Așa cum îl știu noi, toți românii. Eminescu, aici?! Da, este El. Pentru o clipă parcă aș fi acasă, pe malul mării noastre și sint copleșit, cutremurat de un fior și mindru... Dar cîtesc: Columbus. Am văzut în America multe întrupări ale lui Cristofor Columb. Cel de la New York, din piața care-i poartă numele și pe lângă care treceam în fiecare dimineață și seară, e din marmoră, așezat la începutul Broadway-ului, lângă Parcul Central, și are aerul unui burghez american ori al unui mic funcționar sau al unui majordom bătrîn de la o curte europeană din evul de mijloc. Altele ni-l arată cam în același chip. Fapt este că acest căpitan nu a lăsat în urma lui nici un portret, nici unul din pictorii reginei Isabella nu i-a făcut un portret, așa că posteritatea l-a imaginat dîndu-i înfățișări dintre cele mai contradictorii; e fascinantă această statuie, care seamănă pînă la identitate cu cea a lui Eminescu adolescent, Eminescu tînăr. E și firesc, într-un fel. Columb a descoperit un continent și artistul care l-a întrupat în bronz a avut revelația unui descoperitor de lumi care nu putea să arate decît ca un temerar visător și demonic și stelar. Dar dacă Cristofor Columb a descoperit America, un continent necunoscut, Eminescu a descoperit Americi ale sufletului, continente ale sufletului omenesc, galaxii necunoscute. Poate de aceea, această statuie a căpitanului Cristofor Columb seamănă pînă la identitate cu cea a tînărului și eternului poet român Mihai Eminescu.

Și iată soarele e sus și Pacificul infinit. Și deodată un grup de pescăruși în zbor, pescăruși neverosimili, aproape ireali, mă înconjoară cu blîndete și eleganță, vrînd să se așeze pe umerii mei, pe creștetul meu și îi privesc și îi aștept, dar

ei mă înconjoară iar, și deodată stolul alb se așează pe statuia de bronz a lui Columb, sau a lui Columb-Eminescu, cum doriți.

AM ieșit de mult din San Francisco. Valurile Pacificului ajung pulverizate pînă la noi prin geamul deschis al mașinii, la radio ultimele șlagăre, vocea de irizări a Olimpiei Newton Johnson. Meritt îmi vorbește despre recesiunea economică, despre falimentul New Yorkului și despre marii umoriști americani care, cei mai mulți dintre ei, au apărut tocmai în asemenea momente de recul economic. Celebrul filosof Thoreau spusese: „Majoritatea oamenilor trăiesc într-o stare de disperare liniștită”. Umoristul Thurber l-a parafrazat: „Majoritatea oamenilor trăiesc într-o stare de disperare zgomoasă”. Marquis, autorul gîndacului Archy, și al pisicii Mchitabel, care sint un fel de Ismail și Turnavitu în variantă americană, relatează cum Archy fusese trimis la Washington pentru a se informa asupra situației economice. La întoarcere i se ia un interviu — Ai acum o idee cum să se înlăture dificultățile în industrie? Răspuns: — O, da. Este ușor, să se desființeze industria și atunci dificultățile în industrie vor fi înlăturate. Întrebare: — Ai verificat activitatea Congresului? Răspuns: — N-am îndrăznit să-l trezesc. Will Rogers, cu figura lui de cowboy, specialist în aruncarea lasso-ului, umorist, actor, vedetă de cinema, conferențiar, comentator, ziarist, cetățean al lumii, cel mai popular american al vremurilor sale, care a îndeplinit toate aceste indeletniciri cu o rară distincție și care în timpul unei grele crize economice, prin glumele sale de cowboy, a înveselit un continent și i-a pus pe gînduri pe politicieni, era în același timp un umanist, de o modestie ce ducea pînă la tragism, prin luciditatea ei. „Sînt cunoscut aproape în lumea întreagă pentru ignoranța mea”. Sau: „Umorul meu nu-i cine știe ce grozav, filosofia mea nu-i cine știe ce adîncă, iar bancurile mele datează dinainte de război, dar sentimentele mele față de oameni sînt suta la sută”. Marele președinte care a fost Abraham Lincoln, unul din părinții națiunii americane, marele vizionar și reformator, care a sfîrșit-o atît de tragic, avea un ascuțit simț al umorului. O delegație de „beneficiari” se prezintă la el pentru a-l reclama, în vederea destituirii, pe strălucitul general U. S. Grant, care avea faima unui bețiv notoriu. Președintele pare impresionat de cele auzite și cere detalii: „Încercați să aflați ce băutură preferă” spuse Lincoln — aș vrea să trimit cîteva butoaie celorlalți generali”. Carl Sandburg, autorul și al biografiei lui Lincoln, găsea între Will Rogers și marele președinte o asemănare structurală: „Există o asemănare curioasă — zicea poetul în 1935, cînd Will Rogers murise — între Will Rogers și Abraham Lincoln. Au făcut parte dintre acei oameni care se întîlesc atît de rar, despre care putem spune ușor și fără jenă că i-am îndrăgit”. Ei erau conștiința lucidă și singulară a epocii lor, risul lor era tragic. Zborul gîndirii lor era deasupra unor imense pustiiri, ei erau, asemenea lui Mark Twain, în același timp, niște pătimași lirici îndrăgostiți de oameni în durciosa lor singurătate. „Pot să rechem amurgul solemn — zicea prozatorul de la Mississippi — și misterul pădurilor, mireasma pămîntului... Pot să rechem toate acestea și să fac să devină tot atît de reale cum au fost... preeria și singurătatea și pauca ei, și un mare soim plutind nemișcat în aer”.

Oceanul nesfîrșit vîiește lângă noi, geme din adîncurile lui liniștite și mașina aleargă în acea lumină plină de bucurii obosite, cînd se auzea geamătul albastru al oceanului, pe șoseaua joasă pudră de izbitoră valului, cînd mergeam ca într-un vis de zbor, da, atunci, în mijlocul șoselei am văzut Pescărușul. Era un pescăruș aproape negru, poate coborise dintr-un zbor în alte sfere, dus de Marele Pescăruș Chiang în zonele largi ale unei stări de sublim și perfecțiune, trecuse printre fulgere, cînd venise în viteza lui de mică navă vie spre pămînt, spre Stol; astfel, el părea sau chiar era negru, sau aproape negru, cu aripile arse de fulgere; numai astfel îmi putea explica strania culoare bolnavă și adînc obosită a penajului său. Era oare pescărușul Ionathan sau poate era ucenicul său, Flecher, care fusese odată luminos, translucid și acum devenise negru sau aproape negru?! Cine știe?

...Dar departe și singur, străin de orice barcă și țarm, Pescărușul Ionathan Livingston exersa. La trei sute de picioare înălțime, el își cobori picioarele palmate, își ridică ciocul străduindu-se să-și mențină, cu greutate, aripile într-un arc dureros. Acesta îi îngăduia să zboare nespuse de încet, și acum el încetînise pînă ce vîntul îi devenea doar o șoaptă în obraz, iar oceanul stătea neclintit sub el. Își îngusta ochii într-o concentrare cumplită, își ținea răsufărca, își încorda aripile... încă... încă puțin. Penele i se zburliară, se afla în limita de viteză și căzu.

...Pescărușul Ionathan și-a petrecut restul zilelor singur, zburînd dincolo de stîncile îndepărtate. Singura lui suferință nu era singurătatea, ci faptul că ceilalți pescăruși nu voiau să creadă în strălucirea zborului care-i aștepta; nu voiau să deschidă ochii și să vadă...

Vasile Rebreanu

În umbra vorbelor care se duc de-a dura

● DACĂ izvoarele ploii aștepta ar fi de lapte și în Giulești ar crește potîrnichi aurii pe sub garduri, minunea s-ar dovedi oricum mult mai mică decît aceea care-ți sare-n ochi la citirea clasamentului diviziiei A. Mă uit și nu pot să-mi vin în fire: U.T.A. mîncă inimi de palmier pe locul 3, iar Rapidul și-a fixat potcoavele pe scaunul numărul 15 și-i vijlie pe la subțioară. După nărea din dreptul Galaților. Mulți oameni de pe fața pămîntului inghit timp și ciobă deasă ca să-i convingă pe locuitorii Europei și Americii latine că fotbalul tocmai de aceea e jocul rege fiindcă e încărcat de miracolul neprevăzutului. Hai să ne frecăm pe mîini cu puțină vanilie, mai ales că sîntem în ajunul sărbătorilor de iarnă, și să socotim. La noi, fotbalul nu e deloc frumos (atît specialiștii — de ce s-or fi numind astfel?! — cit și spectatorii au căzut de acord că fotbalul de pe malul Dimboviței e un prinț bastard, fără drepturi la domnie) și n-are nici-un haz să fie zguduit de întâmplări neașteptate. După mine, U.T.A., deci, ar trebui să stea în genunchi, umăr la umăr cu Rapidul și cu toate poamele-alea, care ne acresc duminicile.

Se încheie (mai că-ți vine să spui că n-ar fi trebuit să înceapă) prima parte a campionatului și, sub clopoței ce-i scutură ploaia în cîmpie, sub feriga zăpezilor din munți, rar veți găsi pe cineva s-arunce o creangă cu miresme în cărarea pe care ies și se întorc jucătorii la cabine.

După cinci luni de răsuceală aiurită prin teren, la fel de izbutite la chip ca și barza aia de tinichea care aduce din cînd în cînd cite-un nou element în echipa reprezentativă, iată, vine vacanța. Cîteva săptămîni în care poți să stai cu mîinile în solduri și să respiri nepăsare, fără să te mai fluiera unul sau altul. Căci minia revărsată pe la toate colțurile după meciul cu Bulgaria s-a topit în pereții de vată ai federației. Nu s-a transformat în nimic. De unde și credința mea nestrămutată în vorbele vechi. În locul unde m-am născut se spune, cu bun temei: nu căuta adevărul într-un pogon de vorbe.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVĂȘCU